

HOME BASED BUSINESSES

08-02-18

De invloed van de stedelijke structuur op het aantal home based businesses in stedelijke woonwijken – een onderzoek naar patronen van bedrijven aan huis in de grootste dertig gemeenten van Nederland

Jesse Zwiers (s2368293)
Master Economische Geografie
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen
Versie 2
Begeleider: dr. A.E. Brouwer
Tweede beoordelaar: prof. dr. J. Van Dijk

**university of
groningen**

faculty of spatial sciences

Home based businesses – een sterk toenemende vorm van ondernemerschap, best florerend in een economisch divers landschap

Groningen, februari 2018

SAMENVATTING

Een sterk opkomende vorm van ondernemerschap de afgelopen jaren in Nederland zijn bedrijven aan huis oftewel home based businesses (HBB). Een home based business kan worden gedefinieerd als *'any business entity engaged in selling products or services into the market operated by a self-employed person, with or without employees, that uses residential property as a base from which the operation is run'*. De groei van het aantal HBB's is terug te vinden in alle dertig grootste gemeenten van Nederland. Het is daarmee uitermate interessant om te onderzoeken wat de groei van deze vorm van ondernemerschap kan verklaren.

In dit onderzoek is er onderzocht wat de invloed is van stedelijke structuur op de groei van het aantal HBB's in stedelijke woonwijken van de grootste dertig gemeenten in Nederland. Hierbij is de stedelijke structuur opgedeeld in een economisch- en fysiek stedelijke structuur. Met de economisch stedelijke structuur in dit onderzoek is gekeken naar agglomeratie effecten en dan specifiek naar specialisatie- en diversificatiepatronen van HBB's ten opzichte van dezelfde patronen voor overige bedrijven in woonwijken. Waarbij is gekeken in welk soort omgeving, gediversifieerd (bedrijven actief in veel sectoren) of gespecialiseerd (bedrijven actief in een beperkt aantal sectoren), HBB's het beste floreren. Hiernaast is ook gekeken naar de fysiek stedelijke structuur tezamen met enkele sociaal economische variabelen. Zo is er gekeken naar onder andere de bereikbaarheid, het aantal voorzieningen, het inkomen en de kenmerken van huishoudens in de verschillende woonwijken.

Uit dit kwantitatieve onderzoek komt naar voren dat specialisatie- en diversificatiepatronen van HBB's de patronen van overige bedrijven in de wijk volgen. Met andere woorden, wanneer bedrijven in een wijk erg gediversifieerd zijn in economische activiteit, (dat betekent dat veel bedrijven actief zijn in verschillende sectoren), dan zijn HBB's in deze wijken ook gediversifieerd in economische activiteit. Hetzelfde geldt ook voor economisch gespecialiseerde wijken. Uit de kwantitatieve analyse komt tevens naar voren dat in gediversifieerde wijken het hoogste aantal HBB's gevestigd zijn. Fysiek stedelijke factoren hebben nauwelijks een invloed op het aantal bedrijven aan huis, enkele sociaal economische factoren zoals inkomen en huishoudensgrootte, hebben wel invloed.

Naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek en overige inzichten verkregen uit de literatuur zijn ook enkele beleidsimplicaties geformuleerd. Ten eerste dient beleid zich te focussen op het stimuleren van kennisdeling tussen thuisondernemers. Hierbij dient beleid zich niet alleen te focussen op bedrijfseconomische- redenen maar ook op persoonlijke- en privé factoren. Daarnaast is flexibele regelgeving betreft het opstarten van een bedrijf en maatwerk op het juiste schaalniveau van groot belang.

INHOUD

1	Introductie	6
1.1	Aanleiding	6
1.2	Probleemstelling.....	8
1.3	Doelstelling.....	9
1.4	Onderzoeksvraagstelling	10
1.5	Leeswijzer	10
2.	Theoretisch kader	11
2.1	Home Based Businesses	11
2.1.1	Home Based Businesses	11
2.1.2	De locatie van Home-based businesses	12
2.2	stedelijke structuur.....	14
2.2.1	specialisatie versus diversificatie	15
2.2.2	De fysiek- en sociaal economische stedelijke structuur.....	19
2.2.2.1	fysiek- en sociaal economische structuur	19
3.	Verwachtingen	22
4.	Methodologie	23
4.1	Data	23
	Methode van dataverzameling	24
4.2	Het onderzoeksgebied.....	24
4.3	Het onderzoek en de onderzoeksmethode.....	25
4.3.1	de onderzoeksmethode	25
5.	Resultaten.....	31
5.1	Inleiding	31
5.2	Trendanalyse HBB's G30.....	32
5.3	De groei van het aantal HBB's en stedelijke structuur	40
5.3.1	Specialisatie en diversificatie	40
5.3.2	Fysiek stedelijke structuur.....	49
5.3.3	Sociaal economische factoren.....	51
5.4	Schaalniveau.....	58
5.5	Interpretatie resultaten.....	61
5.6	Beleidsimplicaties	64
6.	Conclusie en discussie	68
6.1	Conclusie	68

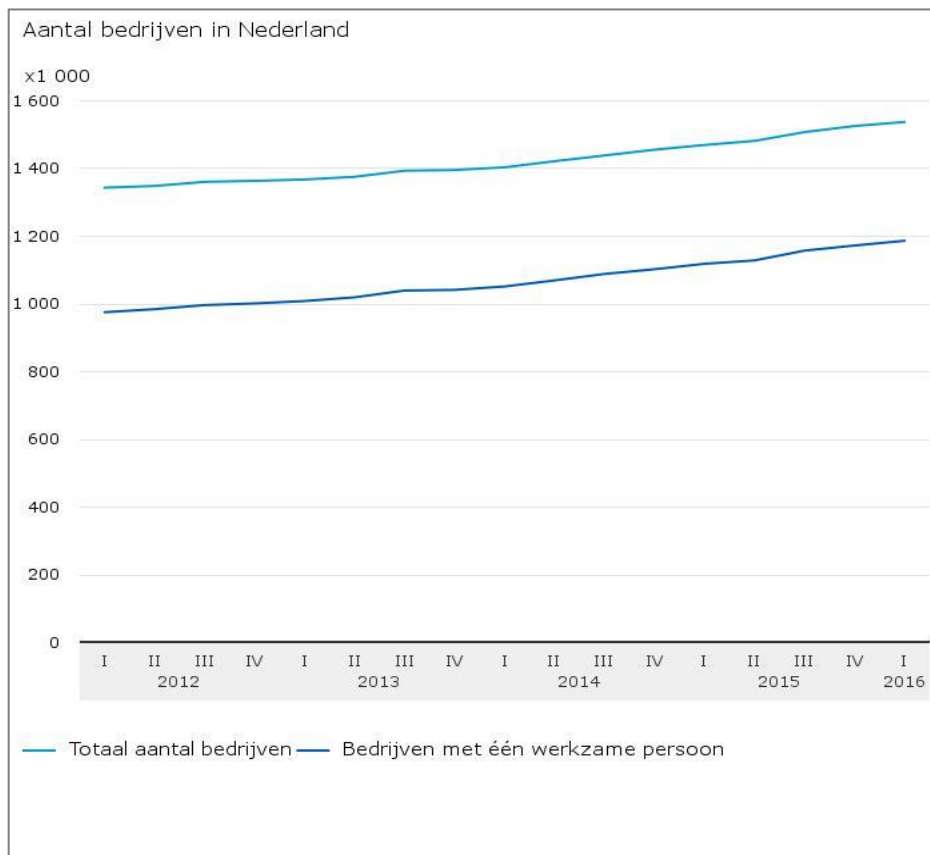
6.2 Discussie	70
6.2.1 Het onderzoek	70
6.2.2 Home based businesses – vestigingsplaatstheorieën – wijkpositionering	71
6.2.3 Maatschappelijke relevantie	73
Literatuurlijst	75
Bijlage	81
Normaal verdelingen diversificatie en specialisatie maten	81
Economisch stedelijke structuur uitkomsten lineaire regressies.....	83
Fysiek stedelijke structuur uitkomsten lineaire regressies	91

1 INTRODUCTIE

1.1 AANLEIDING

De stad en de stedelijke regio zijn onderwerpen binnen de hedendaagse wetenschap waarna veel onderzoek gedaan wordt. Bevindingen uit dit soort onderzoeken ka worden meegenomen in het ruimtelijk beleid van overheden. Zo is er volgens McCann (2013) weer voldoende bewijs om aan te tonen dat steden een zeer belangrijke rol spelen in de economische ontwikkeling van landen. Dit wordt ook ondersteund door de Nederlandse overheid met haar 'Agenda stad'. 'Agenda stad' is een initiatief van de overheid om daar waar steden tegen grenzen aan lopen, door middel van vernieuwingen en doorbraken, kansen en problemen te verzilveren of op te lossen (Hamers, 2016). Binnen deze 'Agenda stad' worden steden ook als motoren van de economie gezien, omdat daar de meeste banen te vinden zijn en de meeste bedrijven gevestigd zijn. Om als een stedelijke regio het hoofd te bieden aan de toenemende internationale concurrentie en globalisering (Hamers, 2016; McCann, 2013) is een goed vestigingsklimaat doorslaggevend. Voor het bieden van een goed vestigingsklimaat in stedelijk gebieden is het voor overheden van essentieel belang om te weten welke trends er spelen. Door deze trends goed in kaart te brengen kan er met behulp van faciliterend beleid worden geprobeerd om bedrijvigheid aan te trekken en verder te stimuleren. Nu zo net na de crisis trekt de economie weer aan en groeien het aantal bedrijven weer.

In 2014 en 2015 zijn er in totaal ruim 130 duizend bedrijven bijgekomen in Nederland. Hiermee zijn er in Nederland op dit moment een recordaantal van bijna 1.5 miljoen bedrijven. Deze groei in het aantal ondernemingen is vooral te danken aan de grote stijging in het aantal eenmanszaken. Van deze 1.5 miljoen bedrijven zijn er ongeveer 1.2 miljoen eenmanszaken (CBS,2016a). Deze trend is al langer gaande, vanaf 2010 is er een sterke toename in het aantal kleine bedrijven (bedrijven waar 1 tot 50 man werkzaam zijn). Onderstaande figuur 1 geeft bovenstaande ontwikkeling weer.

FIGUUR 1 AANTAL BEDRIJVEN IN NEDERLAND - BRON: CBS (2016)

Op figuur 2 is te zien dat het aantal vestigingen per 1000 inwoners is toegenomen in de periode 2008-2014. Deze toename bevindt zich voornamelijk in het midden van het land met enkele uitschieters naar Brabant. Wellicht kan deze groei worden toegeschreven aan spinoffs die ontstaan rondom de Eindhoven regio. Er vanuit gaande dat een groot gedeelte van deze bedrijven zich vestigt in woonwijken zoals eerder beschreven door Risselada en Folmer (2012), is het interessant om te onderzoeken welke steden grote concentraties van home based businesses kennen. Door te kijken naar welke factoren bijdragen aan de groei van deze HBB's, kan er ruimtelijk beleid worden geformuleerd dat wellicht toepasbaar is op meerdere steden.

In deze thesis zal er daarom onderzoek worden gedaan naar de mogelijke verschillen tussen het aantal home based businesses tussen steden. De centrale vraag is om te kijken of het aantal HBB's in stedelijke woonwijken kan worden verklaard aan de hand van de stedelijke structuur in deze woonwijken. Vanuit het oogpunt van gemeenten is het essentieel om inzicht in dit soort ontwikkelingen te krijgen. Zij kunnen met behulp van ruimtelijk beleid inspelen op deze trend van groeiende eenmanszaken in stedelijke woongebieden. Hiermee kan een stedelijk gebied blijven concurreren in, zoals eerder aangegeven, een tijd van toenemende internationale concurrentie en globalisering.

1.2 PROBLEEMSTELLING

In de aanleiding is te lezen dat steden van belang zijn voor de economische ontwikkeling van landen, tegelijkertijd is te lezen dat er een groei is van het aantal kleine ondernemingen in Nederland. Als stad is het dus van belang om de juiste vestigingsplaatsfactoren voor deze kleine bedrijven te faciliteren. Een groeiend aantal van deze bedrijven vestigt zich aan huis, in andere woorden het aantal vestigingen in panden met een woonfunctie neemt toe (Risselada & Folmer, 2012). Vorley en Rodgers (2012) geven aan dat deze vorm van ondernemerschap nog vaak over het hoofd wordt gezien in academisch onderzoek en dat er weinig statistieken van deze bedrijven aan huis beschikbaar zijn. Zoals al in de aanleiding te lezen was kunnen deze home based businesses gedefinieerd worden als: *“a home based business can be defined as any business entity engaged in selling products or services into the market operated by a self-employed person, with or without employees, that uses residential property as a base from which the operation is run”* (Mason et al., 2011, p.629). Deze bedrijven aan huis kunnen worden opgedeeld in bedrijven waar de producten of services vanuit huis worden geproduceerd en/of aangeboden en bedrijven waarbij het huis als administratieve locatie wordt gebruikt (Mason et al., 2011). Het gegeven dat het een groeiende groep bedrijven is met een economische significantie en een positieve impact op de lokale economieën geeft volgens Mason et al. (2011) voldoende argumenten voor de overheid om deze HBB's als een legitieme en significante groep bedrijven te zien die moeten worden gefaciliteerd/ondersteund. Dit kan worden gedaan door duidelijkheid te geven omtrent verschillende belasting-, plannings- en gemeentelijke wet en regelgeving rondom het hebben van een bedrijf aan huis (Mason et al. 2011). Voor overheden is het dus van belang om inzicht te krijgen in deze groep bedrijven omdat zo ruimtelijk economisch beleid kan worden afgestemd op deze groep bedrijven. Het is vooral van belang om inzicht te krijgen waarom groepen HBB's zich in bepaalde wijken vestigen. Om ruimtelijk economisch beleid voor deze HBB's te formuleren is het van belang om te weten welke factoren deze groei in bepaalde wijken kunnen verklaren. In deze masterscriptie staat de stedelijke structuur centraal, in eerste instantie zal worden gekeken naar de economisch stedelijke structuur waarbij de focus op agglomeratie economieën ligt (diversificatie versus specialisatie). In tweede instantie zal er worden gekeken hoe fysiek ruimtelijke aspecten, zoals de aanwezigheid van scholen en voorzieningen de groei van het aantal HBB's in stedelijke woonwijken beïnvloedt. Volgens Paul Krugman (1991) is het meest opvallende aan de geografie van de economie dat productie bijzonder erg geconcentreerd is de ruimte. Er is een groep van onderzoekers die een nadruk legt op de ruimtelijke agglomeratie van *diverse firms* en een groep die zich focust op de ruimtelijke agglomeratie van *similar firms* (McCann & Folta, 2008). De diversificatie stroming is sterk gelinkt aan urbanization economies, deze externe effecten ontstaan door de concentratie van de

totale economische activiteit binnen steden (McCann & Folta, 2008). Een specifieke externaliteit is de zogeheten Jacobs's externaliteit, beter bekend als de diversificatie externaliteit waarbij wordt geredeneerd dat gediversifieerde steden en regio's een hogere kans hebben op innovaties en daarmee op kruisbestuiving van nieuwe ideeën over verschillende bedrijfstakken (McCann & Folta, 2008). Het idee zou dan dus kunnen zijn dat een verscheidenheid aan HBB's in verschillende sectoren in bepaalde stedelijke woonwijken de groei van het aantal HBB's in die wijk positief beïnvloedt. Dit sluit aan bij het traditionele portfolio effect waarbij wordt geargumenteed dat steden en regio's die meer gevarieerde product portfolio's hebben, minder kwetsbaar zijn voor economische shocks. De tweede groep in agglomeratie onderzoek focust zich meer rondom de vraag waarom bedrijven in gerelateerde industrieën clusteren. Deze *relatedness* kan betrekking hebben op een bepaalde industrie of wanneer bedrijven die geografisch dicht bij elkaar zitten dezelfde onderliggende technologie en product focus hebben. Deze tweede groep staat ook wel beter bekend als de Marshallian/ localization externalities. Localization economies komen voor wanneer de toename van een industrie in een stad leidt tot de toename in productiviteit van een bepaalde activiteit (McCann & Folta, 2008). Bepaalde bedrijven in gerelateerde industrieën kunnen gaan clusteren omdat zij endogene externaliteiten creëren door hun locatiekeuzes (McCann & Folta, 2008). Dit wordt door Arthur (1990) uitgelegd als *'net benefits to being in a location together with other firms increase with the number of firms in the location'*. Een voorbeeld hiervan is Silicon Valley in Amerika waar alle bekende computer- en high-tech bedrijven gevestigd zijn. Bovenstaande geeft dus aan dat het interessant is om te kijken in welke mate de stedelijke structuur, specialisatie versus diversificatie, invloed heeft op het aantal home based businesses in stedelijke woonwijken. De stedelijke structuur kan ook betrekking hebben op de specifieke ruimtelijke aspecten in de wijk. Met andere woorden, hoe waarderen ondernemers de verschillende locatie gebonden aspecten. Sleutjes en Völker (2012) hebben onderzoek gedaan naar de rol van de wijk/buurt in bedrijfsrelocaties. Uit dat onderzoek komt naar voren dat met name de groei ambities van bedrijven de aanleiding zijn voor het migreren van bedrijven in en uit stedelijke woonwijken. Echter blijkt wel dat enkele locatie gebonden aspecten belangrijk worden gevonden door ondernemers. Enkele aspecten zijn: lage bedrijfskosten op de locatie van het bedrijf, goede bereikbaarheid met de auto, de grootte en kwaliteit van het 'bedrijfs'-pand en voldoende parkeer plaatsen (Sleutjes & Völker, 2012). Het is dus eveneens interessant om te onderzoeken hoe bepaalde, vooraf opgestelde, locatie gebonden aspecten invloed zouden kunnen hebben op het aantal HBB's in stedelijke woonwijken. Bovenstaande probleemschets geeft duidelijk aan dat het niet gemakkelijk zal zijn om een uniform ruimtelijk beleid op te stellen omdat de stedelijke structuur, zoals op twee manieren hierboven beschreven, in elke stedelijke woonwijk anders kan zijn. Het is voor gemeente dus van belang om een passend en dynamisch ruimtelijk beleid op te stellen voor deze groeiende groep bedrijven om zo deze trend zo goed mogelijk te kunnen faciliteren en stimuleren.

1.3 DOELSTELLING

De doelstelling van dit onderzoek is driedelig namelijk; 1) het maken van een inventarisatie van het aantal home based businesses in de G30, de dertig grootste gemeente van Nederland. Deze inventarisatie zal gedaan worden voor de periode van 2008 tot 2014 om zo de ontwikkelingen in de loop van de tijd weer te geven. 2) Het onderzoeken en vergelijken van stedelijke woonwijken in Nederland met als doel inzichtelijk krijgen hoe verschillende stedelijke structuren, zoals reeds boven beschreven, invloed hebben op de ontwikkeling van het aantal HBB's. 3) De bevindingen die worden verkregen uit de analyse zullen worden gebruikt in het formuleren van beleidsimplicaties.

1.4 ONDERZOEKSVRAAGSTELLING

Voor dit onderzoek is de volgende hoofvraag opgesteld:

Welke invloed heeft de stedelijke structuur op de groei van het aantal home based businesses in stedelijke woonwijken? En hoe kan de gemeente, met haar ruimtelijke beleid, inspelen op deze trends?

Om deze hoofvraag te beantwoorden zijn onderstaande deelvragen opgesteld:

- *In welke stedelijke woonwijken, op G30 niveau, is er in de afgelopen 7 jaar een sterke groei, dan wel afname, van het aantal HBB's waar te nemen?*
- *In hoeverre kan de groei van HBB's in stedelijke woonwijken worden gerelateerd aan de stedelijke structuur?*
 - *Stedelijke structuur op basis van gespecialiseerde en gediversifieerde economische bedrijvigheid*
 - *Stedelijke structuur op basis van fysieke en sociaaleconomische factoren*
- *Hoe kan de gemeente, met haar ruimtelijk beleid, inspelen op deze veranderingen?*
 - *Wat zijn de lessen die hieruit getrokken kunnen worden?*
 - *Hoe zou dit beleid vormgegeven kunnen worden?*

1.5 LEESWIJZER

Deze thesis bestaat uit zes hoofdstukken. In hoofdstuk twee zal het theoretische kader worden uiteengezet. Binnen dit theoretische kader zullen de verschillende aspecten in de hoofdvraag, zoals HBB's en stedelijke structuur verder worden uitgelicht. Vervolgens zullen in hoofdstuk drie de verwachtingen worden besproken en in hoofdstuk vier de toegepaste methodologie. In het daarop volgende hoofdstuk vijf zal er eerst onderzoek worden gedaan naar de verschillende ontwikkelingen van het aantal HBB's in de grootste dertig gemeenten en vervolgens zullen stedelijke factoren worden onderzocht. Deze bevindingen zullen vervolgens worden verbonden en verder worden uitgewerkt in beleidsimplicaties. Het onderzoek zal afsluiten met een conclusie en discussie.

2. THEORETISCH KADER

Uit de aanleiding van dit onderzoek komt naar voren dat het aantal bedrijven dat zich vestigt in panden met een woonfunctie toeneemt. Om deze stijging te kunnen verklaren is het eerst van belang om te kijken welke theoretische concepten achter deze groei mogelijk ten grondslag kunnen liggen. In onderstaand theoretisch kader zal eerst dieper worden ingegaan op home based businesses; de kenmerken van HBB's, de locatie specifieke factoren en het economische belang.

De stedelijke structuur zal daarna verder worden toegelicht, in eerste instantie zal het industriële diversificatie versus specialisatie vraagstuk verder worden uitgelicht. De bevindingen uit de literatuur zullen worden getoetst om zo te kijken of de hoeveelheid HBB's afhangt van de stedelijke structuur. In andere woorden, biedt een gediversifieerde of gespecialiseerde economische regio de beste omgeving voor HBB's. In tweede instantie zullen ruimtelijke stedelijke factoren die ondernemers hoog waarden worden behandeld samen met enkele sociaal economische factoren die de potentie voor het opstarten van een bedrijf behandelen. Het theoretische kader leidt tot een aantal verwachtingen.

2.1 HOME BASED BUSINESSES

Home based businesses (HBB's), zijn sterk groeiend de afgelopen jaren. In onderstaande paragraaf zal daarom worden stilgestaan bij de kenmerken van HBB's en in het kort de motieven voor het starten van een HBB. Vervolgens zal gekeken worden in welke mate deze kenmerken en motieven gekoppeld kunnen worden aan bedrijfslocatietheorieën (Neo-klassiek, behavioral, institutional en New Economic Geography). Om de economische prestatie van een regio te analyseren is het noodzakelijk om te begrijpen waarom bepaalde hoeveelheden productiefactoren worden gebruikt in die specifieke regio, en waarom deze factoren tot een bepaalde beloning leiden. Productiefactor inputs worden vaak binnen drie brede categorieën gedefinieerd namelijk; kapitaal, arbeid en land. De verdiensten uit deze input zijn winsten, lonen en huur (McCann, 2013). Locatie theorieën hebben een focus op de optimale locatiekeuze die wordt bepaald door de aantrekkelijkheid van een bepaalde locatie voor een bedrijf, deze aantrekkelijkheid wordt bepaald door pushfactoren en pullfactoren (Brouwer et al., 2004).

2.1.1 HOME BASED BUSINESSES

In het veld van bedrijven demografie worden bedrijven gezien als levende organismen die onderhevig zijn aan processen zoals geboorte, sterfte en migratie. In regionaal onderzoek wordt het gedrag van bedrijven in een ruimtelijke context steeds vaker onderzocht, hierdoor zijn regionale verschillen in de start up rate, de exit en de migratie van bedrijven belangrijke onderzoeksvelden (Pellenbarg & Van Dijk, 2000). De home based business is een vorm van ondernemerschap die de afgelopen jaren sterk groeiend is. Deze vorm van ondernemerschap vormt tegenwoordig een groot gedeelte van het aantal midden en klein bedrijven binnen urbane gebieden. Het huis is tegenwoordig dus niet alleen meer de plek waar wordt gewoond maar dus ook steeds vaker wordt gewerkt (Vorley & Rodgers, 2012; Mason et al., 2011; Sleutjes & Völker, 2012; Risselada et al., 2013).

De groei van deze groep bedrijven kan worden verklaard aan de hand van een aantal economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Ten eerste heeft de groei van de service economie vanaf de jaren negentig bijgedragen aan de groei van het aantal kleine bedrijven, die vaak worden gerund door ondernemers in de business service sector, die gemakkelijk vanuit huis kunnen opereren. Ten

tweede heeft de technologische ontwikkeling van de communicatietechniek ertoe geleid dat het netwerk van footloose bedrijven kan bestaan omdat er veelal vanuit huis gewerkt kan worden. Ten derde is er een toegenomen behoefte aan moderne manieren van werken met meer flexibele arbeidsuren, meer onafhankelijkheid en meer mogelijkheden om arbeid te combineren met andere taken zoals het huishouden en overige familie gerelateerde zaken. Ten vierde is er een vergrijzing die zorgt voor een toenemende groep oudere mensen die economisch actief moeten en willen blijven (Vorley & Rodgers, 2012; Sleutjes & Völker, 2012; Institute for the future, 2007a). Om uitspraken te kunnen doen over het economische effect van deze bedrijven aan huis is het van essentieel belang deze juist te classificeren. Mason et al. (2011) hanteren de volgende definitie voor home based businesses;

“as any business entity engaged in selling products or services into the market operated by a self-employed person, with or without employees, that uses residential property as a base from which the operation is run” (P.629)

Hieronder vallen twee typen bedrijven: de bedrijven waar het productie of service werk aan huis gebeurt (1) of de bedrijven waar het werk buiten huis gebeurt en waar het huis als administratieve basis fungeert (2) (Mason et al., 2011). Het is hiernaast ook van belang om een onderscheid te maken tussen de *home based employees* en de *self-employed*. De home based employees zijn gelinkt aan een organisatie, worden gemanaged en hebben collega's met wie ze samenwerken. Deze groep werkt tevens maar een gedeelte van de werktijd aan huis, de rest van de te werken tijd worden op kantoor of elders gemaakt. De self-employed met een eigen bedrijf werken onafhankelijk van een bepaald bedrijf en hebben veelal ook een sterkere connectie met de lokale gemeenschap om zo advies, informatie en overige bedrijfsservices te krijgen (Mason et al., 2011). Bovenstaande classificatie laat ruimte voor enkele activiteiten waarbij de vraag gesteld kan worden of deze als HBB kunnen worden aangemerkt.

Uit de onderzoeken van Mason et al. (2011) en Lynch (2005) naar HBB's in Engeland en Risselada en Folmer (2012) naar bedrijvige wijken in bedrijvige steden, komen een aantal zaken naar voren: (1) Een HBB wordt vaak samen met andere werkzaamheden gerund, (2) Het overgrote deel van de werkzaamheden zijn gerelateerd aan business services en advisering, (3) HBB's zijn veelal kleiner dan midden en klein bedrijven in zowel omzet en het aantal personen werkzaam, (4) het zijn veelal jonge bedrijven in termen van het aantal jaren actief, (5) Het grootste gedeelte van HBB's zijn eenmanszaken, (5) Ondernemers die HBB's beginnen zijn veelal ambitieus en gericht op groei. Bovenstaande geeft weer dat HBB's geen eenduidige definitie hebben, wel is het duidelijk dat het een vorm van ondernemerschap is die snelgroeiend is.

2.1.2 DE LOCATIE VAN HOME-BASED BUSINESSES

De locatie van een HBB is logischerwijs thuis, toch is het interessant om te kijken of en waarom er in bepaalde wijken grotere concentraties van HBB's zijn. Uit onderzoek van Meester en Pellenbarg (2006) blijkt dat drie fundamentele dimensies de rating voor een potentiële bedrijfslocatie bepalen. Deze drie dimensies zijn: potentie, activiteit en evaluatie. **Potentie** kan worden beschreven als de relatieve afstand van de specifieke locatie tot de afzetmarkt. Met andere woorden potentie geeft de centraliteit van de locatie aan, dit is natuurlijk voor elk bedrijf verschillend doordat elk bedrijf in een specifieke sector zijn eigen afzetmarkt heeft. **Activiteit** heeft hier te maken met agglomeratie effecten, deze effecten hebben te maken met de dynamiek en activiteit in bepaalde regio's. De **evaluatie** dimensie heeft betrekking op de residentiele omgeving, dit is de subjectieve waardering van de bedrijfsomgeving (Meester & Pellenbarg, 2006). De centraliteit van de locatie staat centraal in de **potentie** dimensie, hierdoor kan deze dimensie gekoppeld worden aan de klassieke locatie theorieën. De meest bekende klassieke theorieën zijn die van Von Thünen en Weber. In het model van Von Thünen wordt gebruikt gemaakt van concentrische ringen die verschillende soorten

cultivatie (bebouwing) rondom een bepaalde centrale markt locatie aangeven. Kortgezegd, hogere marktprijzen voor een bepaald product zorgen voor de mogelijkheid hogere huren te kunnen of willen betalen. Het Weber locatie-productie model is een van de meest bekende klassieke locatie theorieën, waarbij het bedrijf als een enkel bedrijf wordt gezien in de ruimte met als voornaamste doel de winst te maximaliseren (McCann, 2013). Het bedrijf gaat zich daarom vestigen op de locatie waar deze maximale winst behaald kan worden, deze locatie kan worden gevonden door te kijken welke inputs er nodig zijn om één enkele output te produceren. Home based businesses, zoals eerder te lezen, zijn voornamelijk actief in de business en servicesector. Hierdoor is er voor een groot gedeelte van deze bedrijven geen sprake van substantiële input waarmee rekening gehouden moet worden in de locatiekeuze. Wel is het van belang voor sommige HBB's om dicht bij de afzetmarkt te zitten, met andere woorden een goede bereikbaarheid van het bedrijf is essentieel. Zo kan het voor een ondernemer met een advocatenkantoor aan huis belangrijk zijn dat zijn klanten het bedrijf goed kunnen bereiken. HBB's worden vaak in combinatie met andere werkzaamheden gerund, hierdoor is winstmaximalisatie niet per se het primaire doel. Dit hangt samen met de motieven voor ondernemerschap. Binnen de literatuur wordt kortweg onderscheid gemaakt tussen twee motieven voor een ondernemer om een bedrijf op te starten; *necessity*- en *opportunity* ondernemerschap. Opportunity ondernemers starten een bedrijf om een bepaalde zakelijke kans en droom te verwezenlijken terwijl necessity ondernemers een bedrijf beginnen omdat zij financieel noodgedwongen zijn (Block & Sandner, 2009; Acs et al., 2008). Het blijkt dat de ratio opportunity/necessity hoger is in landen met een hoger inkomen en dat deze landen waar het opportunity motief groter is er een kleinere kans op een vroege sluiting van het bedrijf (Vorley en Rodgers, 2012). Block en Sandner (2009) concluderen dat het motief van de ondernemer om het bedrijf te beginnen, necessity of opportunity, geen invloed heeft op de periode dat deze ondernemers voor zich zelf werkten. Volgens Vorley en Rodgers (2012) wordt een HBB gevormd op het moment dat bepaalde evenementen in zowel het werk- en persoonlijke leven optellen tot een bepaald *critical incident* of een *tipping-point incident*.

Uit het onderzoek komt naar voren dat een van de belangrijkste persoonlijke gebeurtenissen/evenementen zijn het hebben van voldoende opgebouwde kennis en skills, vertrouwen en ervaring om een bedrijf te starten. Deze *prior knowledge* is van cruciaal belang in het succesvol opstarten van een bedrijf (Vorley & Rodgers, 2012). Deze ervaring hebben de ondernemers opgebouwd bij de vorige werkgever, voornamelijk ervaring in management is van belang. De behavioural locatie theorie benadert bedrijven als eenheden die beperkte informatie tot hun beschikking hebben, met andere woorden deze bedrijven hebben een begrensde rationaliteit (Brouwer et al., 2004). Hierdoor sluit deze behaviorale theorie erg goed aan bij de eerdergenoemde *prior knowledge*, bedrijven vestigen zich volgens deze theorie dus niet op de locatie waar de maximale winst verkregen kan worden maar op andere suboptimale locaties. (Pred, 1967; Townroe, 1991). Hoe groter de hoeveelheid informatie en hoe beter de kunde om deze informatie te verwerken, des te hoger de kans op een goede bedrijfslocatie. De theorie heeft als doel om het gedrag van ondernemers en de details van het besluitvormingsproces omtrent een bedrijfslocatie inzichtelijk te maken, hierbij de pad-afhankelijkheid en relocatiekosten meegenomen (Brouwer et al., 2004). Voor kleine bedrijven geldt dat er veelal veel details/factoren zijn die het (re)locatie gedrag beïnvloeden. Zo spelen pandfactoren en factoren in de privésfeer een grote rol in het locatiedrag van deze kleine bedrijven (Risselada & Folmer, 2012).

Een ander belangrijk aspect is het belang van professionele en persoonlijke netwerken in het starten van een HBB. Veranderende familieomstandigheden, de geboorte van een kind, scheiding en de daarbij behorende wens om autonoom en flexibel te zijn spelen eveneens een rol in het beginnen van een bedrijf aan huis (Vorley & Rodgers, 2012). Professionele en persoonlijke netwerken kunnen worden opgenomen in de institutional location theory, De institutionele locatie theorie gaat uit van de aanname dat economische activiteit sociaal en institutioneel gesitueerd is; economische activiteit

wordt gevormd door maatschappelijke culturele instituties en waardesystemen in plaats van het gedrag van bedrijven (Brouwer et al., 2004).

Granovetter (1993) geeft in zijn werk *'economic institutions as social constructions'* aan dat economische doeleinden altijd worden altijd bijgestaan door niet economische doeleinden zoals status, macht en sociale aspecten. Hiernaast geeft Granovetter ook aan dat economische acties, zoals alle acties, sociaal gesitueerd zijn en dus niet alleen door individuele motieven kunnen worden verklaard. Deze activiteiten zijn ingebed in verregaande netwerken van persoonlijke relaties en economische instituties die sociaal geconstrueerd zijn (Granovetter, 1993). De locatiekeuze van een bedrijf is hierdoor afhankelijk van de onderhandelingen met leveranciers, overheden en andere instituties over prijzen, lonen, belastingen en andere aspecten die belangrijk zijn in het productieproces van een bedrijf (Brouwer et al. 2004).

In het locatiekeuze proces speelt de **activiteit** dimensie (Meester & Pellenbarg, 2006) eveneens een grote directe dan wel indirecte rol. Binnen deze dimensie staan agglomeratie effecten centraal, de effecten die invloed hebben op de dynamiek en activiteit binnen een bepaalde regio. Deze dimensie zal in de komende paragraaf stedelijke structuur verder worden uitgewerkt. De **evaluatieve** dimensie heeft betrekking op de residentiële omgeving, dit is de subjectieve waardering maar er zal worden geprobeerd deze te objectiveren door te onderzoeken welke fysieke aspecten in de residentiële omgeving als belangrijk kunnen worden ervaren door ondernemers.

2.2 STEDELIJKE STRUCTUUR

Stedelijke structuur ofwel urban structure is een concept waar veel onderzoek naar is gedaan de afgelopen decennia. Stedelijke structuur kan betrekking hebben op het fysiek planning gerichte aspect maar kan ook betrekking hebben op de economisch stedelijke structuur. Volgens Besussi et al. (2010) leggen veel theorieën over stedelijke structuur de nadruk op het proces hoe steden groeien en ontwikkelen door middel van systematische interacties tussen infrastructuur, mensen en economische activiteiten. Deze interacties zijn zowel onderhevig aan globale en lokale processen. Zo wordt op macroniveau onderzocht welke voordelen co-locatie (de clustering van urbane en economische activiteiten in een bepaalde ruimte) kan hebben voor de economie en de samenleving (Besussi et al., 2010). Agglomeratie economieën, zijn de voordelen die voort kunnen vloeien uit deze colocatie, en worden tevens bestempeld als economische drijfveren voor de ontwikkeling van een stad. De stedelijke structuur kan ook worden geanalyseerd in termen van locatie gebonden factoren, de absolute en relatieve kenmerken van een specifieke bedrijfslocatie (Pellenbarg & Van Dijk, 2000). Deze kenmerken zijn onder andere: de bereikbaarheid van de locatie en de kwaliteit van de omliggende publieke ruimte. Home based businesses worden vaak samen met andere werkzaamheden gerund, ook spelen privé factoren zoals het hebben van kinderen een rol in het beginnen van een HBB. Hierdoor kunnen er in bepaalde wijken waar veel groen en scholen aanwezig zijn, veel HBB's gevestigd zijn. Op deze manier heeft de stedelijke structuur, gevormd door interacties, invloed op de economische ontwikkeling van bepaalde wijken in steden en daarmee op de ontwikkeling van een stad in zijn geheel. In de aankomende paragraaf zal eerst uitvoerig worden stilgestaan bij de economische stedelijke structuur waarna vervolgens zal worden ingegaan op deze locatie-gebonden specifieke aspecten van de stad.

2.2.1 SPECIALISATIE VERSUS DIVERSIFICATIE

Agglomeratie economieën

De stedelijke structuur heeft een invloed op de economische ontwikkelingen van steden. Het is interessant om te kijken in welke mate deze economisch stedelijke structuur van de stad een invloed kan hebben op het aantal home based businesses. Met andere woorden, wat voor een soort economische omgeving draagt het beste bij aan het opstarten van nieuwe HBB bedrijven. Een van de meest gevoerde discussies met betrekking tot deze economisch stedelijke systemen heeft te maken met het potentiële economische voordeel veroorzaakt door sector specialisatie of diversificatie (Glaeser et al. 1992).

Bedrijven vestigen zich veelal op locaties waar andere bedrijven reeds gevestigd zijn, deze clustering van bedrijven wordt vaak aangedreven door agglomeratie economieën. Agglomeratie economieën worden door Marshall (1920) beschreven als locatie specifieke schaalvoordelen. Deze agglomeration economies zijn externe economische voordelen die onafhankelijk zijn van één bepaald bedrijf maar een impact hebben op de gehele populatie bedrijven in een bepaald gebied (McCann, 2013).

Deze agglomeratie effecten kennen drie oorzaken; (1) kennis spillovers, (2) lokale niet verhandelbare input en (3) een lokaal hoog geschoolde arbeidsgroep.

Het voordeel voor bedrijven wanneer zij clusteren in een bepaald gebied zijn kennis spillovers (1). De nabijheid van andere bedrijven en andere mensen binnen het cluster, geeft de mogelijkheid tot het vergroten van de kennis en informatie onder alle bedrijven binnen het cluster. Tacit information kan zo worden verspreid onder de bedrijven aanwezig in een bepaald gebied (McCann, 2013). Tacit information is kennis die bestaat uit skills, ideeën en ervaringen die mensen in het hoofd hebben zitten, deze kennis kan alleen worden verkregen door sociale interactie (Beaudry & Schiffauerova, 2009). Een tweede oorzaak van agglomeratie voordelen zijn de mogelijkheden om bepaalde gespecialiseerde input efficiënter te leveren aan de bedrijven in dat cluster dan op het moment dat deze bedrijven ruimtelijk verspreid zouden zijn (McCann, 2013). Deze zogeheten non traded local inputs (2) zijn bijvoorbeeld juridische kantoren op Wall Street die daar puur voor het bankwezen zitten. Een ander voorbeeld is bepaalde infrastructuur op een specifieke locatie die kan leiden tot agglomeratie effecten (McCann, 2013). Een wijk gelegen dicht bij een belangrijke toegangsweg kan hierdoor grote hoeveelheid bedrijvigheid kennen en daarmee wellicht ook een grote populatie HBB's. Een lokale geschoolde arbeidersgroep (3) is de derde oorzaak die kan bijdragen aan agglomeratievoordelen volgens Marshall. Doordat er een grote groep arbeid is in een bepaald gebied kunnen bedrijven gemakkelijk inspelen op veranderende trends in de markt, met andere woorden in tijden dat de markt aantrekt kan er snel personeel worden aangetrokken. De kerngedachte achter de bovengenoemde oorzaken van agglomeratie economieën is dat ruimtelijke clustering leidt tot de vermindering van kennis- en informatie gerelateerde transactiekosten (McCann, 2013).

Volgens Frenken et al. (2007) zijn er vier soorten agglomeratie economieën te onderscheiden:

- (1) Internal increasing returns to scale, dit zijn schaalvoordelen die voorkomen binnen bedrijven wanneer productiekosten dalen doordat op een efficiënte manier grote markten worden bediend.
- (2) Localization economies, externaliteiten die voor alle lokale bedrijven in dezelfde sector beschikbaar zijn.
- (3) Urbanization economies, externaliteiten beschikbaar voor alle lokale bedrijven ongeacht de sector.
- (4) Jacobs externalities., externaliteiten die beschikbaar zijn voor alle lokale bedrijven door een grote variëteit aan sectoren.

In de literatuur worden frequent twee soorten externaliteiten onderscheiden die een grote rol spelen in het proces van kenniscreatie en verspreiding. Deze creatie en verspreiding is een van de oorzaken voor agglomeratie economieën en dragen daarom bij aan de economische ontwikkelingen van

steden en regio's. Externaliteiten worden beschreven als effecten voortkomend uit een bepaalde activiteit die gevolgen hebben voor een andere activiteit, deze externaliteiten hebben geen directe invloed op de marktprijs (Beaudry & Schiffauerova, 2009). Deze twee externaliteiten zijn volgens Glaeser et al. (1992); (1) *specialization externalities* en (2) *diversity externalities*. Alfred Marshall en Jane Jacobs hebben beiden veel onderzoek gedaan naar deze twee vormen van externaliteiten, waar Marshall meer de focus legt op specialisatie en Jacobs meer op diversificatie. Deze theorieën over de dynamiek van externaliteiten zijn erg interessant doordat doormiddel van deze dynamieken geprobeerd wordt te verklaren hoe bepaalde steden zijn gevormd en waardoor zij groeien (Glaeser et al., 1992). In bijna alle landen zijn zowel steden te vinden die voornamelijk gespecialiseerd zijn in een aantal activiteiten als steden die meer gediversifieerd zijn (Duranton & Puga, 2000).

Specialisatie

Marshall (1890) beargumenteert dat industrieën zich geografisch specialiseren omdat nabijheid de intra-industriële kennisoverdracht stimuleert, de transportkosten voor in- en output reduceert en omdat bedrijven zo efficiënt gebruik kunnen maken van een arbeidsmarkt (Glaeser et al, 1992; Beaudry & Schiffauerova, 2009). Het Marshall-Arrow-Romer model, de ideeën van drie onderzoekers samengevoegd door Glaeser (1992), claimt dat de clustering van bedrijven van een bepaalde sector in een specifieke regio, kennis spill-overs en innovatie genereert. Deze spill-overs worden gegenereerd in een specifieke sector binnen een specifieke regio. Hierdoor vallen de Marshall externaliteiten onder *economies of localization*. Deze sectorspecialisatie zet aan tot de uitwisseling van ideeën, kennis en informatie (tactit en codified) over producten en processen door imitatie, interactie en de circulatie van arbeid tussen gerelateerde bedrijven (Beaudry & Schiffauerova, 2009). Deze uitwisseling van externaliteiten vindt alleen plaats tussen bedrijven in dezelfde of gerelateerde industrieën, hierdoor kunnen deze externaliteiten alleen gestimuleerd worden door regionale concentraties van bedrijven in dezelfde sector. Wanneer het over competitie tussen bedrijven gaat, beargumenteert het MAR-model het volgende, (Glaeser et al.,1992, p.1127)

'Local monopoly is better for growth than local competition, because local monopoly restricts the flow of ideas to others and so allows externalities to be internalized by the innovator'

Het MAR-model prefereert monopolie daarom boven competitie omdat dit beter tot het beschermen van ideeën leidt binnen de sector waardoor innovatie bewerkstelligd kan worden. Lokale concentratie stimuleert volgens dit model groei doordat lokale innovators zich de externaliteiten eigen maken (Glaeser et al., 1992).

Diversificatie

Jane Jacobs (1969) gelooft in diversiteit als de hoofdmotor van de economie, doordat dit innovatie tussen verschillende sectoren stimuleert. De variëteit en diversiteit van geografisch geclusterde industrieën zorgt voor groei en innovatie (Glaeser et al.,1992; Beaudry & Schiffauerova, 2009). Deze groei en innovatie wordt veroorzaakt door de uitwisseling van verschillende ideeën en kennis tussen verschillende sectoren. De meest belangrijke kennistransfers komen van buiten de hoofd industrie. Doordat veel bedrijven uit verschillende sectoren zich clusteren zijn er kansen voor de imitatie, het delen en het recombineren van ideeën en praktijken tussen verschillende industrieën. Jacobs ziet diversiteit in tegenstelling tot specialisatie als het mechanisme voor economische groei in steden, dit omdat steden de grootste diversiteit aan kennis hebben.

Hierdoor leidt een gediversifieerde lokale productiestructuur tot het ontstaan van urbanization/jacobs externalities (Beaudry & Schiffauerova, 2009). Urbanisatie economieën zijn de agglomeratie voordelen die gelden voor bedrijven in verschillende sectoren (McCann, 2013).

In tegenstelling tot Marshall, ziet Jacobs lokale competitie als een vereiste voor economische groei. Lokale competitie zorgt namelijk voor de drijfveer bij bedrijven om te gaan innoveren en bij te blijven bij technologische veranderingen (Beaudry & Schiffauerova, 2009). In de literatuur worden er twee

hoofdargumenten aangedragen waarom diversificatie kan bijdragen aan economische ontwikkeling van steden en regio's. Ten eerste draagt economische diversiteit bij aan de robuustheid van de economie, met andere woorden het vermogen van het economische systeem om effectief om te gaan met veranderende situaties zoals recessies (Koster et al., 2011). Dit staat beter bekend als het *portfolio effect*. Ten tweede spill-over effecten, de effecten van diversiteit die de creatie van ideeën over verschillende sectoren stimuleert. In een gediversifieerde omgeving voorzien van een grotere technologische verscheidenheid, is de kans groter dat nieuwe industrieën ontstaan.

Externaliteiten, HBB's en economische ontwikkeling

Nu is de vraag onder welke vorm van economisch stedelijke structuur, diversificatie of specialisatie, de home based businesses het beste floreren. Met andere woorden leidt een gediversifieerde economie tot de groei van het aantal HBB's, of is dit toch meer te verklaren aan de hand van een gespecialiseerde economische structuur? Om hierover uitspraak te kunnen doen is het eerst van belang om de verschillen tussen beide duidelijk in kaart te brengen. Onderstaande tabel is afkomstig uit Beaudry & Schiffauerova (2009) en tonen hierin de verschillen zoals hierboven beschreven aan.

	<i>MAR</i>	<i>Jacobs</i>
Specialization	+	-
Diversity	-	+
Competition	-	+

TABEL 1 SOURCES OF SPILLOVERS - BRON: BEAUDRY & SCHIFFAUEROVA (2009)

De literatuur presenteert zowel bevindingen voor de positieve impact van specialisatie en diversificatie op de economische ontwikkeling van regio's en steden. Beaudry & Schiffauerova hebben in hun onderzoek 67 artikelen onderzocht waarin onderzoek werd gedaan naar de twee bovengenoemde externaliteiten. Uit dit onderzoek komen de volgende zaken naar voren: (1) zowel Marshall en Jacobs externaliteiten hebben een positieve invloed op economische activiteit in de regio. (2) Een complete negatieve invloed komt vaker voor bij MAR externaliteiten. Met andere woorden als regionale specialisatie regionale economische groei hindert, dan draagt diversificatie hier niet aan bij. Dit kan gekoppeld worden aan het eerdergenoemde portfolio effect, gespecialiseerde regio's hebben namelijk niet de flexibiliteit om zich aan te passen aan exogene veranderingen. (3) Consumenten services bieden niet-verhandelbare goederen aan, voor bedrijven in deze sector is het dus van belang om te produceren en te verkopen dicht bij de consumenten. Hierdoor zullen deze bedrijven verspreid gaan zitten om bepaalde consumenten te kunnen bedienen. Businesses service gerichte bedrijven clusteren zich veelal rondom bedrijven in andere sectoren waaraan zij de producten kunnen leveren. (4) De rol en impact van externaliteiten varieert bij verschillende sectoren. Zo zijn de effecten van de MAR externaliteiten over het algemeen wat krachtiger in low-tech sectoren en de Jacobs externaliteiten zijn wat krachtiger in de sectoren met een hogere technologische intensiteit. Zowel de absolute als relatieve grootte van een bepaalde industrie bepalen de aanwezigheid van MAR externaliteiten in low- en medium-tech sectoren. Voor Jacobs externaliteiten geldt dat, ongeacht het industrie type, diversiteit leidt tot externaliteiten en daarmee tot regionale groei.

Volgens Duranton en Puga (2000) is er behoefte aan grotere gediversifieerde steden en kleinere gespecialiseerde steden. Verder komt naar voren dat gediversifieerde steden een cruciale rol spelen in de ontwikkeling van innovatie maar dat gespecialiseerde steden leiden tot stabielere toekomstige groei. Deze bevinding wordt ondersteund door Henderson et al (1995), in dit onderzoek wordt gesproken over urban product cycles waaruit duidelijk wordt dat Jacobs externaliteiten noodzakelijk zijn voor het aantrekken van nieuwe industrieën en dat MAR externaliteiten nodig zijn om deze nieuwe industrieën te laten bestaan.

In het kort is het natuurlijk ook van belang om aan te geven op welke manier de performance van regio's en bedrijven als gevolg van de MAR en Jacobs externaliteiten gemeten kan worden. Dit kan volgens Beaudry & Schiffauerova (2009) gedaan worden door te kijken naar economische groei, productiviteit en innovatie. Met betrekking tot economische groei is voornamelijk onderzoek gedaan naar arbeidsmarktontwikkelingen, dus naar de groei van het aantal banen. Andere veel gebruikte variabelen zijn; aantal nieuwe bedrijven, inkomensgroei en de grootte van bedrijven. Glaeser et al. (1992) geeft aan dat hoog gespecialiseerde regio's lagere werkgelegenheid groei rates kennen. Meerdere auteurs die het aantal nieuwe bedrijven in een bepaalde regio als variabele voor economische groei nemen, vinden positieve effecten voor beide soorten externaliteiten (Beaudry & Schiffauerova, 2009).

Over het effect van externaliteiten op productiviteitsgroei zijn meerdere conclusies. Zo zal er in gespecialiseerde regio's met een grote beschikbare arbeidsmarkt een hogere productiviteit zijn doordat mensen makkelijk van elkaar kunnen leren en omdat de verschillende ervaringen van mensen in dezelfde sector bijdrage aan de groei van skills. Mulkale (2004) geeft echter aan dat bedrijven die in een gespecialiseerde regio zitten met een tekort aan werknemers, deze werknemers elders vandaan moeten halen of gebruik moeten maken van de minder productieve werknemers in de eigen regio. Hierdoor zal de productiviteit in de regio stagneren. Na de bestudering van meerdere onderzoeken stellen Beaudry & Schiffauerova (2009) dat MAR externaliteiten productiviteitsgroei het beste stimuleren. Duranton en Puga (2004) geven aan dat innovatie wordt gestimuleerd in een diverse economische omgeving maar dat specialisatie vervolgens als groeimotor werkt wanneer het product of bedrijf ouder wordt.

Naar aanleiding van het bovenstaande zullen de volgende twee hypothesen worden onderzocht:

1). *De specialisatiemaat van HBB's in stedelijke woonwijken is in lijn met de specialisatiemaat bij overige bedrijven. Met andere woorden; in een gespecialiseerde woonwijk met daarin voornamelijk bedrijven uit dezelfde sector, zijn ook voornamelijk HBB's in diezelfde sector actief.*

Dit strookt met het idee van Marshall waar wordt beargumenteerd dat er kennisoverdracht plaatsvindt tussen gespecialiseerde bedrijven in eenzelfde bedrijfssector in een bepaald geografische gebied. Deze sectorspecialisatie zet aan tot de uitwisseling van ideeën en kennis tussen de gerelateerde bedrijven. Volgens de theorie kan er dus verwacht worden dat er in die wijken ook HBB's zitten in dezelfde sector en dat deze HBB's wellicht werkzaamheden uitvoeren ter ondersteuning aan deze gevestigde bedrijven.

2). *Diversificatiemaat van HBB's in stedelijke woonwijken is in lijn met de diversificatiemaat bij overige bedrijven. Met andere woorden; in economisch gediversifieerde woonwijken waarin veel bedrijven uit verschillende sectoren actief zijn, zijn eveneens veel HBB's in verschillende sectoren gevestigd.*

Deze hypothese strookt met het idee van Jane Jacobs, die aangeeft dat diversiteit de hoofdmotor van de economie is doordat deze diversiteit aanzet tot innovatie tussen verschillende bedrijfssectoren. Doordat veel bedrijven uit verschillende sectoren zich clusteren zijn er kansen voor de imitatie, het delen en het recombineren van ideeën en praktijken tussen verschillende industrieën. In dit soort economische omgevingen kan verwacht worden dat ondernemers kansen zien voor het starten van een HBB, door de uitwisseling van kennis kunnen bepaalde niches worden gecreëerd, die zoals eerder te lezen was een drijfveer zijn voor het opstarten van een HBB.

Glaeser et al. (1992) geeft aan dat externaliteiten van beide soorten beter kunnen worden waargenomen op een kleiner geografisch schaalniveau. In deze scriptie staat de wijk centraal als geografische schaal, hierdoor kan verwacht worden dat de effecten van specialisatie of diversificatie op het aantal HBB's in stedelijke woonwijken goed kan worden onderzocht.

2.2.2 DE FYSIEK- EN SOCIAAL ECONOMISCHE STEDELIJKE STRUCTUUR

Naast de economisch stedelijke structuur die een invloed kan hebben op het aantal HBB's in stedelijke woonwijken, kan ook de fysiek en sociaal economische stedelijke structuur een rol spelen. Met andere woorden, welke locatie gebonden factoren spelen een rol in de keuze voor een bepaalde bedrijfslocatie. Het opstarten van een bedrijf is ook in grote mate afhankelijk van sociaal economische factoren. In deze paragraaf zal daarom eerst worden ingegaan op de fysieke locatiefactoren en vervolgens op de sociaal economische factoren in relatie tot het opstarten van een bedrijf. Uit het onderzoek van Meester en Pellenbarg (2006) blijkt dat de eerdergenoemde **evaluatieve dimensie** waarbij de 'soft' en 'private' aspecten van de lokale omgeving centraal staan een grote impact hebben op de keuze van een bedrijfslocatie door ondernemers. Om de push en pullfactoren voor bedrijven beter te kunnen onderzoeken kan gebruik worden gemaakt van het werk van Van Dijk en Pellenbarg (1999). In dit werk classificeren zij bedrijfsinterne-, bedrijfsexterne-, en locatiefactoren. Onderstaande tabel 2 geeft de verschillende factoren in het kort weer:

Bedrijfsexterne factoren	Bedrijfsinterne factoren	Locatie factoren (site & situation)
Verandering locatie en aantal leveranciers en afnemers	Organisatie structuur, de relocatie van bepaalde bedrijfsactiviteiten	Grootte van bedrijfslocaties en kwaliteit van de woon-werkomgeving
Arbeidsmarkt	Management	Pandeigenschappen , uitbreidingsmogelijkheden
Overheidsregelgeving: subsidies, wetten, regels	Organisatie doeleinden, uitbreidingsstrategie	Bereikbaarheid, parkeer mogelijkheden
Hoeveelheid en kwaliteit van beschikbaar land voor bedrijven hier en ergens anders	Financiële status, kan een relocatie worden betaald	Afstanden tot de markt en leveranciers
(Inter)nationale economische trends	De grootte en de structuur van vaste kapitaalgoederen	Lokaal overheidsbeleid

TABEL 2 LOCATIEFACTOREN - BRON: VAN DIJK & PELLENBARG (1999)

In bovenstaande tabel is te zien dat de locatiekeuze van bedrijven afhangt van vele interne-, externe- en locatiefactoren. Voornamelijk de site & situation zijn hier van belang, wat voor een invloed hebben bijvoorbeeld pandeigenschappen op het aantal HBB's in woonwijken.

In dit onderzoek zal er voornamelijk een focus liggen op de bedrijfsexterne/ sociaaleconomische- en locatie gebonden factoren aangezien er geen direct contact wordt gelegd met de eigenaren van de HBB's zelf is het lastig bedrijfsinterne factoren te achterhalen.

2.2.2.1 FYSIEK- EN SOCIAAL ECONOMISCHE STRUCTUUR

Zoals in de voorgaande tabel valt af te lezen naast bedrijfsexterne en bedrijfsinterne factoren ook de site & situation een rol. Deze factoren kunnen betrekking hebben op bijvoorbeeld het bedrijfspand of in dit geval de woning zelf, of het kunnen factoren zijn zoals de voorzieningen in de wijk en in de stad. Uit het onderzoek *bedrijvige wijken in bedrijvige steden* van Risselada en Folmer (2012), waarin de wijk economie van vijf Nederlandse steden wordt onderzocht, komt naar voren dat de locatiekeuze voor mensen met een bedrijf aan huis vaak afhangt van de persoonlijke geschiedenis, sociale relaties en levensstijlvoorkeuren. Voor bedrijven in commercieel vastgoed spelen harde locatiefactoren zoals de bereikbaarheid en de locatie van afnemers een grotere rol.

Wel komen uit dit onderzoek enkele locatie- en pand-gebonden factoren naar voren die het locatiedrag van mensen met een bedrijf aan huis kunnen beïnvloeden. Het voldoende ruimte

hebben in het woonhuis is wel een belangrijke locatie-eigenschap voor het starten van een HBB (Risselada & Folmer, 2012). Het is moeilijk in te schatten in welke mate mensen de locatiekeuze volledig laten afhangen van deze ruimte variabele, wel komt uit het onderzoek naar voren dat ondernemers woon-werkeenheden als een waardevol gegeven zien en daarvoor ook bereid zijn hogere woon/bedrijfskosten te betalen. In het geval van de HBB locatiekeuze spelen pandeigenschappen veelal een grote rol. Risselada et al. (2013) onderzoeken of en hoe vastgoedfactoren een invloed hebben op het (re)locatie gedrag van bedrijven in residentiele woonwijken. Uit het onderzoek komt naar voren dat mensen die het pand/woonhuis in eigendom hebben minder snel geneigd zijn om te verhuizen, hierdoor zullen HBB's gevestigd in deze panden ook langer in een zelfde wijk actief blijven. Een andere uitkomst is dat de grootte van het pand ook een grote invloed heeft voor het ontstaan van een HBB en de kans dat deze uiteindelijk vertrekt uit de wijk. HBB's in grote panden/huizen zijn minder geneigd om uiteindelijk te verhuizen naar andere panden (Risselada et al., 2013). Uit het bovenstaande kan wellicht worden verwacht dat er een groter aantal HBB's zijn gevestigd in koopwoningen in vergelijking tot huurwoningen.

Bereikbaarheid en toegang tot voorzieningen als vestigingsplaatsfactoren voor bedrijven zijn een bekend onderwerp waarnaar veel onderzoek is gedaan binnen de bedrijfsmigratie literatuur. Zo beschrijven Pellenbarg en Van Dijk (2000) dat een belangrijke push factor voor een bedrijf om te verplaatsen naar een andere locatie slechte bereikbaarheid is. Deze bereikbaarheid heeft hier betrekking op bereikbaarheid via de weg en ook via het openbaar vervoer. Hier komt bij dat een goede bereikbaarheid ook in verband staat met de zichtbaarheid van het bedrijfspand wat goed is voor de promotie van het bedrijf (Pellenbarg & Van Dijk, 2000). Nu is het de vraag in welke mate goede bereikbaarheid en zichtbaarheid van belang zijn voor het aantal HBB's of dat er toch andere factoren een grotere invloed hebben. Uit het onderzoek van Risselada & Folmer (2012) komt tevens naar voren dat de aanwezigheid van voorzieningen belangrijke buurtaspecten zijn voor ondernemers. Dit omdat voorzieningen bijdrage aan het positieve beeld van de wijk wat uiteindelijk dan weer positief kan doorwerken op het eigen bedrijf. Uit het onderzoek komt vervolgens wel weer naar voren dat een goede bereikbaarheid en pandeigenschappen een grotere pull-factor vormen voor bedrijven in stedelijke woonwijken dan de aanwezigheid van voorzieningen (Risselada & Folmer, 2012). In de literatuur wordt eveneens veel onderzoek gedaan naar de invloed van kennisinstellingen zoals universiteiten op het aantal knowledge-based start-ups (Baptista & Mendonca, 2010). Deze deling van kennis vindt veelal plaats tussen bedrijven in de vorm van agglomeration economies zoals dat in de vorige paragraaf te lezen was. Op het moment dat kennis overdrachten vanuit bijvoorbeeld universiteiten een grote rol spelen in agglomeratie economieën dan speelt de nabijheid tot deze kennisinstellingen een rol in de locatiekeuze van het bedrijf (Audretsch et al., 2005). Uit het onderzoek van Baptista en Mendonca (2009) komt naar voren dat de aanwezigheid van universiteiten en studenten een positieve invloed heeft op high-tech ondernemerschap activiteiten. Dit kan dus betekenen dat de invloed van een universiteit, aanwezig in een aantal G30 gemeenten, ook kan doorwerken op het aantal HBB's.

Tevens zijn er ook enkele sociaaleconomische factoren die bij het starten van een bedrijf een rol kunnen spelen. De Global Entrepreneurship Monitor (2014) doet onderzoek naar de total early-stage entrepreneurial activity rate in Nederland. Deze rate staat voor het percentage volwassenen tussen de 18 en 64 jaar oud die actief bezig zijn met het opstarten van een bedrijf of op dit moment succesvol een bedrijf runnen dat jonger is dan 3,5 jaar (Span et al., 2014). Uit dit onderzoek komt naar voren dat er in Nederland een toename is waar te nemen van jonge mensen die een bedrijf beginnen. Vooral in de leeftijdscategorie van 18-24 jaar is er een grote toename van ondernemersactiviteit (Span et al. 2014). Uit onderzoek van Dolton en Makepeace (1990) en Wagner en Sternberg (2004) komt eveneens naar voren dat de kans dat een persoon een eigen onderneming begint hoger is voor mannen, mensen zonder een baan, mensen met relevante bedrijfscontacten, ondernemerservaring en die wonen in een dichtbevolkte regio die snelgroeiend is. In het onderzoek van Wagner en Sternberg (2004) wordt onderzocht hoe deze sociaal-demografische

variabelen gekoppeld kunnen worden aan regionaal beleid omtrent stimulering van ondernemerschap. Over leeftijd en de kans voor het starten van een bedrijf bestaat in de literatuur een tweetal denkrichtingen. Wanneer een persoon ouder is, is er eveneens langer de tijd geweest om kapitaal om te bouwen. Voor het opstarten van een bedrijf is het van belang om voldoende kapitaal te hebben om te kunnen investeren en eventueel economisch slechtere tijden te kunnen opvangen. Een bepaald bedrag aan vermogen is dus essentieel in het opstarten van een bedrijf (Evans & Jovanovic, 1989). Het is dus niet het geval dat oudere mensen eerder een bedrijf oprichten maar wanneer zij dit doen hebben zij meer zekerheid op succes omdat zij een groter eigen vermogen ter beschikking hebben. Een andere denkrichting legt meer nadruk op de groep mensen die op jongere leeftijd een bedrijf oprichten. Bij het opstarten van een bedrijf heb je veelal te maken met hoge sunk costs; kosten gerelateerd aan het opstellen van een bedrijfsplan, kosten voor het doen van een marktonderzoek en overige administratieve en juridische kosten (Wagner & Sternberg, 2004). Deze investering dient na verloop van tijd uiteindelijk te worden terugverdiend, dit is voor iemand op jonge leeftijd natuurlijk gemakkelijk aangezien deze persoon het bedrijf nog lang kan runnen. Onderzoek zal daarom moeten uitwijzen of voornamelijk jongere mensen of relatief oude mensen een HBB opstarten in residentiële woonwijken. Dolton en Makepeace (1990), Wagner en Sternberg (2004) en Taylor (2001) geven eveneens aan dat werkloosheid bijdraagt aan het opstarten van een bedrijf. Dit kan gelinkt worden aan het eerdergenoemde necessity ondernemerschap. Voor mensen met een baan kan het risico eveneens ook te hoog zijn, bij het opstarten van een eigen bedrijf wordt een vast inkomen bij een werkgever op het spel gezet. Hieraan kan vervolgens wel het onderzoek van Cressy (1996) worden gekoppeld, waarin wordt onderzocht hoe de hoogte van het inkomen dat een persoon voor aanvang van het eigen bedrijf had kan bijdragen aan de groei van zijn huidige eigen bedrijf. Het resultaat uit dit onderzoek is dat mensen die voorafgaand aan het opstarten van een eigen bedrijf een baan hadden waarin zij veel verdienden, eveneens met het eigen bedrijf hoge winsten behalen (Cressy, 1996). Dit verband zit in het simpele gegeven dat voor mensen met een hoog inkomen voorafgaand aan het opstarten van een eigen bedrijf er veel risico's zijn. Hierdoor zijn deze mensen extra gebrand om het bedrijf tot een winstgevend succes te maken. Er kan verwacht worden dat in woonwijken met een gemiddeld hoger inkomen er meer bedrijven worden opgericht die voor een langere periode op een winstgevende manier voortbestaan. Hier kan worden aangevuld dat volgens het onderzoek van Wagner en Sternberg (2004) hoogopgeleiden ook eerder een eigen bedrijf oprichten dan laagopgeleiden.

Een laatste sociale factor die eveneens een invloed kan hebben op het beginnen van een eigen bedrijf (aan huis), is het hebben van gezin. Volgens Brummelkamp (2011) in *startende ondernemers: ontwikkelingen, betekenis en beleid* bevordert het hebben van een duurzame relatie en een gezinssituatie de kans dat iemand voor zichzelf begint. Het hebben van een partner kan het risico om zelf een bedrijf te beginnen verkleinen aangezien de partner ook een inkomen kan verdienen waardoor financiële risico's gedragen kunnen worden. Zoals al eerder te lezen was, wordt een HBB ook vaak met andere (veelal huishoudelijke) werkzaamheden gerund. Naast deze persoonlijke evenementen en factoren zijn er ook een aantal evenementen die werk gerelateerd zijn. De belangrijkste hiervan is ontslag; ontslag is veelal nauw gerelateerd aan de conjunctuur van de economie. Ontslag kan in dit soort gevallen leiden tot necessity gedreven ondernemerschap. Een ander evenement kan de beëindiging van een partnerschap zijn, waarbij een van de partners stopt. Evenementen die gerelateerd zijn aan organisatieveranderingen op het huidige werk zoals reorganisaties of acquisities kunnen bijdragen aan het verminderen van de baanwaardering (Vorley & Rodgers, 2012). Het vinden van een niche in een particuliere sector is een evenement dat meer opportunity gedreven is. Naast bovengenoemde evenementen zijn de lage kosten voor het opstarten van het bedrijf aan huis ook een belangrijk motief. Het bovenstaande maakt duidelijk dat het van belang is de verschillende evenementen niet los van elkaar te zien. Het opstarten van een onderneming aan huis kent vele motieven en is gebonden aan meerdere economisch- en fysiek stedelijke factoren.

3. VERWACHTINGEN

Naar aanleiding van de literatuur die is behandeld in bovenstaand theoretisch kader kunnen enkele verwachtingen worden opgesteld. Deze verwachtingen zullen vervolgens worden getoetst in het resultaten hoofdstuk.

Economisch stedelijke structuur

Verwachting 1: *De specialisatiemaat van HBB's in stedelijke woonwijken is in lijn met de specialisatiemaat bij overige bedrijven. Met andere woorden; in een gespecialiseerde woonwijk met daarin voornamelijk bedrijven uit dezelfde sector, zijn ook voornamelijk HBB's in diezelfde sector actief.*

Deze verwachting is in lijn met het idee van Marshall die argumenteert dat er kennisoverdracht plaatsvindt tussen gespecialiseerde bedrijven in een specifieke sector. Binnen wijken kan dus het geval zijn dat er onderlinge kennisoverdracht is tussen bedrijven in een bepaalde sector. Ook kunnen bedrijven in een wijk elkaar ondersteunen.

Verwachting 2: *Diversificatiemaat van HBB's in stedelijke woonwijken is in lijn met de diversificatiemaat bij overige bedrijven. Met andere woorden; in economisch gediversifieerde woonwijken waarin veel bedrijven uit verschillende sectoren actief zijn, zijn eveneens veel HBB's in verschillende sectoren gevestigd.*

Deze verwachting is in lijn met het idee van Jane Jacobs, waarin wordt gesteld dat diversiteit de hoofdmotor is van de economie. Deze diversiteit in bedrijfsactiviteiten zet aan tot innovatie en het delen van kennis wat tot het vormen van niches kan leiden.

Fysiek stedelijke structuur en sociaal economische factoren

Verwachting 3: *Pandeigenschappen en een goede bereikbaarheid hebben een invloed op het aantal HBB's in een woonwijk.*

Uit het onderzoek van Risselada et al. (2013) komt naar voren dat mensen die een bedrijf hebben in koopwoningen van aanzienlijke grote minder snel zijn geneigd te verhuizen naar andere panden. Dit kan ook het geval zijn voor mensen die een HBB in een koopwoning hebben. Hier komt bij dat bereikbaarheid binnen de literatuur (Pellenbarg & van Dijk, 2000) ook wordt gezien als belangrijke vestigingsplaatsfactor voor bedrijven. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan mensen met een pedicure praktijk of klusbedrijf aan huis die graag goed bereikbaar zijn.

Verwachting 4: *De aanwezigheid van een universiteit als kennisinstelling in een gemeente zorgt voor een positieve invloed op het aantal HBB's.*

Kennisinstellingen zoals universiteiten kunnen het aantal knowledge-based start-ups stimuleren (Baptista & Mendonca, 2010). Deze verwachting is uiteraard erg gekoppeld aan de eerste twee verwachtingen waarin kennisdeling tussen bedrijven in dezelfde of verschillende sectoren centraal staat.

Verwachting 5: *In wijken waarin een hoog percentage jonge mensen woont met kinderen is er een positief verband tot het aantal HBB's in die wijk.*

In de literatuur zijn tegengestelde denkrichtingen met betrekking tot de leeftijd en de kans voor het opstarten van een bedrijf. Volgens Wagner & Sternberg (2004) zijn de kosten voor het opstarten van een bedrijf hoog en kunnen daarom beter worden terugverdiend naarmate iemand langer het bedrijf heeft. Hierdoor kan er verwacht worden dat vooral jongere mensen eerder kiezen voor een eigen bedrijf. Stabiele relaties en het hebben van een gezin zorgen er ook voor dat mensen eerder geneigd zijn tot het starten van een eigen gezin.

Verwachting 6: *In wijken met een gemiddeld hoger inkomen zullen meer HBB's zijn gevestigd.*

Mensen met een hoger inkomen hebben veelal ook meer vermogen dat zij in de nieuwe onderneming kunnen stoppen. Hier komt bij dat het opstarten van een bedrijf voor mensen die voorheen een hoog inkomen hadden een risico kan vormen omdat er inkomensverlies kan optreden wanneer het bedrijf niet goed functioneert (Wagner & Sternberg 2004).

4. METHODOLOGIE

In dit onderdeel van het onderzoek zal de methodologie aan bod komen. Er zal worden beschreven op welke wijze onderzoek is gedaan naar het aantal HBB's in stedelijke woonwijken en hoe deze aantallen zich verhouden tot de stedelijke structuur. De methode van dataverzameling en verwerking zal worden toegelicht eveneens al het onderzoeksgebied.

4.1 DATA

In dit onderzoek zal gebruik worden gemaakt van voornamelijk secundaire data, dit is data die bestaat uit informatie die al reeds voor een ander doel is verzameld maar wel beschikbaar is voor anderen om te gebruiken (White, 2010). Secundaire data kan op verschillende manieren worden gebruikt, zo kan deze informatie worden gebruikt ter ondersteuning van eigen verkregen informatie of het kan de primaire data van het onderzoek zijn. Volgens White (2010) kan secundaire data grofweg op drie manieren worden gebruikt; (1) als context, (2) ter vergelijking of als de (3) basis voor de analyse. In het geval van dit onderzoek naar HBB's zal de secundaire data dienen als basis voor de analyse, om zo de verschillende groepen zoals in de onderzoeksmethodologie beschreven staat te vergelijken. Voor de data in dit onderzoek zal voornamelijk gebruik worden gemaakt van gegevens afkomstig uit LISA. LISA is een databestand met gegevens over alle vestigingen in Nederland waar betaald werk wordt verricht. Deze gegevens hebben zowel een ruimtelijke component (adresgegevens) en een sociaaleconomische component (werkgelegenheid en economische activiteit) per vestiging (LISA, 2016).

De volgende gegevens zijn beschikbaar vanuit LISA:

- Naam
- Vestigingsadres
- Correspondentieadres
- Telefoonnummer
- Aantal werkzame personen (man/vrouw)(fulltime/parttime)
- Activiteitscode (SBI 2008)
- Gemeentecode
- KVK nummer
- Pand - woonfunctie

Deze beschrijvende gegevens voor heel Nederland zijn daardoor uitermate geschikt voor het uitvoeren van sociaaleconomisch en ruimtelijk onderzoek. Sinds 2008 zijn er in LISA ook vestigingen in panden met een woonfunctie opgenomen, dit zijn dus vestigingen van bedrijven die betaald werk verrichten in een pand met woonfunctie. In dit onderzoek worden deze vestigingen in panden met woonfunctie gedefinieerd als home based businesses. Zoals in het literatuur hoofdstuk te lezen is de definitie van een HBB niet eenduidig;

'as any business entity engaged in selling products or services into the market operated by a self-employed person, with or without employees, that uses residential property as a base from which the operation is run'' (P.629)

Wel staat er expliciet dat deze vorm van ondernemerschap de woning gebruikt als basis van waaruit bedrijfsvoering wordt verricht. Hierdoor is er in dit onderzoek gekozen om de vestigingen in panden met woonfunctie te classificeren als HBB. In de literatuur is eveneens te lezen dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen bedrijven die het huis gebruiken als daadwerkelijke locatie voor het uitvoeren van het werk (kapsalon aan huis etc.) en bedrijven die het huis gebruiken als administratieve basis. Dit kunnen bijvoorbeeld de mensen zijn die een aannemersbedrijf hebben en elders werkzaamheden verrichten. Het kan een meerwaarde zijn om deze twee typen bedrijven uit te splitsen en te bekijken

hoe de economisch stedelijke structuur een invloed heeft. In LISA is het echter niet mogelijk om een onderscheid te maken tussen deze bedrijven. LISA geeft met een 5-digitaal wel nauwkeurig aan wat voor een soort bedrijfsactiviteit wordt uitgevoerd maar hier kan geen onderscheidt worden gemaakt tussen de woning als bedrijf-actieve locatie of administratieve locatie.

Naast het LISA databestand zal ook gebruik worden gemaakt van gegevens Kerncijfers Wijken en Buurten van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Kerncijfers buurten en wijken is een overzichtspublicatie met kerncijfers over demografische en sociaaleconomische onderwerpen uitgesplitst naar steden, wijken en buurten (CBS, 2014; CBS, 2015a). Door middel van deze kerncijfers kunnen verschillende wijken in steden met elkaar worden vergeleken. Deze kerncijfers bevatten informatie over onder andere de bevolking, wonen, energie, inkomen, sociale zekerheid en bedrijfsvestigingen op basis van SBI 2008. Zoals in de onderzoeksmethode reeds te lezen is, zullen de specialisatie- en de diversificatiemaat van de HBB's en de SBI08(overige bedrijven) tegen elkaar worden afgezet. De verkregen resultaten zullen worden meegenomen in beleidsimplicaties voor gemeenten. Er zal gebruik worden gemaakt van secundaire data van verschillende gemeenten om informatie in te winnen over beleid omtrent stimulering van dit soort ondernemerschap. Deze beleidsimplicaties kunnen worden aangevuld met bevindingen uit dit onderzoek.

METHODE VAN DATAVERZAMELING

Zoals aangegeven in de data paragraaf wordt er in dit onderzoek voornamelijk gebruik gemaakt van secundaire data. Het LISA vestiging bestand met daarin de informatie over HBB's is afkomstig van de Rijks universiteit Groningen. Andere gegevens zijn voornamelijk verkregen via de website van het Centraal Bureau voor de Statistiek (het CBS).

4.2 HET ONDERZOEKSGBIED

In dit onderzoek is gekozen om de grootste 30 gemeenten (G30) van Nederland als onderzoeksgebied te nemen. In de onderstaande tabel zijn deze grootste dertig gemeente op basis van inwonertal (2016) weergegeven. De verdeling van G10, G11-G20 en G21-G30 zoals deze in de onderstaande tabel 3 is gemaakt zal ook worden gebruikt in de analyse van de resultaten.

G10	aantal inwoners	G11-G20	aantal inwoners	G21-G30	aantal inwoners
Amsterdam	833624	Apeldoorn	159025	Leiden	122561
Rotterdam	629606	Enschede	158351	Maastricht	122533
's Gravenhage	519988	Haarlem	158140	Dordrecht	118801
Utrecht	338967	Arnhem	153818	Ede	112427
Eindhoven	224755	Amersfoort	153602	Alphen aan den Rijn	107960
Tilburg	212941	Zaanstad	152466	Leeuwarden	107897
Groningen	200952	's-Hertogenbosch	151608	Alkmaar	107615
Almere	198145	Haarlemmermeer	144518	Emmen	107584
Breda	181611	Zwolle	124896	Westland	104960
Nijmegen	172064	Zoetermeer	124107	Delft	101034

TABEL 3 AANTAL INWONERS GROOTSTE 30 GEMEENTEN - BRON: EIGEN BEWERKING OP BASIS VAN CBS

Er is gekozen voor de grootste 30 gemeenten om een tweetal redenen. Ten eerste, uit het onderzoek van Risselada en Folmer (2012) blijkt dat woonwijken de meest geschikte locaties voor het starten van middelgrote- en kleinbedrijven zijn. Hieronder vallen HBB's, in grotere steden met meer inwoners en meer woonwijken zullen er naar verwachting dus ook veel HBB's gevestigd zijn in vergelijking tot bijvoorbeeld kleinere rurale gemeentes. Ten tweede zijn er op deze manier

voldoende cases beschikbaar om de steden goed met elkaar te kunnen vergelijken en kunnen verschillen in kaart worden gebracht. Deze verschillen kunnen worden teruggevoerd op bijvoorbeeld inwoneraantal, bereikbaarheid, soorten voorzieningen en bevolkingsopbouw.

4.3 HET ONDERZOEK EN DE ONDERZOEKSMETHODE

Het doel van dit onderzoek is om te onderzoeken wat de ontwikkelingen zijn van het aantal home based businesses in de grootste dertig gemeenten van Nederland (G30) en hoe deze ontwikkelingen gekoppeld kunnen worden aan zowel de economisch- en fysiek stedelijke structuur. Deze bevindingen zullen worden gebruikt in het formuleren van enkele beleidsimplicaties. In dit onderzoek zal gebruikt worden gemaakt van kwantitatieve data analyse om de ontwikkelingen van de HBB's in stedelijke woonwijken in kaart te brengen. Deze kwantitatieve data analyse zal voornamelijk bestaan uit een analyse in SPSS. Bij voorbaat is het belangrijk om aan te geven dat de groei van het aantal HBB's niet kan worden verklaard door één specifiek verband, vandaar dat er zal worden gekeken naar meerdere factoren die een invloed kunnen hebben op het aantal HBB's in stedelijke woonwijken.

4.3.1 DE ONDERZOEKSMETHODE

Om te kunnen onderzoeken in welke mate de economische- en fysiek stedelijke structuur bijdraagt aan het aantal HBB's in stedelijke woonwijken is het van belang om een goede onderzoeksmethode te hanteren. Er zal in dit onderzoek gebruik worden gemaakt van kwantitatieve methoden. Volgens Fotheringham et al. (2000) in *Quantitative geography: perspective on spatial data analysis*, is een belangrijk doel van geografisch onderzoek kennis te genereren over processen die ruimtelijke patronen beïnvloeden. Kwantitatief onderzoek kent hierin een drietal voordelen:

1. Kwantitatieve methoden zorgen ervoor dat uit grote data sets relevante informatie kan worden verkregen. Dit is ook het geval in dit onderzoek waar gebruik wordt gemaakt van grote datasets van onder andere LISA en het CBS.
2. Kwantitatieve analyse is erg bruikbaar in het uitvoeren van *exploratory data analysis* waardoor hypothesen en trends in data sets goed kunnen worden onderzocht. In dit onderzoek staat deze trendanalyse centraal, en zal er doormiddel van hypothesen worden getoetst welke variabelen (bereikbaarheid, voorzieningen etc.) een invloed hebben op het aantal HBB's in stedelijke woonwijken.
3. Kwantitatieve analyse onderzoekt de rol van willekeurigheid in geobserveerde ruimtelijke patronen vanuit de dataset. Zodoende zijn kwalitatieve data analyses meer robuust dan grote hoeveelheden niet kwantitatieve data van een kleinere onderzoekspopulatie.

Naast dat kwantitatieve methodiek zoals hierboven beschreven staat veel voordelen biedt, is het van belang om aan te geven dat statistische bevindingen nooit definitief en generiek toepasbaar zijn. Met andere woorden, uitkomsten uit dit specifieke onderzoek zijn nooit direct toepasbaar op gelijke maar andere onderzoekspopulaties. Zoals eerder te lezen was, wordt er in dit onderzoek een focus gelegd op de grootste dertig steden van Nederland. Deze steden worden verder uitgesplitst in de verschillende wijken, hierdoor kunnen er op wijkniveau analyses worden uitgevoerd. Zoals eerder beschreven is staat de economisch stedelijke structuur centraal in dit onderzoek. Met deze structuur wordt bedoeld hoe de economie van een stad, bestaande uit de verschillende wijken, is gespecialiseerd dan wel gediversifieerd. Dit wordt gedaan door te kijken naar de verscheidenheid aan bedrijven in de desbetreffende wijk. Een groot aantal bedrijven in verschillende sectoren duidt op een hoge diversificatie van economische activiteit, het omgekeerde geldt voor een klein aantal bedrijven in verschillende sectoren, dan is er sprake van specialisatie.

In dit onderzoek zal gebruik worden gemaakt van twee soorten maten om zowel specialisatie als diversificatie uit te kunnen rekenen. Voor de specialisatiemaat zal gebruik worden gemaakt van de Herfindahl-Hirschman index. Voor de diversificatiemaat zal gebruik worden gemaakt van de Shannon diversity index.

SPECIALISATIE EN DIVERSIFICATIE MATEN

De Herfindahl-Hirschman index, beter bekend als de Herfindahl index, is een statistische maat die concentratie berekend (Rhoades, 1993). Deze maat kan gebruikt worden om verschillende concentraties uit te rekenen zo ook om de concentratie in de markt te berekenen. De Herfindahl index wordt berekend door middel van de relatieve grootte (markt aandeel) van alle bedrijven in een bepaalde markt. De verschillende markt aandelen worden uitgerekend en vervolgens gekwadrateerd, deze gekwadrateerde getallen worden vervolgens opgeteld (Rhoades, 1993). Dit opgetelde getal geeft de concentratie/specialisatiemaat aan, de maat kan maximaal 1 zijn want dan is er sprake van één aanbieder die de markt 100% bedient. Bij een groot aantal marktaanbieders met ongeveer gelijke marktaandelen zal het concentratie getal dicht bij de nul liggen. De formule is weergegeven in tabel 4, waar N het aantal cases zijn en waar S de gekwadrateerde marktaandelen zijn.

Zoals eerder aangegeven wordt de Herfindahl index in meerdere onderzoeken toegepast, zo ook binnen de economisch geografische wetenschap. Ellison & Glaser (1994) hebben in het onderzoek *geographic concentration in US manufacturing industries: a dartboard approach* onderzoek gedaan naar het Silicon-Valley voorbeeld en hoe deze vorm van industriële specialisatie kan worden verklaard en of dit ook op andere locaties en in andere industrieën van kracht is. Om deze lokalisatie te meten wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van de Herfindahl index om zo de verschillende werkgelegenheidsaandelen van de verschillende sectoren te kunnen uitrekenen. Hetzelfde geldt voor het onderzoek van Maurel & Sédillot (1999), hier wordt de geografische concentratie van de Franse industrie sector onderzocht. Voor het uitrekenen van de concentratie maat van bepaalde sectoren wordt tevens gebruik gemaakt van de Herfindahl index. Ook in dit onderzoek worden de werkgelegenheidsaandelen berekend. Zo zijn er een tal van onderzoeken waar onderzoek wordt gedaan naar geografische concentratie van bepaalde sectoren en waarbij de Herfindahl index wordt gebruikt als een van de maatstaven om deze concentratie te kunnen berekenen en verklaren. In de tabel staan nog een aantal andere onderzoeken genoemd. De Herfindahl index wordt in de methodologie van deze onderzoeken vaak berekend op basis van aandelen in werkgelegenheid. Met andere woorden het aantal werknemers in een bepaalde sector wordt gedeeld op het totaal aantal werknemers in een bepaalde regio. Aangezien HBB's vaak eenmansbedrijven zijn of bedrijven met lage aantallen werknemers, zal zowel de specialisatie- en diversificatiemaat worden berekend op basis van aantallen bedrijven. In dit onderzoek zal gebruik worden gemaakt van SBI08 data, dit is data over het aantal bedrijfsvestigingen (per wijk). Marktaandelen in dit onderzoek zullen daarom worden berekend door het aantal bedrijven aan huis in een bepaalde sector te delen door het totaal aantal bedrijven in een wijk in die specifieke sector.

Om te onderzoeken in welke mate woonwijken economisch zijn gediversifieerd zal gebruik worden gemaakt van de Shannon diversity index. Net zoals bij de Herfindahl index kent de Shannon index een aantal varianten waardoor er op verschillende manieren voor verschillende onderwerpen diversificatiematoren uitgerekend kunnen worden. De Shannon index kent zijn oorsprong voornamelijk in de entropie maatstaven, deze maatstaven vormen een belangrijke tool om de variëteit (diversiteit) in verdelingen op een bepaald moment in tijd te analyseren (Frenken, 2004). Het entropie concept gaat ver terug tot Ludwig Boltzmann (1877) (geciteerd uit Frenken, 2004), de entropie formule geeft de verwachte informatie content of onzekerheid van een kansverdeling (Frenken, 2004). De waarde van de Shannon index loopt van nul tot oneindig waarbij een hogere waarde een grotere diversificatie aangeeft. In deze formule staat de H voor de diversiteit maat en P_i staat voor het aandeel van een bepaalde bedrijfssector in een bepaalde wijk/stad. Net zoals bij de Herfindahl index

wordt de Shannon index eveneens veel gebruikt in verscheidene onderzoeken. De Shannon index kent een sterke traditie binnen de ecologische literatuur maar wordt de laatste jaren ook veelvuldig gebruikt binnen de economie en de economische geografie. Zo wordt de index gebruikt in onderzoek naar industriële concentratie, bedrijfsdiversificatie en bijbehorende winst, regionale industriële diversificatie en technologische innovatie (Frenken, 2004).

In het onderzoek van Simonen et al. (2015) wordt de invloed van de gediversifieerde hightech technologie sector op Finse regio's onderzocht. Deze maat van diversificatie wordt in dit onderzoek berekend door middel van de Shannon index beschreven door Frenken (2004). De waarde van de Shannon index hangt sterker af van de aanwezigheid van bedrijven in verschillende industrieën. In het geval van de hightech sector in Finland, beschrijft de Shannon index beter de variëteit in de hightech sector omdat ook het gewicht van de kleinere industrieën wordt meegenomen (Simonen et al., 2015). In het artikel van Koster et al. (2011) wordt eveneens de Shannon entropy gebruikt voor het onderzoeken van economische diversiteit en de hoogte van inkomens in rurale gebieden. In dit onderzoek wordt dezelfde vorm van de Shannon index gebruikt als in dit onderzoek, in deze formule staat de P voor het aantal bedrijven in een bepaalde sector. In zowel de versie van de Shannon index van Frenken (2004) en Koster et al. (2011) wordt gebruik gemaakt van een Log 2 in plaats van een natural log omdat er in de sectoren in beide onderzoeken onderscheidt gemaakt kan worden. Hierdoor is een log 2 beter in staat om de verschillen in kaart te brengen. In dit onderzoek waar HBB's in verschillende sectoren in verschillende wijken worden onderzocht zal daarom ook gebruikt worden gemaakt van een Log 2. Het bovenstaande is verkort weergegeven in tabel 4 op de volgende pagina.

Specialisatie – Herfindahl Index	Diversificatie – Shannon Index
$H = \sum_{i=1}^N s_i^2$	$H = \sum_{i=1}^n p_i \log_2 \left(\frac{1}{p_i} \right)$
<ul style="list-style-type: none"> • Berekent concentratie op basis van marktaandelen $M1, M2 .. Mn$. • Deze marktaandelen worden vervolgens gekwadeerd en opgeteld. • Een uitkomst dicht bij de 1 duidt op een hoge concentratie van een aantal bedrijven in dezelfde sector. 	<ul style="list-style-type: none"> • Berekent diversificatie op basis van logaritmes van marktaandelen. • Deze aandelen worden vervolgens bij elkaar opgeteld. • De uitkomsten kunnen variëren van nul tot oneindig, waarbij hogere getallen duiden op hogere diversificatie in wijken.
<p>Voorbeelden van onderzoeken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ellison, G., & Glaeser, E. L. (1994). Geographic concentration in US manufacturing industries: a dartboard approach • Maurel, F., & Sédillot, B. (1999). A measure of the geographic concentration in French manufacturing industries. • Overman, H. G., Redding, S. J., & Venables, A. J. (2001). The economic geography of trade production and income: a survey of empirics • Aiginger, K., & Davies, S. W. (2004). Industrial specialisation and geographic concentration: two sides of the same coin? Not for the European Union. 	<p>Voorbeelden van onderzoeken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Simonen, J., Svento, R., & Juutinen, A. (2015). Specialization and diversity as drivers of economic growth: Evidence from High-Tech industries. • Koster, S., Brouwer, A. E., & van Leeuwen, E. S. (2011). 14 The welfare effect of economic diversity in rural regions: an analysis of Dutch municipalities. • Davies, A., & Tonts, M. (2010). Economic diversity and regional socioeconomic performance: An empirical analysis of the Western Australian grain belt.

TABEL 4 SPECIALISATIE & DIVERSIFICATIE MAAT - EIGEN BEWERKING

Op deze manier krijgen alle wijken in de periode van 2008 tot en met 2014 diversificatie en specialisatiecijfers. Elke wijk krijgt twee specialisatie- en twee diversificatiecijfers, hiervan zal er één berekend worden op basis van de SBI 2008 bedrijfsindeling en één op basis van de HBB's afkomstig uit het LISA bestand. Deze twee berekende maten kunnen vervolgens tegen elkaar worden afgezet om zo te zien of er in wijken met bijvoorbeeld een hoge diversificatie op basis van SBI 2008 er ook een hoog diversificatie is bij HBB's. Met andere woorden, zijn de HBB diversificatie of specialisatie waarden in lijn met waarden voor overige bedrijven in de wijk.

In deze aanpak is het wel van belang om rekening te houden met een aantal zaken:

1. Belang om te kijken naar outliers, dit zijn cases met een ongebruikelijke combinatie van geobserveerde waarden (Fotheringham et al.2000). Deze kunnen leiden tot een vertekend beeld. Cases met sterk afwijkende waarden zullen niet worden opgenomen in dit onderzoek, een voorbeeld hiervan is de wijk Oostduinen in 's-Gravenhage. Deze wijk kende erg afwijkende en incomplete data.
2. HBB's vallen ook onder het totaal aantal bedrijven (SBI08) binnen een wijk. Hierdoor hebben de HBB aantallen ook een invloed op de berekende diversificatie- en specialisatiematen voor het totaal aantal bedrijven. Zoals is te zien bij resultaten is de (pearsons) correlatie tussen HBB maten en SBI08 maten ongeveer 35%. Dit is geen heel hoge correlatie die de overige analyse van dit onderzoek onderuit haalt, wel is het belangrijk deze al reeds bestaande correlatie in het achterhoofd te houden gedurende de interpretatie van andere resultaten.

3. Alleen bedrijven aan huis met maximaal 50 werknemers zijn meegenomen in dit onderzoek. Dit omdat bedrijven met maximaal 50 werknemers in Nederland vallen onder het midden en klein bedrijf. Dit betekent dus dat bedrijven aan huis met aantallen werknemers boven de 50 niet zijn meegenomen in dit onderzoek aangezien er dan niet meer echt over een bedrijf aan huis gesproken kan worden. Er is gekozen voor een maximum van 50 werknemers omdat een bedrijf in Nederland dan tot het MKB wordt gerekend.
4. Voor HBB's zijn voor alle jaren (2008 t/m 2014) de beide maten berekend om zo de trends goed inzichtelijk te krijgen. Zeker ook omdat deze groep bedrijven een erg grote groei heeft doorgemaakt de voorbije jaren. Voor bedrijven totaal op basis van SBI08 zijn de maten berekend op twee eik momenten, namelijk 2011 en 2015, de jaren 2008 t/m 2011 hebben de gegevens van 2011 gekregen en de overige jaren die van 2015. Er is hier voor gekozen omdat zo nog steeds een goede ontwikkeling in kaart is te brengen en omdat het anders qua tijdsinvestering te omvangrijk zou worden.

GIS

Geographical information systems zijn georganiseerde verzamelingen van dataverwerkingsmethoden die kunnen worden gebruikt om patronen in ruimtelijke data te begrijpen en te visualiseren (Batty, 2003). In dit onderzoek zal GIS worden gebruikt om de ruimtelijke patronen van HBB's in kaart te brengen en vervolgens te visualiseren. Het LISA bestand geeft het aantal HBB's inclusief postcode en XY coördinaten aan. Dit onderzoek heeft echter de wijk als geografische schaal, waardoor deze HBB's met postcodes moeten worden ingedeeld op wijkindeling. Aangezien het gaat om een erg grote dataset van meer dan één miljoen cases, is deze bewerking uitgevoerd d.m.v. GIS. Dit is gedaan door middel van het inladen van de XY coördinaten in Arc map, vervolgens is hier een wijkkaart 2014 overheen gelegd waarna de twee datasets met elkaar gekoppeld zijn. Op deze manier is er aan elke postcode een wijk gekoppeld waardoor het mogelijk is om analyses op het gewenste wijkniveau uit te voeren. Belangrijk om hierbij te vermelden is dat postcode- en wijkgrenzen niet één op één met elkaar overeen komen, hierdoor is het mogelijk dat er aan een aantal HBB's geen wijkcode is gekoppeld. Echter, aangezien de totale dataset bestaat uit bijna anderhalf miljoen cases is deze manier van wijkcategorisering toch de meest efficiënte. De HBB's zonder wijkcode worden niet meegenomen in de analyse. Het totaal aantal wijken in de dataset is hierdoor op 449 uitgekomen. Hiernaast zal GIS ook worden gebruikt om enkele gevonden verbanden in kaarten te visualiseren.

STATISTISCHE ANALYSE

Naast de berekende diversificatie- en specialisatiematen voor de verschillende wijken zijn er ook nog andere variabelen, afgeleid vanuit de literatuur, die zullen worden onderzocht. Uit de literatuur komt naar voren dat sociaal economische factoren zoals geslacht, leeftijd, inkomen en gezinssituatie een invloed kunnen hebben op het opstarten van een bedrijf (Span et al., 2014; Wagner & Stenberg, 2004; Dolton & Makepeace 1990; Brummelkamp, 2011). Hiernaast komt uit de literatuur ook naar voren dat pandeigenschappen (Risselada & Folmer, 2012), voorzieningen en bereikbaarheid (Pellenbarg & Van Dijk, 2000) en kennisinstellingen (Baptista & Mendonca, 2010; Audretsch et al., 2005) een invloed hebben op het aantal startups in een bepaalde omgeving. Onderstaande tabel 5 geeft weer dat de economisch stedelijke structuur in dit onderzoek bestaat uit diversificatie- en specialisatiematen voor HBB's en bedrijven totaal. Hiernaast zijn er ook variabelen in dit onderzoek opgenomen met betrekking tot de fysiek stedelijke structuur samen met enkele sociaal economische variabelen.

Sociaal economische variabelen (wijkniveau)	Fysiek stedelijke variabelen (wijkniveau)	Diversificatie en specialisatie (economisch stedelijke structuur) (wijkniveau)	Controle variabelen (wijkniveau)
Geslacht	WOZ waarde	Specialisatiewaarde HBB 08-14	Omgeving adressen dichtheid
Inkomen	Woningtype	Diversificatiewaarde HBB 08-14	Aantal inwoners
Leeftijd	Woningeigendom	Specialisatiewaarde overige bedrijven 08-14	Stedelijkheid
Geboorte	Bouwjaar woning	Diversificatiewaarde overige bedrijven 08-14	Bevolkingsdichtheid
Huishoudens	Aantal kinderdag verblijven	Procentuele verandering specialisatiewaarden	
Sociale zekerheid	Aantal Basisscholen	Procentuele verandering diversificatie waarden	
	Aantal supermarkten		
	Universiteit (stedelijk niveau)		
	Bereikbaarheid		

TABEL 5 ONDERZOEKSVARIABLEN - EIGEN BEWERKING

De cases in dit onderzoek zijn de woonwijken. Het totaal van alle woonwijken in de grootste dertig gemeenten van Nederland vormen de onderzoekspopulatie. De fysiek stedelijke-, sociaal economische-, economisch stedelijke- en controle variabele zijn allemaal op wijkniveau. De variabelen in de bovenstaande tabel, m.u.v. de universiteit, geven allen informatie per wijk. In andere woorden, de informatie achter deze variabelen zijn allemaal op wijkniveau verzameld en vervolgens gebruikt in de statistische analyses.

Het aantal HBB's zal in dit onderzoek worden aangegeven als aandeel in het totaal aantal bedrijven in de wijk. Hierdoor wordt er rekening gehouden met de grootte van wijken en daarmee met het aantal HBB's. Om te kijken wat de invloed van bovenstaande variabelen is op het aantal HBB's zal er gebruik worden gemaakt van regressie analyses. Er zal voor deze analyse worden gekozen omdat een logistische regressie analyse in staat is om te onderzoeken wat de invloed is van één of meerdere onafhankelijke variabelen (X) op de afhankelijke variabelen (Y) (Sieben & Linsen, 2009). In dit geval zijn de afhankelijke variabelen diversificatie- en specialisatiematen van HBB's en het aantal HBB's. Ook zijn er aan dit onderzoek één controle variabele toegevoegd (aantal inwoners). Deze is toegevoegd om zo het effect van het aantal inwoners mee te nemen in de regressie. Meer inwoners in een wijk geeft immers meer kans dat HBB's worden opgestart en daarmee gevestigd zijn binnen een wijk.

5. RESULTATEN

5.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk zullen de verschillende resultaten van dit onderzoek worden toegelicht en geanalyseerd. Deze resultaten analyse zal worden opgedeeld in een aantal paragrafen om zo de verschillende analyses goed in kaart te kunnen brengen. Deze opdeling is nodig omdat er gegevens worden onderzocht van dertig steden over een periode van zeven jaar hierdoor kunnen ontwikkelingen tussen en binnen steden worden geanalyseerd. De opdeling zal aan de hand van de verschillende onderzoeksvragen worden gemaakt. In dit onderzoek zijn de volgende drie deelvragen opgesteld:

1. *In welke steden, op G30 niveau, is er in de afgelopen 7 jaar een sterke groei, dan wel afname, van het aantal HBB's waar te nemen?*
 - a. *In welke sectoren zijn HBB's voornamelijk actief?*
2. *In hoeverre kan de groei van HBB's in stedelijke woonwijken worden gerelateerd aan de stedelijke structuur?*
 - a. *Stedelijke structuur op basis van gespecialiseerde en gediversifieerde economische bedrijvigheid*
 - b. *Stedelijke structuur op basis van fysieke en sociaaleconomische factoren*
3. *Hoe kan de gemeente, met haar ruimtelijk beleid, inspelen op deze veranderingen?*
 - *Wat zijn de lessen die hieruit getrokken kunnen worden?*
 - *Hoe zou dit beleid vormgegeven kunnen worden?*

In eerste instantie zullen algemene trends van HBB's worden beschreven. Dit houdt in dat er zal worden gekeken hoe het aantal HBB's zich in de periode van 2008-2014 hebben ontwikkeld, dit zal voor de G30 in totaal worden gedaan maar ook per stad afzonderlijk. Naast dat er wordt gekeken naar de hoeveelheid HBB's zal ook de ontwikkeling in de verschillende bedrijfssectoren waarin de HBB's actief zijn worden onderzocht. Door bovenstaande zaken goed en duidelijk te analyseren en te visualiseren zal er een beeld ontstaan van de ontwikkeling van HBB's. Na deze eerste trendanalyse zal er verder worden ingegaan op de invloed van de stedelijke structuur op het aantal HBB's in woonwijken. Deze paragraaf over stedelijke structuur zal worden opgedeeld in twee delen, waarbij in het eerste deel de nadruk op de invloed van economische diversificatie en specialisatie komt te liggen. In het tweede gedeelte zullen de fysiek stedelijke invloeden worden onderzocht met daarbij enkele sociaal economische variabelen.

De derde deelvraag zal worden uitgewerkt na deze resultaten analyse. Uit deze analyse kunnen namelijk een aantal conclusies getrokken worden die wellicht kunnen worden gevormd tot enkele beleidsimplicaties. Deze beleidsimplicaties zullen worden geplaatst in een breder spectrum waarin zal worden beschreven of het wel wenselijk is om überhaupt beleid te formuleren voor deze groep ondernemers. Past de groei van het aantal HBB's als economische ontwikkeling binnen onze hedendaagse maatschappij, hierbij valt te denken aan het nieuwe werken en de opkomst van het aantal zelfstandigen zonder personeel (ZZP). Dit zal in de discussie in meer detail worden beschreven.

Data

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van informatie over 449 wijken in de dertig grootste gemeenten van Nederland. Deze wijkindeling is gebaseerd op die van het jaar 2014, omdat de meeste recente informatie over HBB's in dit onderzoek afkomstig is uit ditzelfde jaar. Wijken waarover geen gegevens beschikbaar waren of gegevens met extreem afwijkende waarden zijn buiten beschouwing gelaten in dit onderzoek. Hierdoor zijn niet alle wijken uit de dertig gemeenten meegenomen. Echter, met 449 wijken met informatie van verschillende jaren beschikt dit onderzoek over een voldoende grote onderzoekspopulatie.

5.2 TRENDANALYSE HBB'S G30

1. In welke steden, op G30 niveau, is er in de afgelopen 7 jaar een sterke groei, dan wel afname, van het aantal HBB's waar te nemen?
 - a. In welke sectoren zijn HBB's voornamelijk actief

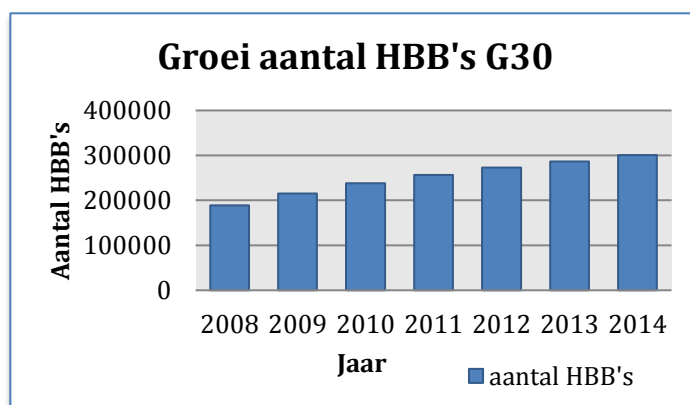
In deze paragraaf zullen de ontwikkelingen van het aantal HBB's in de grootste dertig gemeenten in de periode 2008-2014 worden onderzocht. Zoals eerder beschreven wordt er in dit onderzoek gebruik gemaakt van het LISA vestingbestand, in dit bestand kan een HBB worden gedefinieerd als een vestiging van een bedrijf in een pand met woonfunctie. In dit onderzoek is ervoor gekozen om alleen HBB's mee te nemen waar maximaal vijftig mensen werkzaam zijn.

G30

Onderstaande tabel 6 geeft het aantal HBB's in de verschillende jaren van de totale G30 weer. In 2008 waren er in Nederland ongeveer 189 duizend HBB's, dit aantal is in 2014 opgelopen tot ruim 300 duizend. Dit komt neer op een procentuele stijging van bijna 60 procent in zeven jaar tijd. Deze groei is ook weergegeven in de onderstaande grafiek 1, hier is een geleidelijke toename van het aantal HBB's over de jaren heen te zien.

G30 HBB's	
JAAR	aantal HBB's
2008	189004
2009	215349
2010	238076
2011	256781
2012	273086
2013	286292
2014	300609

TABEL 3 AANTAL HBB'S G30 – EIGEN BEWERKING

GRAFIEK 1 ABSOLUTE GROEI AANTAL HBB'S G30 - EIGEN BEWERKING

Naast deze toename is het ook interessant om te bekijken in welke sectoren HBB's voornamelijk actief zijn. Onderstaande tabel 7 geeft voor het jaar 2008 en 2014 aan in welke bedrijfssector het grootste aantal HBB's actief zijn. Deze indeling is op bases van de standaard bedrijfsindeling 2008 van het CBS. In de tabel is te zien dat m.u.v. de sector financiële instellingen in alle sectoren het aantal HBB's is toegenomen. De totale procentuele groei bedraagt bijna 60% in de periode 2008 tot en met 2014. De grootste procentuele- en absolute groei (aangegeven in groen) is te zien in de sectoren productie, advisering, gezondheidszorg en cultuur & sport. De grootste sector onder de HBB's is met afstand advisering en zakelijke dienstverlening. In deze sector hebben mensen bijvoorbeeld een eigen consultancy bureau of een advocatenkantoor aan huis. Dit zijn werkzaamheden die vaak gemakkelijk vanuit huis kunnen worden uitgevoerd. HBB's actief in de gezondheidszorg zijn bijvoorbeeld mensen met een fysiopraktijk of sportmassage praktijk aan huis. De laatste grote bedrijfssector is die van cultuur en recreatie, deze groep is iets lastiger te definiëren. In deze sector zitten bijvoorbeeld kunstuitleencentra, ateliers en kleine musea.

SBI08 bedrijfssector	Aantal HBB's 2008	Aantal HBB's 2014	Groei %
A. Landbouw, bosbouw en visserij	76	95	25,00
B. Winning van delfstoffen	17	21	23,53
C. Industrie	5327	6594	23,78
			211,1
D. Productie, distributie, handel in elektriciteit en aardgas	18	56	1
E. Winning/distributie van water; afval(water)beheer,sanering	98	151	54,08
F. Bouwnijverheid	26032	31458	20,84
G. Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	27469	33259	21,08
H. Vervoer en opslag	6000	7919	31,98
I. Logies-, maaltijd- en drankverstrekking	3141	4654	48,17
J. Informatie en communicatie	16151	26569	64,50
K. Financiële instellingen	2572	2562	-0,39
L. Verhuur van en handel in onroerend goed	2507	2947	17,55
M. Advisering, onderzoek, special. zakelijke dienstverlening	46045	78099	69,61
N. Verhuur van roerende goederen, overige zakel. dienstverl.	10296	15015	45,83
O. Openbaar bestuur, overheidsdiensten, sociale verzekeringen	37	59	59,46
			123,3
P. Onderwijs	7799	17417	2
			129,7
Q. Gezondheids- en welzijnszorg	11241	25824	3
			143,8
R. Cultuur, sport en recreatie	13268	32356	6
S. Overige dienstverlening	10883	15527	42,67
U. Extraterritoriale organisaties en lichamen	27	27	0,00
Totaal	189004	300609	59,05

TABEL 4 HBB SBI08 SECTOR INDELING - EIGEN BEWERKING

G10

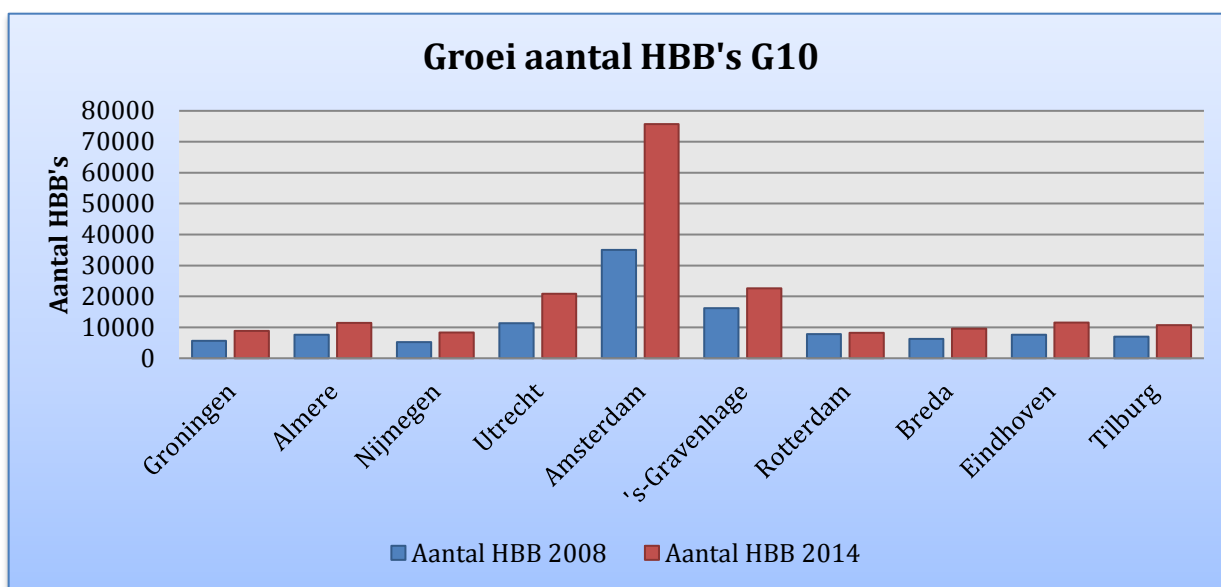
De grootste tien gemeenten van Nederland kennen allen een toename van het aantal vestigingen in panden met een woonfunctie, in dit hoofdstuk gedefinieerd als HBB's. Zoals te zien is in tabel 8 is het totaal aantal HBB's in zeven jaar tijd in deze tien gemeenten is met ongeveer tachtig duizend bedrijven toegenomen, dit komt neer op een procentuele stijging van meer dan zeventig procent. Voor de meeste van deze steden ligt de groei boven de vijftig procent in deze zeven jaar. Door een aantal uitschieters ligt de totale gemiddelde groei van het aantal HBB's erg hoog.

De absolute uitschieter is Amsterdam hier is het aantal HBB's meer dan verdubbeld van ongeveer 35 duizend naar meer dan 75 duizend, wat neerkomt op een procentuele groei van 115 procent. Wat eveneens opvalt aan onderstaande tabel 8 is het kleine aantal HBB's in Rotterdam en de lage groei van het aantal HBB's daar in de afgelopen zeven jaar.

HBB's G10					
JAAR	aantal HBB's	Gemeente	Aantal HBB's 2008	Aantal HBB's 2014	Procentuele verandering
2008	109727	Groningen	5672	8793	+ 55,02
2009	128679	Almere	7600	11407	+ 50,09
2010	146116	Nijmegen	5246	8287	+ 57,97
2011	158172	Utrecht	11322	20837	+ 84,04
2012	166965	Amsterdam	35063	75696	+ 115,89
2013	177053	's-Gravenhage	16227	22603	+ 39,29
2014	187713	Rotterdam	7771	8265	+ 6,36
		Breda	6217	9554	+ 53,68
		Eindhoven	7607	11519	+ 51,43
		Tilburg	7002	10752	+ 53,56
		Totaal	109727	187713	+ 71,07

TABEL 5 GROEI AANTAL HBB'S G10 - EIGEN BEWERKING

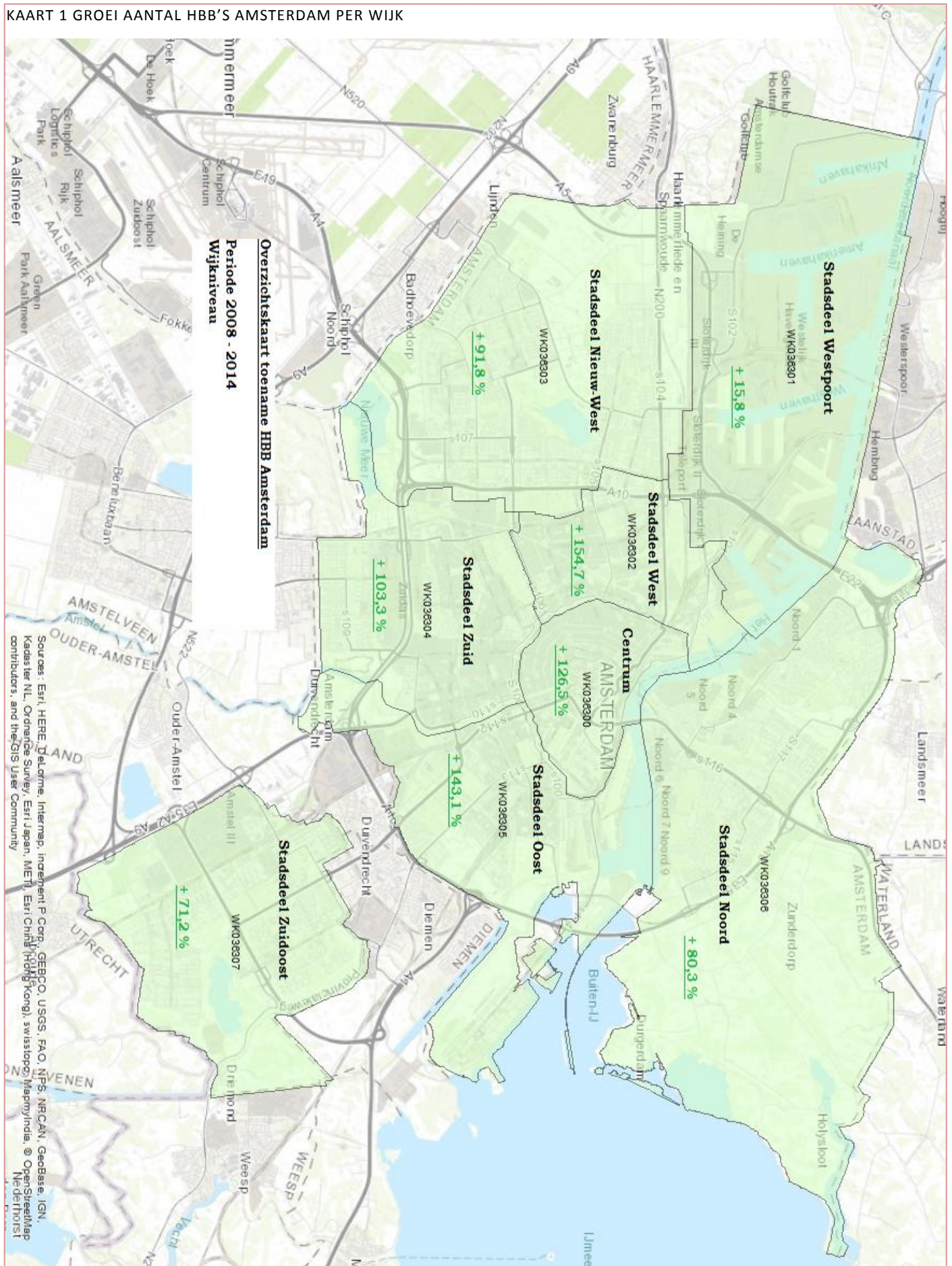
Onderstaand grafiek 2 laat nogmaals duidelijk per stad de groei van het aantal HBB's zien.

GRAFIEK 2 GROEI AANTAL HBB'S G10 - EIGEN BEWERKING

In kaart 1 hieronder is voor Amsterdam per wijk de groei van het aantal HBB's in de periode 2008-2014 aangegeven.

KAART 1 GROEI AANTAL HBB'S AMSTERDAM PER WIJK

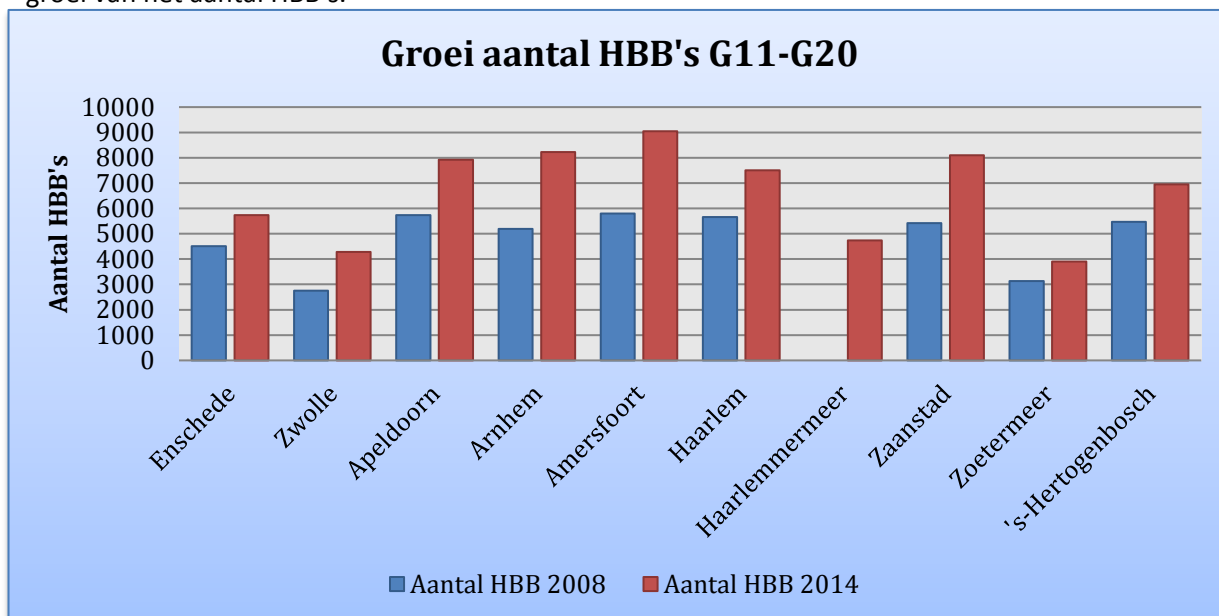
G11-G20

Ook in de G11 tot en met G20 gemeenten is er een grote groei van het aantal HBB's te zien in de periode 2008 tot en met 2014. Zoals te zien is in tabel 9 is het totaal aantal HBB's met ongeveer 34 procent toegenomen, dit komt neer op een toename van ongeveer 23 duizend. Waar de groei van het aantal HBB's in de G10 vaak boven de vijftig procent uitkomt is dit in deze categorie gemeenten vaak lager, hier ligt de groei rond de 35 procent. De gemeente Haarlemmermeer is pas later opgenomen in het LISA vestigingenbestand waardoor het voor deze gemeente niet mogelijk was om de groei voor de periode 2008-2014 uit te rekenen.

HBB's G11-G20					
Jaar	aantal HBB's	Gemeente	Aantal HBB's 2008	Aantal HBB's 2014	Procentuele verandering
2008	43661	Enschede	4510	5734	+ 21,35
2009	48274	Zwolle	2759	4279	+ 35,52
2010	50999	Apeldoorn	5733	7927	+ 27,68
2011	54241	Arnhem	5186	8220	+ 36,91
2012	60948	Amersfoort	5795	9049	+ 35,96
2013	63660	Haarlem	5659	7507	+ 24,62
2014	66398	Geen gegevens		4741	
		Haarlemmermeer		4741	
		Zaanstad	5425	8094	+ 32,98
		Zoetermeer	3127	3902	+ 19,86
		's-Hertogenbosch	5467	6945	+ 21,28
		Totaal	43661	66398	+ 34,24

TABEL 6 GROEI AANTAL HBB'S G11-G20 - EIGEN BEWERKING

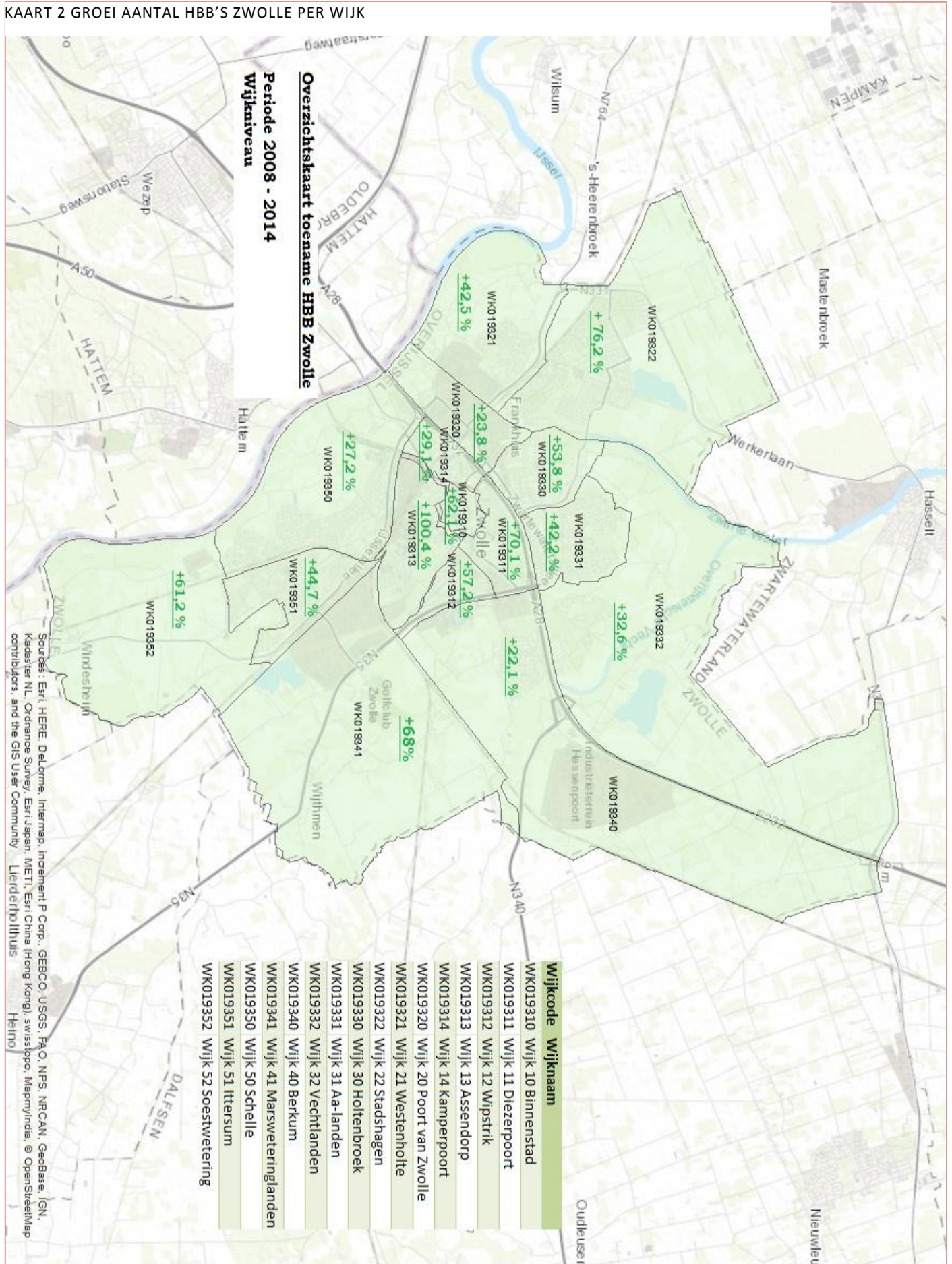
Onderstaand grafiek 3 laat wederom duidelijk per stad de groei van het aantal HBB's zien. In deze groep steden is duidelijk te zien dat er niet één stad is die erboven uit springt qua aantal HBB's en de groei van het aantal HBB's.

GRAFIEK 3 GROEI AANTAL HBB'S G11-G20 - EIGEN BEWERKING

In kaart 2 hieronder is voor Zwolle per wijk de groei van het aantal HBB's in de periode 2008-2014 aangegeven

KAART 2 GROEI AANTAL HBB'S ZWOLLE PER WIJK

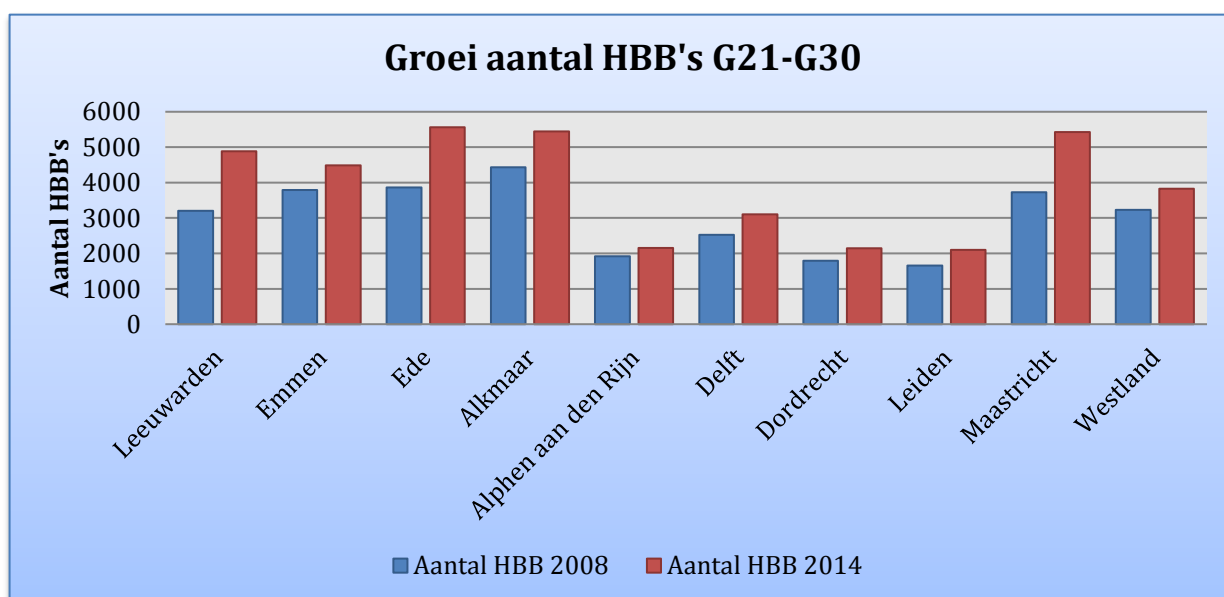
G21-G30

In deze laatste groep gemeenten is eveneens een groei van het aantal HBB's waar te nemen. Hier is het aantal HBB's in deze acht jaar tijd toegenomen met ongeveer negen duizend, dit komt neer op een procentuele toename van bijna dertig procent. Het is duidelijk waar te nemen dat het aantal HBB's in deze gemeenten een stuk lager is dan in de grotere steden. De groei van het aantal HBB's is echter niet veel kleiner in vergelijking tot de G11-G20 groep. Hier liggen de groei percentages ook zo rond de dertig procent. Wat wel opvalt in deze groep is dat er tussen de verschillende steden wel wat meer verschil zit in groei percentage, zo kent Leeuwarden een groei van meer dan vijftig procent en Alphen aan den Rijn maar een groei van een ruime tien procent.

HBB's G21-G30					
JAAR	aantal HBB's	Gemeente	Aantal HBB's 2008	Aantal HBB's 2014	Procentuele verandering
2008	30143	Leeuwarden	3200	4884	+ 52,63
2009	32341	Emmen	3793	4482	+ 18,17
2010	34543	Ede	3867	5559	+ 43,75
2011	37541	Alkmaar	4436	5442	+ 22,68
2012	38243	Alphen aan den Rijn	1920	2151	+ 12,03
2013	38507	Delft	2521	3106	+ 23,21
2014	39114	Dordrecht	1795	2142	+ 19,33
		Leiden	1657	2098	+ 26,61
		Maastricht	3726	5425	+ 45,60
		Westland	3228	3825	+ 18,49
		Totaal	30143	39114	+ 29,76

TABEL 7 GROEI AANTAL HBB'S G21-G30 - EIGEN BEWERKING

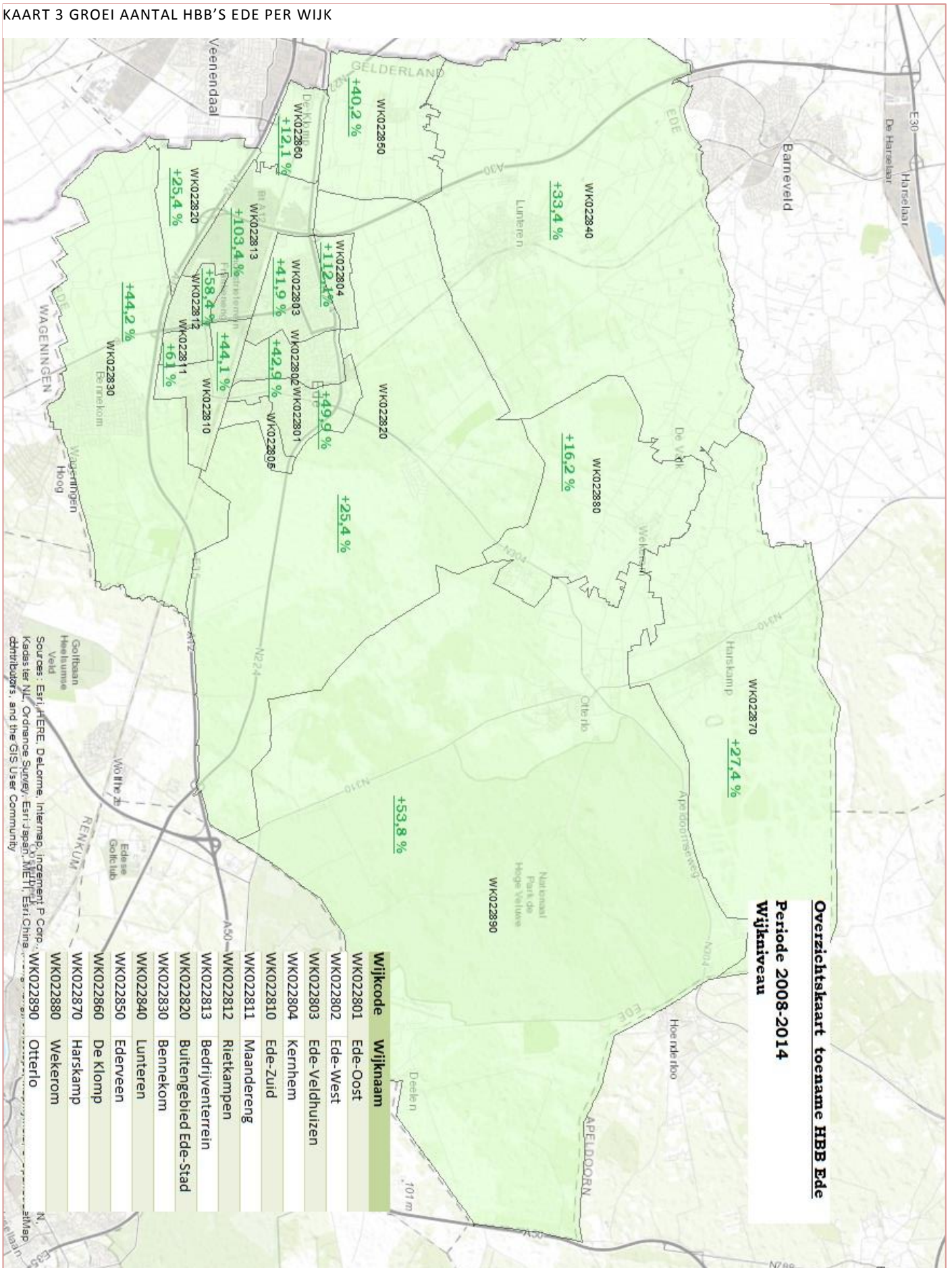
Onderstaande grafiek 4 geeft nogmaals de groei van het aantal HBB's in de verschillende steden aan.

GRAFIEK 4 GROEI AANTAL HBB'S G21-G30 - EIGEN BEWERKING

In kaart 3 hieronder is voor Ede per wijk de groei van het aantal HBB's in de periode 2008-2014 aangegeven

KAART 3 GROEI AANTAL HBB'S EDE PER WIJK

5.3 DE GROEI VAN HET AANTAL HBB'S EN STEDELIJKE STRUCTUUR

2. *In hoeverre kan de groei van HBB's in stedelijke woonwijken worden gerelateerd aan de economisch stedelijke structuur?*

In de voorgaande paragraaf zijn enkele trends in de ontwikkeling van het aantal HBB's in de verschillende steden beschreven. Het is duidelijk dat het aantal HBB's de afgelopen jaren in alle steden van de G30 zijn toegenomen, in sommige steden zoals in Amsterdam is deze groei zelfs gigantisch. Nu is de vraag wat er ten grondslag kan liggen aan deze groei van het aantal HBB's, in de literatuur en onderzoek wordt deze groei vaak gekoppeld aan economische ontwikkeling. Zo wordt de opkomst en de groei van de HBB vaak gekoppeld aan de ZZP-er. In deze paragraaf zal er worden gekeken naar de invloed van de stedelijke structuur op het aantal HBB's en de groei daarvan. In eerste instantie zal er worden gekeken naar de economisch stedelijke structuur met daarin de focus op de specialisatie dan wel diversificatie van economische activiteiten in een stedelijke woonwijk. In tweede instantie zal worden gekeken hoe de fysiek stedelijke structuur een invloed heeft op het aantal HBB's.

5.3.1 SPECIALISATIE EN DIVERSIFICATIE

In deze paragraaf zal worden onderzocht of de specialisatie- en diversificatiemaat van HBB's in verband staat met de diversificatie en specialisatiemaat van het totaal aantal bedrijven in de desbetreffende stedelijke woonwijken. De eerder opgestelde verwachting of HBB diversificatie en specialisatiematen in lijn zijn met die van overige bedrijven in de wijk zal hier worden onderzocht. Vervolgens zal er worden gekeken of er een verband is met beide maten tot het aantal HBB's in stedelijke woonwijken. In de bijlage in figuur 1 is te zien dat de verdeling van zowel de specialisatie- en diversificatiematen voor HBB en SBI08 normaal is verdeeld. Dit mogelijke verband zal op verschillende manieren worden onderzocht. Hiernaast is het van belang om stil te staan bij het volgende: de diversificatie- en specialisatiemaat zijn berekend voor alleen HBB bedrijven en voor het totaal aantal bedrijven in de wijk. Deze twee maten zullen dus tegen elkaar worden afgezet om zo te kijken of er sprake is van een verband tussen beide variabelen. Nu is het zo dat in het totaal aantal bedrijven van een wijk natuurlijk ook de HBB's zitten. Hierdoor kan het zijn dat de HBB variabele de bedrijven totaal variabele enigszins beïnvloed en op deze manier een regressie uitvoert over twee keer een gedeelte van dezelfde data. Om de mogelijke sterkte van het verband tussen deze twee variabelen te testen zijn in de bijlage de resultaten van een Pearson correlatie weergegeven in tabel 1 en 2. Hieruit komt naar voren dat respectievelijk de correlatie voor diversificatie 37,6 % is en voor specialisatie 32,1%. Dit zijn geen heel hoge correlaties waardoor de lineaire regressies toch kunnen worden uitgevoerd.

Ten eerste zullen de diversificatie- en specialisatiemaat van HBB's worden afgezet tegen de diversificatie- en specialisatiemaat op basis van de totale populatie bedrijven (SBI08). Dit zal worden gedaan door deze maten voor HBB van het jaar 2014 te toetsen aan de maten op basis van SBI08 bedrijven voor het jaar 2015. Er is hier voor het jaar 2015 gekozen omdat dit op het moment van berekening, de meest recente informatie was over het aantal bedrijven in stedelijke woonwijken. Aan deze vergelijking waarin het verband zal worden onderzocht zal één controle variabele worden toegevoegd: het aantal inwoners. In een wijk waar meer mensen wonen is de kans op een hoger aantal HBB's uiteraard ook groter. Andere controle variabelen zoals de omgevingsadressendichtheid en de bevolkingsdichtheid kunnen niet worden toegevoegd omdat deze geen één op één verband hebben met de afhankelijke variabele en omdat deze onderling erg hoog gecorreleerd zijn. Deze controle variabele heeft een R square van 4,6% zie tabel 11 & 12. In het groen zijn de significante verbanden aangegeven en in het rood de niet significante verbanden. Met andere woorden ongeveer 4,6% van de variatie in het aantal HBB's kan worden verklaard door het aantal

inwoners. Dus hoe hoger het aantal inwoners in de wijk hoe hoger het aantal bedrijven aan huis in de wijk.

Model Samenvatting				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,215 ^a	,046	,044	,30608
a. onafhankelijke variabelen: Aantal inwoners.				
Afhankelijke variabele: AanHBB-bedrijftotaal				

TABEL 8 CONTROLE VARIABELEN - EIGEN BEWERKING

Coëfficiënten						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,512	,018		28,892	,000
	Aantal inwoners	3,578 ^{E-6}	,000	,215	4,649	,000

TABEL 9 UITKOMSTEN LINEAIRE REGRESSIE - EIGEN BEWERKING

Bovenstaande resulteert in onderstaande vergelijkingen met bijbehorende nul hypothesen; Er is geen verband tussen de diversificatie-/specialisatiemaat (HBB) enerzijds en de diversificatie-/specialisatiemaat (bedrijfstotaal) en de controle variabele anderzijds.

$$DIVHBB (T2014) = F(DIVSBI08 (2015) + Aantal inwoners)$$

$$SPECHBB (T2014) = F(SPECSBI08 (2015) + Aantal inwoners)$$

Aan het einde van deze paragraaf staat er een uitkomstentabel 13 (pagina 47) weergegeven, waarin kan worden gezien of er significante verbanden zijn tussen de variabelen. De uitkomsten staan aangegeven doormiddel van toets 1, toets 2, toets 3 en toets 4. De overige tabellen met uitkomsten met daarin de model samenvattingen zijn terug te vinden in de bijlage.

De uitkomsten uit de hoofdtabel onder toets 1 op pagina 47 laten zien dat de nulhypothese kan worden verworpen want er is een significant verband tussen de diversificatiemaat op basis van HBB's en op basis van bedrijven totaal. Met andere woorden als een wijk een sterk patroon heeft van diversificatie op basis van bedrijven totaal dan geldt dit ook voor diversificatie binnen de HBB populatie. Dit kan worden afgelezen aan de positieve richtingscoëfficiënt van (0,280). De gestandaardiseerde/ beta-coëfficiënt geeft uitkomsten waarbij de varianties voor zowel de afhankelijke- als onafhankelijke variabelen 1 zijn. Een beta coëfficiënt geeft dus aan hoeveel standaard deviaties de afhankelijke variabele zal veranderen, per standaard afwijkingstoename van de onafhankelijke variabele. Een hogere getal (negatief of positief) geeft een grotere invloed van de onafhankelijke variabele op de afhankelijke aan. De beta maat is in dit geval 0,369 wat ten opzichte van de andere Beta maten relatief hoog is. Het gevonden verband is dus positief sterk van aard.

Voor specialisatie geldt hetzelfde zoals is te zien onder de resultaten van toets 1. Ook hier is een significant verband tussen de HBB specialisatie en bedrijven totaal specialisatie waardoor de eerder opgestelde nul hypothese kan worden verworpen. Dit is een sterk positief verband omdat de beta coëfficiënt hier relatief hoog is (0,319). De gevonden verbanden zijn ook weergegeven in een GIS kaart van Groningen op pagina 44 waar is te zien dat specialisatiepatronen van HBB's in lijn zijn met

die van overige bedrijven. De donkere kleuren geven aan dat de bedrijven in wijken sterker zijn gespecialiseerd in een bepaalde sector, dus bijvoorbeeld voornamelijk in de financiële sector. Het is bij deze kaarten wel van belang om te realiseren dat niet alle gevonden significante verbanden één op één toepasbaar zijn op alle 449 onderzochte wijken. Vandaar dat het in de kaarten kan voorkomen dat verbanden niet voor alle wijken even duidelijk zichtbaar zijn.

Ten tweede zal de factor tijd worden toegevoegd aan dit onderzoek. Dit zal worden gedaan door de diversiteit en specialiteit maten van de HBB's in 2014 af te zetten tegen de maten van de bedrijven totaal in het jaar 2011. Op deze manier kan er worden gekeken of er een verband is tussen de ontwikkeling van de bedrijven (toename diversificatie of specialisatie) en of deze ontwikkeling enkele jaren later wordt gevolgd door de HBB's. In andere woorden, volgen HBB's dezelfde trend van het totaal aantal bedrijven enkele jaren later. Bovenstaande resulteert in onderstaande vergelijkingen met bijbehorende nul hypothesen;

$$DIVHBB (T2014) = F(DIVSBI08 (2011) + Aantal inwoners)$$

$$SPECHBB (T2014) = F(SPECSBI08 (2011) + Aantal inwoners)$$

De bijbehorende nulhypothese is als volgt: Er is geen verband tussen de diversificatie-/specialisatiemaat (2014) (HBB) enerzijds en de diversificatie-/specialisatiemaat (bedrijfstotaal)(2011) en de controle variabele anderzijds.

Tabel 13 onder toets 2 laten de resultaten zien van bovenstaande vergelijking. Hier is te zien dat er een verband is tussen de diversificatiemaat van HBB's in 2014 en de diversificatiemaat van bedrijven totaal in 2011. De nulhypothese kan dus worden verworpen omdat er wel een verband is. Met andere woorden HBB's in 2014 volgen het diversificatiepatroon van het totaal aantal bedrijven in 2011. De verklaarde variantie, zoals is terug te vinden in tabel 9 in de bijlage, is met 4,3% niet erg hoog. Ook de beta-coëfficiënt is met 0,170 is niet erg hoog, desondanks is er sprake van een positief verband. Op pagina 45 is wederom een GIS kaart te zien met daarin het bovengenoemde verband ruimtelijk weergegeven. Zoals is te zien volgen HBB diversificatiepatronen in Groningen in 2014 de diversificatiepatronen van het totaal aantal bedrijven in 2011. Hierbij geldt weer dat donkere kleuren hogere mate van diversificatie aangeven, met andere woorden in deze wijken zijn meer bedrijven in verschillende bedrijfssectoren actief.

Voor specialisatie is ook te zien dat er een verband is tussen de specialisatiemaat van HBB's in 2014 en de specialisatiemaat van bedrijven totaal in 2011. De nulhypothese kan dus worden verworpen omdat er wel een verband is. Met andere woorden HBB's in 2014 volgen het specialisatiepatroon van de bedrijven totaal in 2011. De verklaarde variantie is echter wel wat hoger bij deze vergelijking zoals is te zien in tabel 12 in de bijlage.

Ten derde zullen de veranderingen in de HBB- en de niet HBB groep worden onderzocht. Dit zal worden gedaan door de veranderingen over de jaren heen tegen elkaar af te zetten. Hier zal gebruik worden gemaakt van procentuele delta veranderingen. Deze verandering zal worden berekend op basis van 2008 tot en met 2014, dit zijn het aantal jaren waarin informatie beschikbaar is over HBB's in deze data set. Voor de bedrijven op basis van SBI08 indeling wordt deze verandering berekend door gegevens van 2011 te vergelijken met die van 2015.

Bovenstaande resulteert in onderstaande vergelijkingen met bijbehorende nul hypothesen; Er is geen verband tussen de delta diversificatie-/specialisatiemaat (HBB) enerzijds en de delta diversificatie-/specialisatiemaat (bedrijfstotaal) en de controle variabele anderzijds.

Delta Δ DIVHBB = F(Delta Δ DIVSBI08 + Aantal inwoners)

Delta Δ SPECHBB = F(Delta Δ SPECSBI08 + Aantal inwoners)

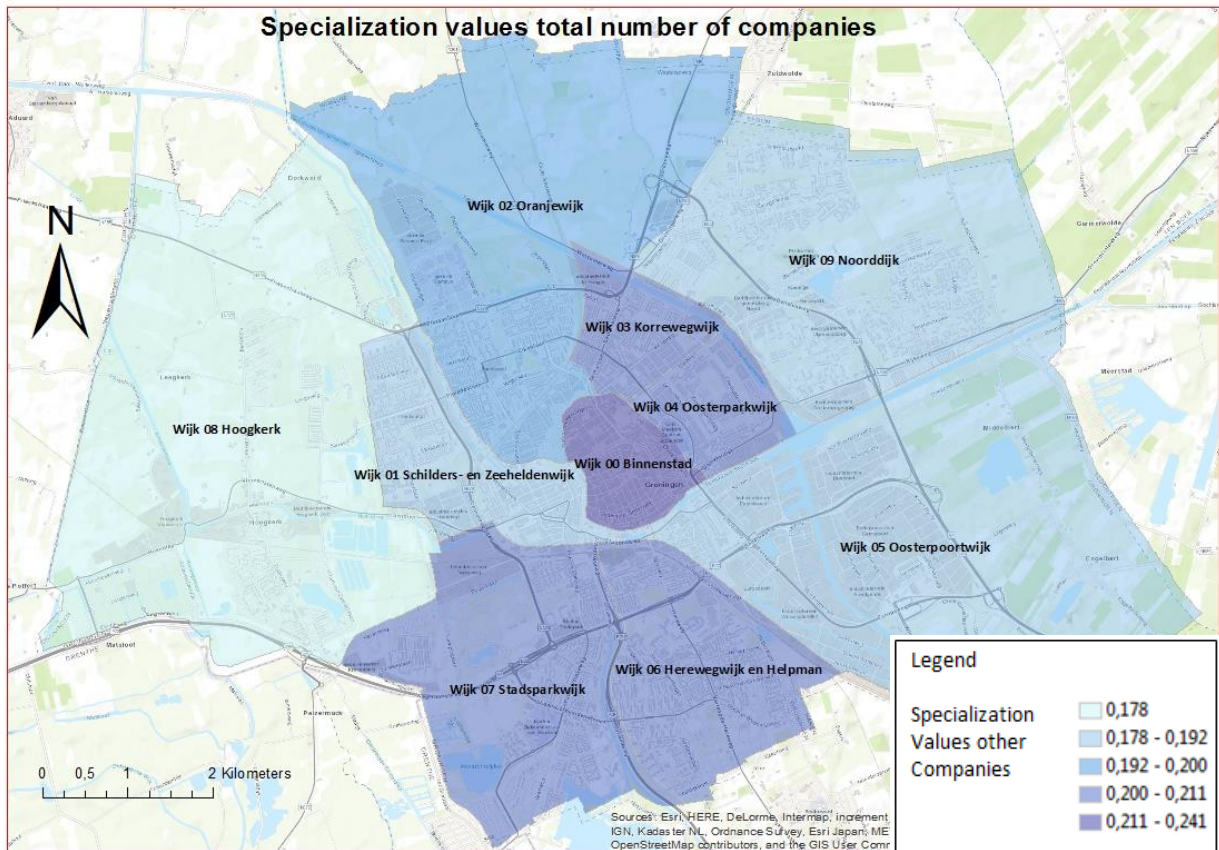
De gegevens onder toets 3 geven de resultaten van bovenstaande vergelijking. Hieruit komt naar voren dat er een significant verband is tussen de beide delta veranderingen, waardoor de nul hypothese kan worden verworpen. Er kans dus worden aangenomen dat wanneer een wijk meer is gespecialiseerd of gediversifieerd in de periode 2008-2014 op basis van het totaal aantal bedrijven, dan geldt dezelfde verandering voor de HBB's in de wijk. De verklaarde variantie bij deze toets is erg laag waardoor er moet worden afgevraagd in hoeverre dit verband krachtig en veelzeggend is. Voor specialisatie geldt hetzelfde als voor diversificatie. Hieruit komt naar voren dat er een significant verband is tussen de beide delta veranderingen, waardoor de nul hypothese kan worden verworpen. De verklaarde variantie bij deze toets echter nog lager als bij de diversificatie. Hier zal tijdens de interpretatie van de gegevens dieper op worden ingegaan. De complete toets resultaten zijn terug te vinden in de tabellen 15 t/m 20 in de bijlage.

Ten vierde zal er worden gekeken naar wat de invloed is van diversificatie- en specialisatiematen in 2014 op het aantal HBB's in 2014. Zoals eerder aangegeven is het aantal HBB's hier relatief aangegeven als het aandeel in het totaal aantal bedrijven. De bijbehorende nul hypothese hierbij is dat er geen verband is tussen de diversificatie- en specialisatiemaat enerzijds en het aantal HBB's anderzijds. In de eindtabel zijn de resultaten weergegeven onder toets 4. Hieruit komt naar voren dat de diversificatiemaat een positief verband houdt met het aantal HBB's, met andere woorden HBB's floreren het beste in een gediversifieerde wijk. Dus als een wijk verder diversifieert, dat wil zeggen meer bedrijven actief in verschillende sectoren, dan neemt het aantal HBB's in die wijk toe. Voor de specialisatiemaat is een significant negatief verband gevonden tot het aantal HBB's in de wijk. Wat dus betekent dat op het moment dat een wijk zich verder specialiseert het aantal HBB's in die wijk afneemt.

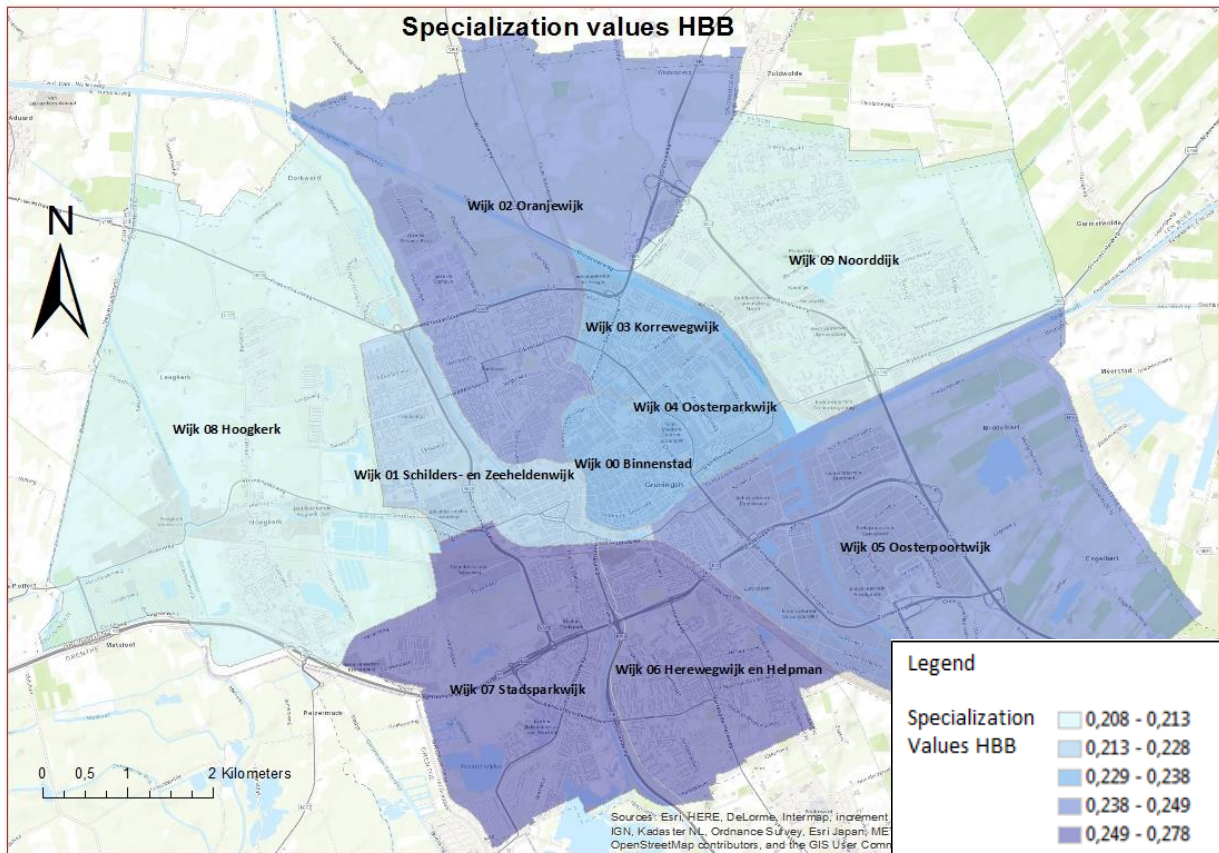
Dit positieve verband tussen gediversifieerde wijken en het aantal HBB's is wederom weergegeven in een kaart op pagina 46. Op deze kaart is te zien dat er in gediversifieerdere wijken er ook een groter aantal HBB's zijn t.o.v. het totaal aantal bedrijven in die wijk.

Dat er gekozen is om kaarten van de gemeente Groningen te laten zien kent een drietal redenen:

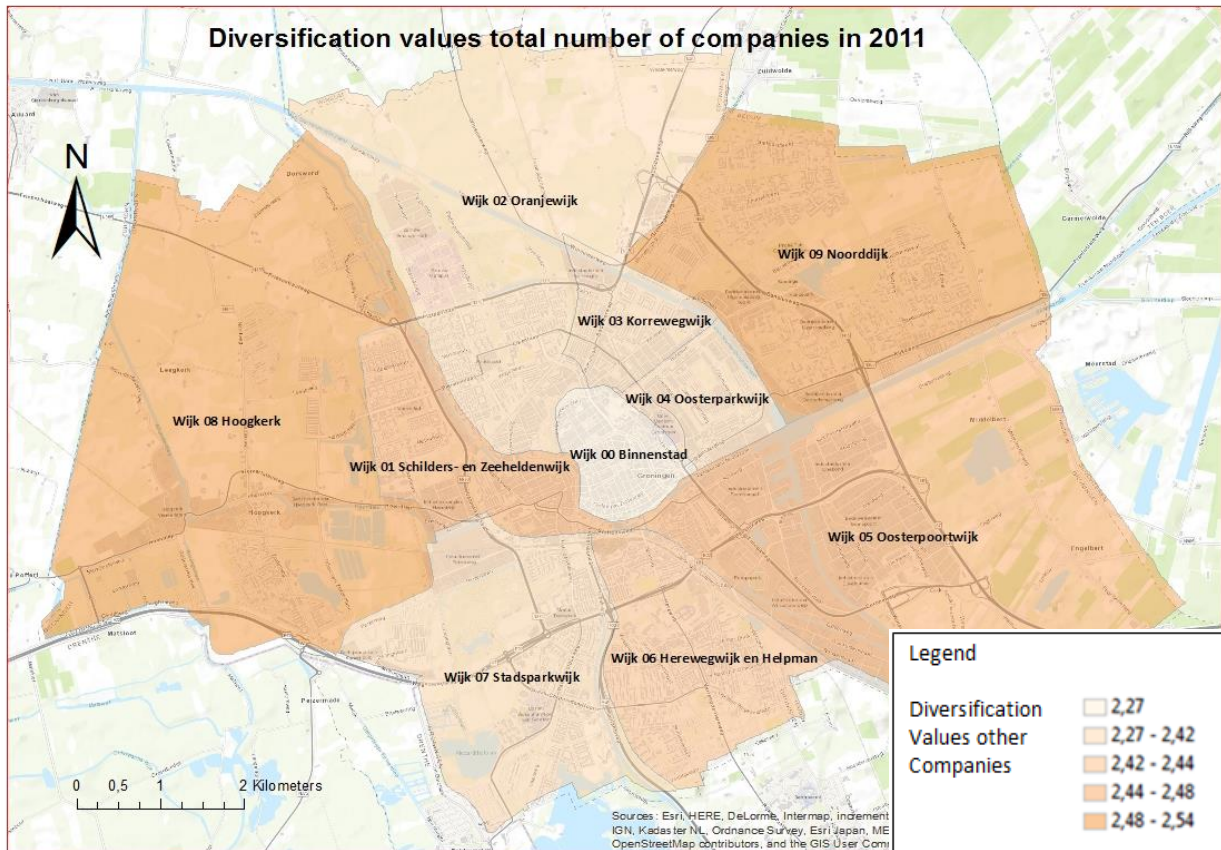
1. De gevonden significante verbanden zijn ook toepasbaar op andere steden, hierdoor zullen de kaarten van andere steden geen grote verschillen laten zien t.o.v. Groningen.
2. Voor de research graduate day heb ik besloten om Groningen als voorbeeld te nemen. Mensen in de zaal konden zich het beste relateren aan Groningen omdat zij hier werken of studeren.
3. Het is de stad waarin ik als onderzoeker leef en heb daarom ook extra interesse in de ruimtelijke weergave van de gevonden patronen in deze stad.

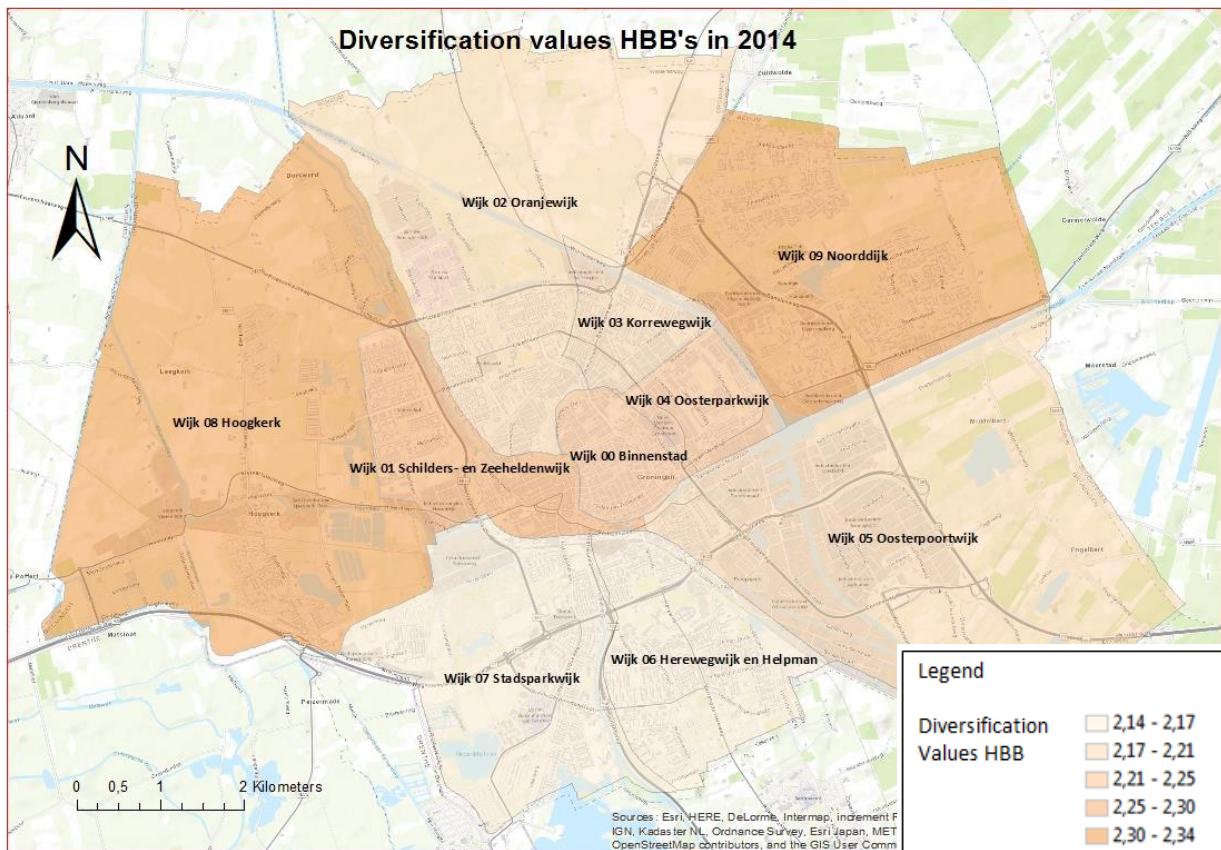
KAART 4 - SPECIALISATIE WAARDEN GRONINGEN OP BASIS VAN ALLE BEDRIJVEN - EIGEN BEWERKING

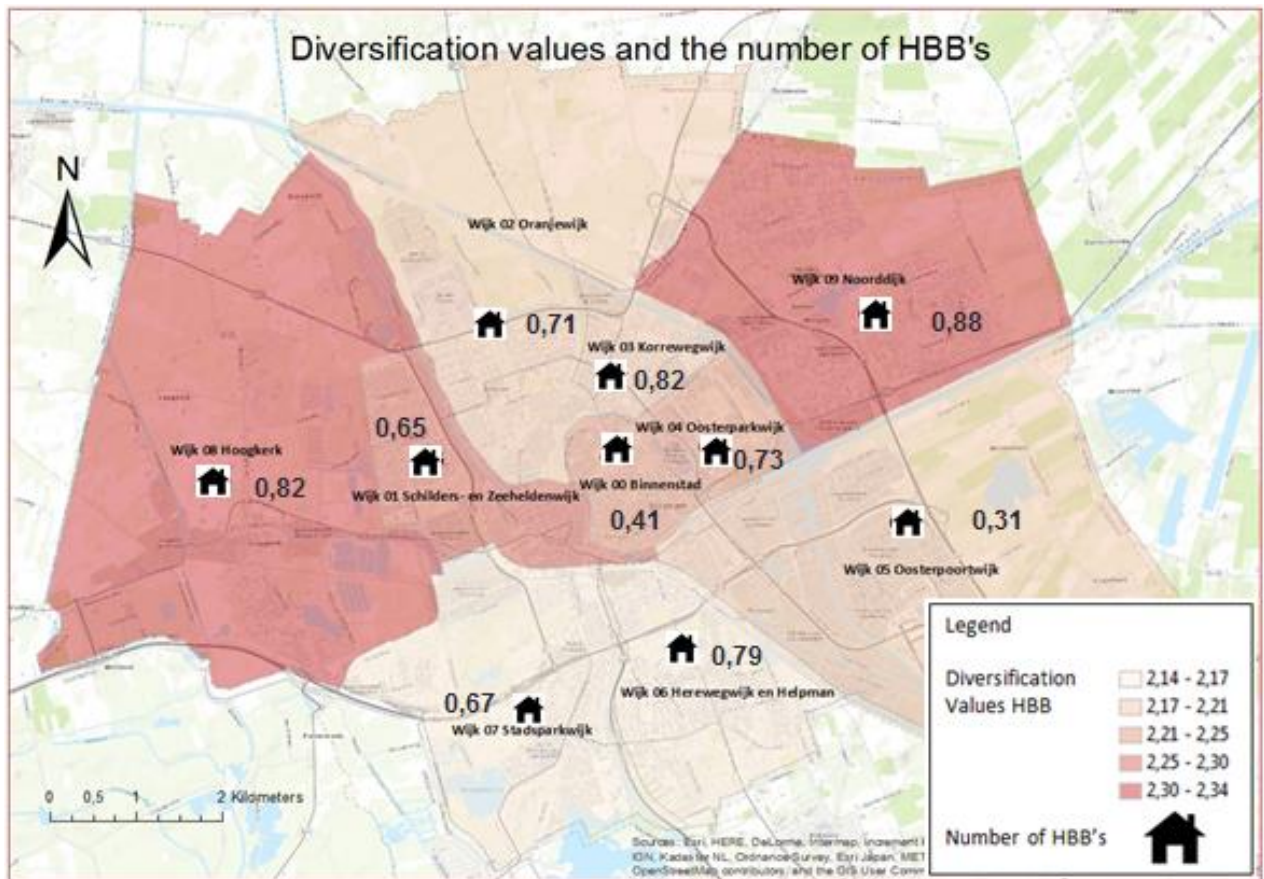
KAART 5 - SPECIALISATIE WAARDEN GRONINGEN OP BASIS HBB'S - EIGEN BEWERKING

KAART 6 - DIVERSIFICATIE WAARDEN GRONINGEN OP BASIS VAN ALLE BEDRIJVEN 2011 - EIGEN BEWERKING

KAART 7 - DIVERSIFICATIE WAARDEN GRONINGEN OP BASIS VAN HBB'S 2014 - EIGEN BEWERKING

KAART 8 - DIVERSIFICATIE WAARDEN GRONINGEN EN RELATIEF AANTAL HBB'S - EIGEN BEWERKING

Overzichtstabel uitkomsten lineaire regressie – economisch stedelijke structuur							
			Niet gestandaardiseerde coëfficiënten		Gestandaardiseerde coëfficiënten		
	Onafhankelijke variabele	Afhankelijke variabele	B.	Standaard fout	Beta	T	Sig.
Controle	(Constant)		,512	,018		28,892	,000
	Aantal inwoners	Aandeel HBB in totaal	3,578 ^{E-6}	,000	,215	4,649	,000
Toets 1							
HBB 2014 = SBI08 2015	Div maat 12-14 SBI08	Diversificatiemaat 2014 HBB	,280	,034	,369	8,340	,000
	Spec maat 12-14 SBI08	Specialisatiemaat 2014 HBB	,547	,078	,319	7,032	,000
Toets 2							
HBB 2014 = SBI08 2011	Div maat 08-11 SBI08	Diversificatiemaat 2014 HBB	,094	,027	,170	3,499	,001
	Spec maat 08-11 SBI08	Specialisatiemaat 2014 HBB	,377	,083	,219	4,519	,000
Toets 3							
Delta HBB = Delta SBI08	Delta diversificatie SBI08	Delta diversificatie HBB	,456	,092	,240	4,943	,000
	Delta specialisatie SBI08	Delta specialisatie HBB	,504	,140	,176	3,596	,000
Toets 4							
Invloed DIV/SPEC op aantal HBB's	Diversificatiemaat 2014 HBB	Aandeel HBB in totaal	,447	,074	,280	6,040	,000
	Specialisatiemaat 2014 HBB		-,638	,215	-,141	-2,973	,003

TABEL 10 UITKOMSTEN ECONOMISCH STEDELIJKE STRUCTUUR - EIGEN BEWERKING

BOVENSTAANDE TABEL 13 LAAT ZIEN DAT DE VIER TOETSEN APART ZIJN UITGEVOERD. DIT HEEFT EEN AANTAL REDENEN:

1. Er zijn er vijf verschillende afhankelijke variabelen (aandeel HBB in totaal, Div.+ Spec. 2014, Delta Div. + Spec). Elke toets testte daarom een ander verband, hierdoor kon er geen groot model worden opgesteld met daarin één afhankelijke variabele.
2. Toets één en twee zouden in theorie kunnen worden samengevoegd omdat daar sprake is van dezelfde afhankelijke variabelen. Hier is echter niet voor gekozen omdat er sprake is van een hoge correlatie tussen de diversificatie- specialisatiematen op basis van SBI08 tussen de jaren 2011 en 2014. Deze twee correlatiematen zijn namelijk respectievelijk 58,6% en 72,9% zoals is te zien in tabel 81 in de bijlage.
3. In de volgende paragraaf is wel één groot hoofdmodel gemaakt met daarin de onafhankelijke variabelen afgezet tegen de afhankelijke variabele.

Onderstaande tabel 14 geeft de verbanden nogmaals kort weer:

1.	Er is een verband tussen de diversificatie-/specialisatiemaat van HBB's enerzijds en de diversificatie-/specialisatiemaat van het totaal aantal bedrijven in de wijk anderzijds.
2.	Deze patronen volgen de trend door de tijd. Er is namelijk een verband tussen de diversificatie-/specialisatiemaat van HBB's in 2014 enerzijds en de diversificatie-/specialisatiemaat van het totaal aantal bedrijven in 2011 in de wijk anderzijds.
3.	Er is een verband tussen de delta diversificatie-/specialisatiemaat (HBB) enerzijds en de delta diversificatie-/specialisatiemaat (bedrijfstotaal) anderzijds.
4.	De diversificatiemaat van HBB's in 2014 heeft een positief significant verband tot het aantal HBB's in de wijk. Met andere woorden HBB's floreren het beste in gediversifieerde wijken.

TABEL 11 VERBANDEN - EIGEN BEWERKING

5.3.2 FYSIEK STEDELIJKE STRUCTUUR

3. *In hoeverre kan de groei van HBB's in stedelijke woonwijken worden gerelateerd aan de fysiek stedelijke structuur?*

In deze paragraaf zal worden onderzocht in welke mate de fysiek stedelijke structuur samen met enkele sociaal economische factoren een invloed heeft op het aantal HBB's in woonwijken. In deze paragraaf zullen uitsluitend de gegevens uit het jaar 2014 worden gebruikt aangezien dit de meest recente informatie is over het aantal HBB's in deze dataset en omdat de bijbehorende fysiek stedelijke informatie eveneens uit 2014 is. Deze fysiek stedelijke factoren kunnen kortweg in drie categorieën worden ingedeeld, namelijk:

- 1) Bereikbaarheid
- 2) Voorzieningen (supermarkten, kinderdagverblijven en basisscholen)
- 3) Vastgoedfactoren (soorten woningen, WOZ waarden, bouwjaar)

Voor de drie verschillende categorieën zal hier onder afzonderlijk worden toegelicht waarom de desbetreffende variabelen zijn gekozen.

Er zal uiteindelijk één grote regressie analyse worden gedaan waarin het verband tussen de verschillende onafhankelijke variabelen (fysiek en sociaal economisch) en de afhankelijke variabelen (het aantal HBB's in 2014) zal worden onderzocht. Het aantal HBB's zal in deze vergelijkingen wederom worden genomen als het aandeel in het totaal aantal bedrijven in de wijk.

Na de regressie tabel zal per variabele worden bekeken of deze een significant verband heeft tot de afhankelijke variabelen (aantal HBB's 2014).

Bereikbaarheid

Allereerst zal er worden gekeken of er een verband is tussen een goede bereikbaarheid in de wijk en het aantal HBB's. De variabele afstand tot oprit hoofdverkeersweg beschrijft het volgende: *De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde oprit van een rijks- of provinciale weg, berekend over de weg* (CBS wijk en buurtgegevens, 2014). De variabele afstand tot treinstations beschrijft het volgende: *De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde treinstation, berekend over de weg* (CBS wijk en buurtgegevens, 2014). Aan het eind van deze paragraaf op pagina 53 t/m 55 is eveneens een eindtabel (15) met daarin de belangrijkste uitkomsten van de verschillende vergelijkingen. De overige tabellen zijn terug te vinden in de bijlage.

Voorzieningen

In deze paragraaf zal worden gekeken in welke mate de nabijheid van voorzieningen in verband staat met het aantal HBB's en daarnaast ook met de diversificatie- en specialisatiematen.

De voorzieningen, afgeleid uit de wijk en buurt gegevens van het CBS (2014), die in deze paragraaf centraal zullen staan zijn de volgende:

1. Supermarkten – *Het gemiddeld aantal grote supermarkten binnen een afstand van 3 kilometer over de weg voor alle inwoners van een gebied*
2. Winkels overige dagelijkse levensmiddelen – *Het gemiddeld aantal winkels voor overige dagelijkse levensmiddelen binnen een afstand van 3 kilometer over de weg voor alle inwoners van een gebied*
3. Kinderdagverblijven – *Het gemiddeld aantal kinderdagverblijven binnen een afstand van 3 kilometer over de weg voor alle inwoners van een gebied*
4. Basisscholen – *Het gemiddeld aantal basisscholen binnen een afstand van 3 kilometer over de weg voor alle inwoners van een gebied*

De keuze voor deze vier variabelen kan als volgt worden verklaard: supermarkten en overige winkels voor dagelijkse levensmiddelen zorgen ervoor dat inwoners van wijken niet constant de wijk hoeven te verlaten voor essentiële boodschappen. Uit de literatuur komt verder naar voren dat de HBB bedrijfsvoering vaak gepaard gaat met andere werkzaamheden zoals het verzorgen van kinderen en het huishouden. Wellicht bestaat hier dus een verband tussen de nabijheid van kinderdagverblijven en basisscholen en het aantal HBB's.

Vastgoedfactoren

In deze paragraaf zal worden gekeken of vastgoedfactoren zoals het soort woningen, het bouwjaar en de WOZ waarde een verband en invloed hebben op het aantal HBB's. De volgende vastgoedfactoren, afgeleid uit de wijk en buurt gegevens van het CBS (2014), zullen centraal staan in de komende paragraaf:

1. *P_KOOPWON: Het percentage koopwoningen gepeild op 1 januari van het desbetreffende jaar(2014).*
2. *P_HUURWON: Het percentage huurwoningen gepeild op 1 januari van het desbetreffende jaar(2014).*
3. *WOZ_Mean: De gemiddelde waarde onroerende zaken van woonobjecten gebaseerd op de Wet Waardering Onroerende Zaken (WOZ-waarde) (x1000 euro).*
4. *P_WONV2000: Het aantal woningen met bouwjaar 2000 of later, uitgedrukt in hele procenten van het totaal aantal woningen.*

Het percentage koop- en huurwoningen kan inzicht geven of HBB's meer geneigd zijn zich te vestigen in koop- dan wel huurwoningen. De redenatie hierachter kan bijvoorbeeld zijn dat ondernemers minder snel diepte-investeringen doen op locaties die worden gehuurd. De gemiddelde woningwaarde geeft eigenlijk een afspiegeling van het sociaaleconomische niveau van de wijk, het kan namelijk worden verwacht dat in wijken waar veel mensen wonen die veel verdienen dit ook terug is te zien in de gemiddelde woningwaarde. In de volgende paragraaf zal worden ingegaan op enkele sociaaleconomische factoren, hierbij kan dan vervolgens de link worden gelegd met de WOZ waarde. Het bouwjaar kan van invloed zijn omdat er de laatste jaren (na 2000) wellicht meer gebouwd is met als doel het bedrijf aan huis te faciliteren en stimuleren. Met andere woorden wellicht zijn er huizen met extra mogelijkheden tot 'werkeenheden aan huis' gebouwd.

5.3.3 SOCIAAL ECONOMISCHE FACTOREN

In deze paragraaf zal kort worden ingegaan op de sociaaleconomische structuur van de wijk en de mogelijke invloed op het aantal HBB's in deze wijk. De variabelen die in deze paragraaf zullen worden onderzocht zijn de volgende: leeftijd, geslacht, inkomen, aanwezigheid van universiteit en gezinssituatie.

Geslacht en leeftijd

Te beginnen met het geslacht en de leeftijd als variabelen die mogelijk een verband hebben tot het aantal HBB's in de woonwijken. De variabele leeftijd is opgedeeld in percentage 0-14 jaar, 15-24 jaar, 25-44 jaar, 45-64 jaar en 65 jaar en ouder.

Universiteit

De aanwezigheid van een universiteit wordt ook onderzocht in dit onderzoek. Steden met universiteiten beschikken over een grote populatie hoogopgeleiden mensen. Deze hoogopgeleiden mensen kunnen uiteindelijk besluiten om een bedrijf aan huis te beginnen in kennisintensieve sectoren zoals advisering, consultancy en ICT. In het eerste gedeelte van dit resultaten hoofdstuk is al te zien dat voornamelijk de SBI08-sector advisering en zakelijke dienstverlening sterk is vertegenwoordigd binnen het totaal aantal HBB's.

Gezinssituatie

Zoals in de literatuur is terug te vinden worden HBB's veelal in combinatie met andere werkzaamheden gerund. Onder deze andere werkzaamheden kunnen ook het opvoeden van kinderen en bijvoorbeeld het huishouden vallen. Daardoor zal er worden gekeken naar de invloed van de gezinssituatie op het aantal HBB's in de wijk. De volgende variabelen, afgeleid uit de wijk en buurt gegevens van het CBS (2014), zullen hier worden meegenomen:

1. P_GEBOO: *Het aantal levendgeborenen van 1 januari tot en met 31 december, per duizend inwoners op 1 januari van het betreffende jaar.*
2. P_HH_Z_K: *Het aantal meerpersoonshuishoudens zonder kinderen uitgedrukt in hele procenten van het totaal aantal particuliere huishoudens.*
3. P_HH_M_K: *Het aantal meerpersoonshuishoudens met kinderen uitgedrukt in hele procenten van het totaal aantal particuliere huishoudens.*

Inkomen

Inkomen is de laatste sub-paragraaf van het resultaten hoofdstuk. Inkomen kan echter wel een grote invloed hebben op de kans om een bedrijf op te richten. Zie hiervoor bijvoorbeeld het necessity versus opportunity debat binnen ondernemerschap in de literatuur. De volgende variabelen, afgeleid uit de wijk en buurt gegevens van het CBS (2014), zullen hier worden meegenomen:

1. INK-INW: *Het rekenkundig gemiddeld persoonlijk inkomen per persoon op basis van de totale bevolking.*
2. P_LAAGINKH: *Particuliere huishoudens zijn ingedeeld naar hoogte van het besteedbaar huishoudensinkomen in drie groepen. De indeling vindt plaats nadat alle particuliere huishoudens zijn gerangschikt van laag naar hoog besteedbaar huishoudensinkomen. Bij de laagste 40-procent-groep worden de eerste (laagste) veertig procent huishoudens met een besteedbaar inkomen meegenomen.*
3. P_HOOGINKH: " " " *In de hoogste 20-procent-groep worden de huishoudens behorend tot de twintig procent huishoudens met het hoogste besteedbaar inkomen meegenomen.*
4. P_SOCMIH: *Huishoudens onder of rond het sociaal minimum.*
5. PERWW: *Het aantal personen in de WW-uitkering*

Resultaten

Er is gekozen om één grote regressie analyse uit te voeren zodat echt duidelijk wordt welke onafhankelijke variabelen een invloed hebben op het aandeel HBB in bedrijven totaal (het aantal HBB's in 2014). Met andere woorden welke van de onafhankelijke variabelen (bereikbaarheid, voorzieningen, vastgoed, universiteit, gezinssituatie, DIV/SPEC maten, geslacht, leeftijd en inkomen) zorgen voor een hoger aantal HBB's in een stedelijke woonwijk. Op de volgende pagina is deze grote regressie analyse weergegeven, ook zijn er een aantal andere versies weergegeven. Hierbij zijn een aantal zaken van belang:

- In het hoofdmodel staan de onafhankelijke variabelen die tegelijkertijd in het model konden worden toegevoegd. Hierdoor bestaat het hoofd/basismodel uit 13 onafhankelijke variabelen. Er worden dus significante verbanden gezocht tussen de onafhankelijke variabelen en de afhankelijke variabelen (het aantal HBB's in 2014). De nulhypothese luidt daarom: *er is geen significant verband tussen de onafhankelijke variabelen enerzijds en de afhankelijke variabele (aantal HBB's) anderzijds.*
- Dit hoofdmodel dient dus als basis voor de andere versies met extra onafhankelijke variabelen daarin.
- De onafhankelijke variabelen percentage huur- en koopwoningen kunnen niet tegelijkertijd in het model worden gestopt. Dit omdat deze twee variabelen de twee zijden van dezelfde munt zijn, hierdoor zijn ze erg hoog aan elkaar gecorreleerd. Samen zijn ze natuurlijk altijd 100% in één wijk vandaar dat ze niet samen in het model opgenomen kunnen worden.
- Dit geldt ook voor de variabelen: geslacht, leeftijd, huishoudens met en zonder kinderen en de variabelen van inkomen.
- In alle versies is het hoofdmodel als basis gebruikt, vervolgens is er per versie (pagina 54) de onafhankelijke variabele afzonderlijk toegevoegd. Dit betekent concreet dat eerst het percentage **huurwoningen** is toegevoegd aan het basis model. Er is toen gekeken of er sprake was van een significant verband tussen deze onafhankelijke variabele en het aantal HBB's. Vervolgens is deze er daarna weer uitgehaald en het percentage **koopwoningen** vervolgens toegevoegd. Zo kan het verband van deze variabelen tot het aantal HBB's toch worden onderzocht. Deze manier is ook toegepast op de variabelen van geslacht, leeftijd, huishoudens met en zonder kinderen en het inkomen. Zo staan de hoog gecorreleerde onafhankelijke variabelen niet met elkaar tegelijk in het hoofdmodel maar kan wel worden onderzocht of zij significant verband houden tot het aantal HBB's.
- Er kan nu uiteraard worden geredeneerd dat op deze manier percentage koop/huurwoningen, geslacht, leeftijd, huishoudens met en zonder kinderen en het inkomen niet met elkaar in één model staan. Er is voor deze manier gekozen omdat er anders $2(\text{Koop/huur}) * 2(\text{man/vrouw}) * 5(\text{leeftijdscategorieën}) * 2(\text{met/zonder kinderen}) * 5(\text{inkomens variabelen}) = 200$ modellen gemaakt moeten worden. Dit ligt buiten het bereik van dit onderzoek en op die manier wordt het erg lastig om uitspraken te doen over de gevonden verbanden.
- De tabellen zijn te vinden in de bijlage vanaf pagina 91.
- Op de bovenstaande manier zijn ook de verbanden tussen de onafhankelijke variabelen en de specialisatie en diversificatiemaat van HBB's onderzocht. In andere woorden welke van de bovenstaande onafhankelijke variabelen heeft een invloed op de diversificatie of specialisatiemaat van HBB's. Deze tabellen zijn te vinden in de bijlage vanaf pagina 108. Daar zijn ze verkort weergegeven aangezien het om 34 extra tabellen gaat. Wanneer hier vraag naar is kunnen de volledige tabellen later als nog worden toegestuurd.

Hoofdmodel fysiek stedelijke structuur inclusief diversificatie- en specialisatie maten							
			Niet gestandaardiseerde coëfficiënten		Gestandaardiseerde coëfficiënten		
	Onafhankelijke variabele	Afhankelijke variabele	B.	Standaard fout	Beta	T	Sig.
Controle	(Constant)		-,129	,303		-,426	,670
	Aantal inwoners	Aandeel HBB in totaal	9,231E-7	,000	,067	,304	,761
Bereikbaarheid	Hoofdverkeersweg		,038	,014	,138	2,651	,008
	Treinstation	Aandeel HBB in bedrijven totaal	-,009	,006	-,081	-1,536	,125
Voorzieningen	Aantal supermarkten in een straal van 3 KM		-,002	,002	-,065	-,775	,439
	Aantal dagelijkse middelen winkels binnen een straal van 3 KM	Aandeel HBB in bedrijven totaal	,000	,000	,069	,630	,529
	Aantal kinderdagverblijven binnen een straal van 3 KM		-5,257E-5	,000	-,009	-,121	,904
	Aantal basisscholen binnen een straal van 3 KM		-,005	,002	-,259	-2,687	,008
Vastgoed factoren	WOZ waarde	Aandeel HBB in bedrijven totaal	-,001	,000	-,252	-4,481	,000
	Woningen vanaf 2000	Aandeel HBB in bedrijven totaal	,000	,001	,033	,668	,505
Universiteit	Universiteit	Aandeel HBB in bedrijven totaal	,090	,032	,154	2,804	,005
Gezinssituatie	Aantal geboortes	Aandeel HBB in bedrijven totaal	7,440E-5	,000	,075	,339	,734
DIV/SPEC Maten	Diversificatiemaat 2014 HBB	Aandeel HBB in bedrijven totaal	,280	,111	,164	2,516	,012
	Specialisatiemaat 2014 HBB	Aandeel HBB in bedrijven totaal	,408	,278	,091	1,467	,143

Versie 1 – Percentage koop en huurwoningen

Percentage Huurwoningen	Aandeel HBB in bedrijven totaal	-,003	,001	-,218	-3,145	,002
Percentage koopwoningen	Aandeel HBB in bedrijven totaal	,003	,001	,207	3,172	,002

Versie 2 Geslacht

Aantal man	Aandeel HBB in bedrijven totaal	-6,838E- 5	,000	-2,454	-1,689	,092
Aantal vrouw	Aandeel HBB in bedrijven totaal	6,866E- 5	,000	2,547	1,695	,091

Versie 3 Leeftijd

Tot 14 jaar	Aandeel HBB in bedrijven totaal	,022	,003	,402	7,086	,000
15 tot 24 jaar	Aandeel HBB in bedrijven totaal	-,005	,003	-,107	-1,969	,050
25 tot 44 jaar	Aandeel HBB in bedrijven totaal	-,007	,003	-,188	-2,578	,010
45 tot 64 jaar	Aandeel HBB in bedrijven totaal	-,002	,003	-,042	-,659	,510
65 jaar en ouder	Aandeel HBB in bedrijven totaal	-,001	,002	-,032	-,581	,561

Versie 4 Gezinssituatie

Huishoudens met kinderen	Aandeel HBB in bedrijven totaal	,006	,001	,269	4,457	,000
Huishoudens Zonder kinderen	Aandeel HBB in bedrijven totaal	-,004	,003	-,096	-1,372	,171

Versie 5 Inkomen

Gemiddeld Inkomen per	Aandeel HBB in bedrijven	,002	,004	,039	,497	,619
--------------------------	-----------------------------	------	------	------	------	------

inwoner	totaal					
Huishoudens met een laag inkomen	Aandeel HBB in bedrijven totaal	-,005	,001	-,281	-3,808	,000
Huishoudens met een hoog inkomen	Aandeel HBB in bedrijven totaal	,009	,002	,393	3,884	,000
Percentage huishoudens rond het sociaal minimum	Aandeel HBB in bedrijven totaal	-,011	,003	-,244	-3,702	,000
Aantal personen in de WW	Aandeel HBB in bedrijven totaal	,000	,000	-,722	-2,745	,006

TABEL 15 UITKOMSTEN FYSIEK & SOCIAAL ECONOMISCHE STRUCTUUR - EIGEN BEWERKING

Bereikbaarheid

De volgende nulhypothese wordt hier getest: *er is geen verband tussen het aantal HBB's in stedelijke woonwijken enerzijds en de bereikbaarheid tot hoofdwegen en treinstations anderzijds.*

In het hoofdmodel is te zien dat wanneer alle onafhankelijke variabelen tegelijk in één model worden meegenomen er een significant verband is tussen de variabele afstand tot oprit hoofdverkeersweg en het aantal HBB's in de stedelijke woonwijken. Dit is een positief verband, wat betekent dat op het moment dat de afstand tot een provinciale weg of rijksweg toeneemt het totaal aantal HBB's in de wijk ook toeneemt. Dit kan wellicht worden verklaard door het feit dat veel HBB's gevonden worden in dichtbevolkte wijken, deze wijken liggen vaker dicht bij het centrum waardoor provinciale- en rijkswegen verder weg gelegen zijn. Er is geen verband tussen de aanwezigheid van een treinstation en het aantal HBB's. De eerder genoemde nulhypothese deels kan worden aangenomen.

In tabel 32 en 35 in de bijlage is te zien dat op het moment dat de koop of huurwoningen aan het model worden toegevoegd dat de variabele afstand tot treinstation ook significant wordt in beide gevallen. Hier is niet gelijk een verklaring voor te geven, wellicht heeft het te maken met de manier hoe de verschillende variabelen in het model met elkaar interacteren.

In tabel 77 en 80 in de bijlage is te zien dat er geen significant verband is tussen de bereikbaarheidsvariabelen enerzijds en de specialisatie/ diversificatie maat anderzijds.

Voorzieningen

De volgende nulhypothese wordt hier getest: *er is geen verband tussen het aantal HBB's enerzijds en de voorzieningen anderzijds*

Het hoofdmodel laat zien dat er alleen een significant verband is tussen het aantal basisscholen binnen een straal van drie kilometer en het aantal HBB's. Het opvallende aan dit verband is dat deze negatief is, wat dus betekent dat op het moment dat het aantal basisscholen binnen een straal van 3 km toeneemt, het aantal HBB's afneemt. Dit is in tegenspraak met de uitkomst onder het kopje gezin, hier is namelijk te zien dat op het moment dat er veel huishoudens met kinderen zijn er ook een hoger aantal HBB's in de wijk is. Een verklaring voor dit negatieve verband is daardoor ook lastig te geven. De nulhypothese kan dus alleen worden aangenomen m.b.t. de relatie tussen basisscholen en het aantal HBB's.

In tabel 77 van de bijlage is te zien dat alleen de variabele het aantal dagelijkse levensmiddelen winkels in een straal van 3 km een invloed heeft op de diversificatiemaat van HBB's. Dit verband is negatief at inhoudt dat op het moment dat het aantal winkels toeneemt in een straal van 3 km dat de diversificatiemaat afneemt.

Vastgoedfactoren

De volgende nulhypothese wordt hier getest: *er is geen verband tussen het aantal HBB's enerzijds en het percentage koop- en huurwoningen, de WOZ waarde en het aantal huizen vanaf 2000 anderzijds.*

Het hoofdmodel laat zien dat er een significant verband is tussen de huur- en koopwoningen en de WOZ waarde enerzijds en het aantal HBB's anderzijds. Voor de huurwoningen is dit verband negatief wat inhoudt dat het aantal HBB's afneemt op het moment dat er meer huurwoningen in de wijk zijn. Voor de koopwoningen is dit verband wel positief. Dit betekent dus dat mensen eerder geneigd zijn om een bedrijf te starten in een huis dat gekocht is. De WOZ waarde heeft een sterk negatief significant verband tot het aantal HBB's in de wijk. Van de bovengenoemde factoren heeft alleen de WOZ waarde een significant verband met zowel de diversificatie- en specialisatiemaat van HBB's (tabel 77 & 80). Dit verband is voor de diversificatiemaat negatief en voor de specialisatiemaat is deze positief.

SOCIAAL ECONOMISCH

Leeftijd & Geslacht.

De volgende nulhypothese wordt hier getest: *er is geen verband tussen het aantal HBB's enerzijds en het geslacht en leeftijd anderzijds.*

Het hoofdmodel laat zien dat er voor een aantal leeftijdscategorieën een significant verband is tot het aantal HBB's in de wijk. Voor de leeftijdsgroep tot 14 jaar is dit verband positief, dit kan worden gelinkt aan het feit dat veel HBB's worden gerund met het hebben van kinderen. Voor de leeftijdscategorieën 15 tot 24 en 25 tot 44 zijn de verbanden negatief, dit betekent dat jongere mensen minder snel geneigd zijn om een eigen bedrijf aan huis op te starten. Wellicht dat zij eerder ervaring willen opdoen bij een werkgever. Er is geen relatie tussen het aantal mannen of vrouwen en het aantal HBB's in de wijk.

Tabel 77 en 80 in de bijlage laten wel verbanden tussen het geslacht en de diversificatie- en specialisatiemaat zien. Het aantal mannen hebben een positief verband tot de diversificatiemaat in de wijk terwijl dit voor vrouwen een negatief verband is. Wat betreft de specialisatiemaat is dit net omgekeerd, mannen hebben een negatieve invloed op de specialisatiemaat en vrouwen een positieve invloed. Hieruit kan worden geconcludeerd dat mannen eerder geneigd zijn om bedrijven in verschillende sectoren op te richten.

Universiteit

De volgende nulhypothese wordt hier getest: *er is geen verband tussen het aantal HBB's enerzijds en de aanwezigheid van een universiteit anderzijds.*

Het hoofdmodel laat zien dat er een positief verband is tussen deze twee variabelen, de nul hypothese moet hierdoor worden verworpen. In steden met een universiteit zijn meer HBB's gevestigd. Er is ook een positief verband tussen de aanwezigheid van een universiteit en de diversificatiemaat van HBB's in wijken. Het kan zijn dat door de aanwezigheid van een universiteit meerdere HBB's in verschillende (kennis) sectoren worden gestart.

Gezin

De volgende nulhypothese wordt hier getest: *er is geen verband tussen het aantal HBB's enerzijds en het aantal levendgeborenen, het aantal huishoudens zonder en met kinderen anderzijds.*

Het hoofdmodel laat zien dat er alleen een significant verband is tussen het aantal huishoudens met kinderen en het aantal HBB's in de wijk. Dit verband is positief dus dat betekent dat meer gezinnen met kinderen leidt tot meer HBB's. Dit verband is weergegeven in kaart 9 op bladzijde 58.

In tabel 80 op bladzijde 112 in de bijlage is te zien dat het aantal huishoudens zonder kinderen een negatief verband houdt tot de specialisatiemaat in de wijk. Aangezien dit verband niet sterk is zal hier niet dieper op worden ingegaan.

Inkomen

De volgende nulhypothese wordt hier getest: *er is geen verband tussen het aantal HBB's enerzijds en de variabelen inkomen anderzijds.*

Het hoofdmodel laat zien dat er de volgende significante verbanden zijn:

- Een negatief verband tussen het aantal huishoudens met een laag inkomen en het aantal HBB's.
- Een positief verband tussen het aantal huishoudens met een hoog inkomen en het aantal HBB's.
- Een negatief verband tussen het percentage huishoudens rond het sociaal minimum en het aantal HBB's.
- Een negatief verband tussen het aantal personen in de WW en het aantal HBB's.

Dit betekent dus dat eerder mensen met een hoog inkomen een bedrijf aan huis beginnen en dit kan dan weer worden gelinkt aan het eerder genoemde opportunity ondernemerschap.

Tabel 77 en 80 laten zien dat er een positief verband is tussen het gemiddelde persoonlijk inkomen en de specialisatiemaat van HBB's. Voor de diversificatiemaat is dit verband negatief. Dit betekent dus dat op het moment dat het inkomen toeneemt er meer HBB's in één bepaalde sector(en) actief zijn, dit kan worden verklaard doordat veel HBB's actief zijn in een klein aantal SBI08 sectoren.

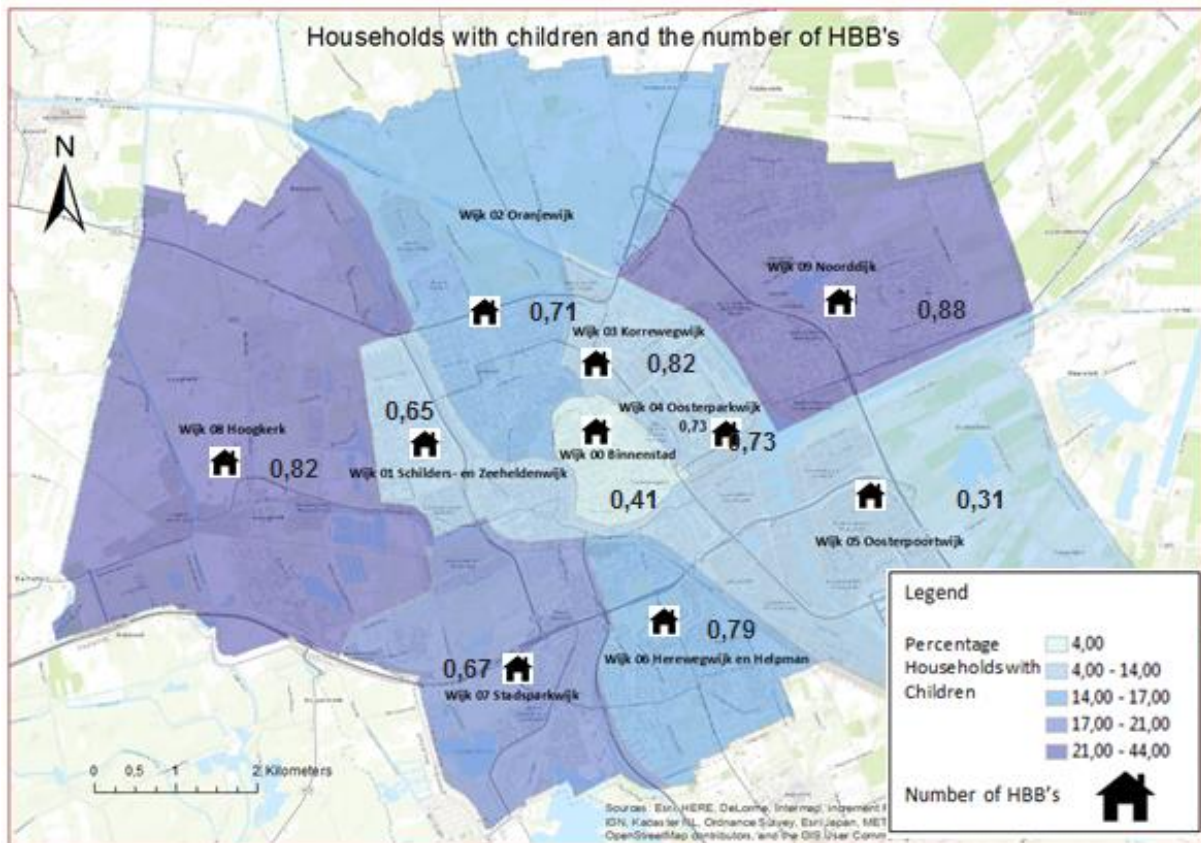
Diversificatie & specialisatie

Ook de diversificatie- en specialisatiemaat van HBB's zijn toegevoegd in het hoofdmodel gelijk met alle andere onafhankelijke variabelen. In het hoofdmodel komt naar voren dat er een positief verband is tussen de diversificatiemaat en het aantal HBB's. HBB's floreren dus het best in een geversificeerde wijk met daarin bedrijven actief in meerdere bedrijfssectoren.

Onderstaande tabel 16 geeft de boven weergegeven verbanden nogmaals kort weer.

1.	Er is een positief verband tussen de bereikbaarheid (weg) en het aantal HBB's
2.	Er is een negatief verband tussen het aantal basisscholen en het aantal HBB's
3.	Er is een negatief verband tussen de WOZ waarde en het aantal HBB's
4.	Er is een positief verband tussen de aanwezigheid van een universiteit en het aantal HBB's
5.	Er is een positief verband tussen het percentage koopwoningen en het aantal HBB's
6.	Er is een negatief verband tussen het percentage huurwoningen en het aantal HBB's
7.	Er is een verband tussen de leeftijd en het aantal HBB's
8.	Er is een positief verband tussen huishoudens met kinderen en het aantal HBB's
9.	Er is een verband tussen de variabelen inkomen en het aantal HBB's
10.	Er is een positief verband tussen de diversificatiemaat van HBB's en het aantal HBB's

TABEL 16 VERBANDEN - EIGEN BEWERKING

KAART 9 – PERCENTAGE HUISHOUDENS MET KINDEREN IN GRONINGEN EN RELATIEF AANTAL HBB'S - EIGEN BEWERKING

5.4 SCHAALNIVEAU

Het is van belang om stil te staan bij het schaalniveau van dit onderzoek; de stedelijke woonwijk. De keuze van de stedelijke woonwijk als schaalniveau in dit onderzoek kent een tweetal redenen: (1) doordat er wordt gekeken naar woonwijken binnen steden kan ook worden verklaard waardoor er binnen steden verschillen zijn in de hoeveelheid HBB's (2) hierdoor kan, zoals later in dit onderzoek te lezen zal zijn, beter worden ingespeeld op specifiek beleid. Waarbij beleid ter stimulatie van het aantal HBB's kan worden gekoppeld aan bijvoorbeeld beleid ter verbetering van de leef kwaliteit in de wijk. Omdat er in dit onderzoek voor dit specifieke schaalniveau is gekozen is het wel van belang om stil te staan bij het volgende; zijn de gevonden resultaten, en dan voornamelijk de resultaten over diversificatie en specialisatiepatronen, ook toepasbaar op kleinere (buurten) en grotere (stedelijk) schaalniveaus? Hier komt bij dat er bij de interpretatie van de gevonden resultaten ook rekening gehouden dient te worden met het schaalniveau.

Te beginnen met de interacties tussen bedrijven (diversificatie of specialisatie). Deze gevonden interacties zullen zich naar alle waarschijnlijkheid niet strikt beperken tot het wijkniveau alleen. Interacties zullen natuurlijk ook plaatsvinden tussen bedrijven in verschillende wijken en ook in verschillende steden. Het is daarom van belang om aan te tonen dat de gevonden verbanden niet alleen toepasbaar zijn op het schaalniveau van de wijk. Tabel 17 hiernaast laat de correlatie zien tussen de diversificatie- en specialisatiematen op basis van HBB's enerzijds en dezelfde maten op basis van het totaal aantal bedrijven anderzijds voor de hele stad. Zoals is te zien zijn er in de tabel 30 cases, wat gelijk staat aan de 30 gemeenten die in dit onderzoek centraal staan.

Correlatie Pearson diversificatie			
		DIV_HBB_2014	DIV_SBI08_2014
DIV_HBB_2014	Pearson Correlation	1	,379*
	Sig. (2-tailed)		0,039
	N	30	30
DIV_SBI08_2014	Pearson Correlation	,379*	1
	Sig. (2-tailed)	0,039	
	N	30	30
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).			
Correlatie Pearson specialisatie			
		SPEC_SBI08_2014	SPEC_HBB_2014
SPEC_SBI08_2014	Pearson Correlation	1	,431*
	Sig. (2-tailed)		0,017
	N	30	30
SPEC_HBB_2014	Pearson Correlation	,431*	1
	Sig. (2-tailed)	0,017	
	N	30	30
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).			

TABEL 12 CORRELATIE OP STEDELIJK SCHAALNIVEAU - EIGEN BEWERKING

Met andere woorden de diversificatie- en specialisatiemaat voor HBB's voor de stad als geheel is afgezet tegen de diversificatie- en specialisatiemaat voor bedrijven totaal voor de stad als geheel. Dit is gedaan voor de dertig steden in dit onderzoek en wat blijkt is dat er een positief significante relatie is tussen de HBB maten en de bedrijf totaal maten. Dit betekent dus dat de gevonden verbanden op het schaalniveau van de wijk ook toepasbaar zijn op het hogere schaalniveau, die van de stad. Naar alle waarschijnlijkheid kan dus ook worden gesteld dat dit verband is terug te vinden op het laagste schaalniveau namelijk die van de buurt. Dit wordt echter niet onderzocht hier omdat op het niveau van de buurt te weinig bedrijven zijn waarover de diversificatie- en specialisatiematen berekend kunnen worden.

Hiernaast is het goed om te benoemen dat bij de interpretatie van de gevonden resultaten het van belang is de schaal hierin mee te nemen. Zo zal de invloed van de aanwezigheid van een universiteit niet expliciet een invloed hebben op het aantal HBB's in een specifieke wijk, wellicht dat bepaalde wijken aantrekkelijker zijn voor jong afgestudeerden maar dan spelen andere sociaal economische en fysiek stedelijke aspecten een grote rol. Ook de aanwezigheid van meerdere basisscholen in een wijk kan een positieve invloed hebben op het aantal HBB's in omliggende wijken omdat niet alle kinderen van een bepaalde wijk in die specifieke wijk naar de basisschool kunnen.

Bovenstaande laat nogmaals zien dat de gevonden resultaten niet los gezien moet worden van elkaar en zeker niet los van het schaalniveau waarop deze gevonden zijn. De verdere interpretatie van de resultaten zal worden gedaan in de volgende paragraaf.

5.5 INTERPRETATIE RESULTATEN

In de vorige paragraaf zijn de resultaten van de lineaire regressie in het hoofdmodel gepresenteerd. Uit die paragraaf komt naar voren dat er een aantal significante verbanden zijn tussen enkele onafhankelijke variabelen en de hoeveelheid HBB's en specialisatie- & diversificatiematen als afhankelijke variabelen. In deze paragraaf zullen de resultaten worden geïnterpreteerd aan de hand van de literatuur en aan de hand van de opgestelde verwachtingen op pagina 33. Uit de bovenstaande paragraaf komt tevens naar voren dat er meerdere factoren een invloed hebben op het aantal HBB's, het is dus van belang hier aan te geven dat er geen eenduidig antwoord gegeven kan worden op de centrale onderzoeksvraag.

Economisch stedelijke structuur

Te beginnen met de verwachtingen omtrent de economisch stedelijke structuur. In deze verwachtingen wordt gesteld dat

Verwachting (1) *'De specialisatiemaat van HBB's in stedelijke woonwijken is in lijn met de specialisatiemaat bij overige bedrijven. Met andere woorden; in een gespecialiseerde woonwijk met daarin voornamelijk bedrijven uit dezelfde sector, zijn ook voornamelijk HBB's in diezelfde sector actief.'* Uit de resultaten komt naar voren dat er een significant verband is tussen enerzijds de HBB specialisatiemaat (afhankelijke variabele) en de specialisatiemaat op basis van bedrijven totaal (onafhankelijke variabele). Dit volgt de argumentatie van Marshall omtrent specialisatie; nabijheid van bedrijven stimuleert namelijk de intra-industriële overdracht van kennis (Glaeser et al, 1992; Beaudry & Schiffauerova, 2009). De clustering van bedrijven in een bepaalde sector in een specifieke locatie, in dit onderzoek de wijk, kan kennisoverdracht en spill-overs genereren. Lokale concentratie van bedrijven stimuleert volgens het MAR-model groei doordat die lokale bedrijven zich de externaliteiten eigen maken (Glaeser et al., 1992). Uit de resultaten komt ook naar voren dat veel HBB's actief zijn in de bedrijfsadviesing en consultancy sector, dit is wellicht zo omdat deze werkzaamheden niet veel diepte investeringen vragen binnen/aan het huis. Deze werkzaamheden zijn relatief gemakkelijk om te beginnen vanuit huis, het is dus van belang te vermelden dat de specialisatie van HBB's nooit geheel valt te verklaren uit de specialisatie van andere bedrijven in de wijk.

De tweede **verwachting (2)** *'Diversificatiemaat van HBB's in stedelijke woonwijken is in lijn met de diversificatiemaat bij overige bedrijven. Met andere woorden; in economisch gediversifieerde woonwijken waarin veel bedrijven uit verschillende sectoren actief zijn, zijn eveneens veel HBB's in verschillende sectoren gevestigd.'* Kan ook worden bevestigd n.a.v. de bovenstaande resultaten. Er komt namelijk naar voren dat er een significant verband is tussen de diversificatiemaat van HBB's enerzijds en dezelfde maat voor bedrijven totaal (SBI08). Deze verwachting is dus in lijn met de theorie van Jane Jacobs omtrent diversiteit en de deling van diverse kennis om zo groei te stimuleren. Diversiteit binnen bedrijven in een wijk kan leiden tot competitie, wat volgens Jacobs de groei stimuleert. Voor HBB's houdt dit in dat een economisch divers landschap binnen de stad en binnen de wijk bijdraagt aan een robuuste economie die kan inspelen op veranderende situaties zoals recessies (Portfolio-effect) (Koster et al., 2011). Volgens de theorie en uit de statistische analyse kunnen bedrijven beter floreren in dit diverse landschap, iets wat dus ook kan gelden voor HBB's aangezien de diversificatiepatronen worden gevolgd. Hier komt bij dat in tegenstelling tot de specialisatiemaat, de diversificatiemaat wel een positief significant verband heeft tot het aantal HBB's. Dit betekent dus dat HBB's beter lijken te floreren in een economisch divers landschap.

In het theoretisch kader van dit onderzoek is terug te vinden dat volgens Beaudry & Schiffauerova (2009) er verschillende onderzoeken zijn die zowel de positieve impact van specialisatie en diversificatie op de economie bevestigen. Dit onderzoek bevestigt dit ook op de volgende manier; de groei van het aantal HBB's is de afgelopen jaren erg sterk geweest. De vraag die hieraan ten grondslag ligt is in hoeverre deze groei kan worden verklaard aan de hand van de economisch stedelijke structuur. Dit onderzoek laat zien dat er zowel een positief sterk verband is voor

specialisatie- als diversificatiematen tussen enerzijds HBB en bedrijven totaal. Zoals eerder aangegeven zijn de gevonden patronen niet alleen van toepassing op het schaalniveau van de wijk, ook zullen bedrijven naar alle waarschijnlijkheid interacteren met bedrijven in andere wijken en steden. De theorie is hiermee deels bevestigd maar er is in dit onderzoek ook een nadruk gelegd op fysiek stedelijke en sociaal economische factoren. Deze zullen hieronder verder worden toegelicht.

Fysiek stedelijke structuur en sociaal economische variabelen

Dit gedeelte van het onderzoek is gebaseerd op vier verwachtingen die eerder zijn opgesteld. **Verwachting 3** was als volgt: *'Pandeigenschappen en een goede bereikbaarheid hebben een positieve invloed op het aantal HBB's in een woonwijk'*. Zoals al reeds eerder is aangegeven is het aantal HBB's in dit onderzoek weergegeven als relatief aandeel van het totaal aantal bedrijven in de wijk.

De vraag die samenhangt met pandeigenschappen is of er in bepaalde typen woningen eerder bedrijven worden gestart dan in andere type woningen. Zo kwam uit het onderzoek van Risselada et al. (2013) naar voren dat mensen die een bedrijf beginnen in een koopwoning veel vaster zijn en daardoor minder snel geneigd om te verhuizen. De resultaten laten zien dat er een positief significant verband is tussen het aantal koopwoningen en het aantal HBB's. In andere woorden, de keuze van het opstarten van een bedrijf aan huis wordt mede bepaald door het feit of dit huis gekocht of gehuurd is. Mensen met een bedrijf in een koophuis zijn wellicht sneller geneigd om diepte-investeringen (bv. Een salon aan huis) in hun huis te doen aangezien deze gekocht is. De WOZ waarde heeft wel een significant verband tot het aantal HBB's. De WOZ waarde is de gemiddelde waarde onroerende zaken van woonobjecten. Deze is negatief wat dus betekent als de WOZ waarde toeneemt dat het aantal HBB's afneemt. Hier is in de literatuur niet een duidelijke reden voor te vinden, wel kan de WOZ waarde een grove afspiegeling zijn van het inkomen in de wijk, hier zal later op worden ingegaan. Een andere redenatie zou kunnen zijn dat een hogere WOZ waarde impliceert dat er een hogere hypotheek nodig is voor de aanschaf van het huis, hogere hypotheeken zijn wellicht lastig te verkrijgen voor kleinere startende ondernemers zoals mensen met een bedrijf aan huis. Hierdoor kan het dus simpelweg ontbreken aan financiële middelen om een huis met hoge WOZ waarde aan te schaffen. Waar bereikbaarheid volgens Pellenburg & Van Dijk (2000) als een belangrijke locatiefactor geldt, is dit deels het geval voor HBB's. Er is een positief verband tussen de afstand tot een oprit van een provinciale of rijksweg en het aantal HBB's. Dit is echter een positief verband wat inhoudt dat op het moment dat deze afstand toeneemt het aantal HBB's dat ook doet. Dit kan wellicht worden gekoppeld aan dichtheid, in centra van steden wonen meer mensen dus daar is de kans op een hoger aantal HBB's ook groter. Deze wijken in centra liggen uiteraard verder af van provinciale- en rijkswegen. Een andere reden hiervoor zou wellicht kunnen zijn dat werkzaamheden voornamelijk binnen de advisering worden uitgevoerd waardoor directe klantcontacten en goede bereikbaarheid van de zaak minder van belang zijn. Later in het beleid zal hier nog wat verder op worden ingegaan.

Verwachting 4 heeft betrekking op de aanwezigheid van een universiteit en is als volgt gedefinieerd *'De aanwezigheid van een universiteit als kennisinstelling in een gemeente zorgt voor een positieve invloed op het aantal HBB's'*. Deze verwachting kan worden bevestigd aangezien de aanwezigheid van een universiteit een positieve invloed heeft op het aantal HBB's. De redenering hierachter is dat een groot aantal afgestudeerde hoogopgeleiden mensen het aantal knowledge-based start-ups stimuleert (Baptista & Medonca, 2010). Dit kan natuurlijk ook sterk worden gekoppeld aan het eerder beschreven diversificatie en specialisatie verhaal, aangezien kennisdeling binnen of tussen bepaalde sectoren van essentieel belang is. Een universiteit kan een grote rol spelen in deze kennisdeling en is daardoor een katalysator van het aantal HBB's. Wel is het van belang om, zoals al reeds eerder beschreven is, rekening te houden met het schaafeffect van de invloed van een universiteit. Hoogopgeleiden zijn vaak minder gebonden aan een specifieke plek, hierdoor is het erg lastig in te schatten wat de precieze invloed is van de universiteit op het aantal HBB's.

Verwachting 5 en 6 hebben meer betrekking op de sociaal economische aspecten van de wijk en in welke mate deze het aantal HBB's beïnvloeden. Te beginnen met verwachting 5 waarin het volgende wordt gesteld *'In wijken waarin een hoog percentage jonge mensen woont met kinderen is er een positief verband tot het aantal HBB's in die wijk'*.

Uit de resultaten komt naar voren dat het geslacht geen invloed heeft op het aantal HBB's in de wijk. Enkele leeftijdscategorieën hebben wel een significant verband met het aantal HBB's. Wat betreft leeftijd bestaat er in de literatuur geen consensus betreft welke leeftijdsgroepen eerder geneigd zijn een bedrijf op te starten. Dit onderzoek heeft zich gefocust op vijf verschillende leeftijdsgroepen, de groepen 0-14, 15-24 en 25-44 hebben verband tot het aantal HBB's. Volgens Wagner & Sternberg (2004) zijn de kosten van het opstarten van een bedrijf hoog waardoor je dit over langere tijd moet en wilt terugverdienen, hierdoor kan worden geredeneerd dat mensen op een jonge leeftijd een bedrijf starten, dit blijkt echter niet uit de resultaten. Aan de andere kant wordt geredeneerd dat voordat je een bedrijf kan opstarten je eerst voldoende vermogen moet hebben, vermogen wat je pas op een latere leeftijd hebt verzameld (Evans & Jovanovic, 1989). HBB's zijn over het algemeen niet een standaard soort bedrijven, het zijn veelal zzp'ers die vanuit huis werkzaamheden uitvoeren. Wanneer deze zzp'er voornamelijk online zijn werkzaamheden uitvoert zijn grote investeringen in het bedrijf niet perse noodzakelijk. Uit de literatuur komt wel naar voren dat HBB's vaak worden gerund met andere werkzaamheden (Mason et al. 2011; Brummelkamp, 2011). Onder deze werkzaamheden vallen bijvoorbeeld het huishouden en het opvoeden van kinderen. Dit wordt ook bevestigd in dit onderzoek, in huishoudens met kinderen zijn vaker HBB's gevestigd.

Dit loopt mooi over in de voorzieningen in de wijk en de invloed daarvan op het aantal HBB's. Aangezien huishoudens met kinderen een grotere kans hebben op het starten van een HBB zou eveneens verwacht kunnen worden dat de nabijheid van basisscholen en kinderdagverblijven ook een positieve invloed zou hebben op het aantal HBB's. Uit het onderzoek komt naar voren dat alleen het aantal basisscholen binnen een straal van drie kilometer een invloed heeft op het aantal HBB's. Deze invloed is gek genoeg negatief, dit kan wellicht worden verklaard doordat de keuze van een basisschool door ouders niet strikt verbonden hoeft te zijn aan wijkgrenzen, de aanwezigheid van een basisschool heeft dus een effect op meerdere omliggende wijken.

Verwachting 6 *'In wijken met een gemiddeld hoger inkomen zullen meer HBB's zijn gevestigd'*.

In de resultaten is te zien dat er een positief significant verband is tussen huishoudens met een hoog inkomen en het aantal HBB's in de wijk. Huishoudens met een laag inkomen en rond het sociaal minimum hebben een negatieve invloed op het aantal HBB's. In de literatuur zijn er eveneens tegenstrijdige denkbeelden over de hoogte van het inkomen en de kans op het starten van een bedrijf, dit is gekoppeld aan necessity versus opportunity gedreven vormen van ondernemerschap (Block & Sander, 2009; Acs et al., 2008). Enerzijds kan er verwacht worden dat je voor het opstarten van een eigen bedrijf vermogen nodig hebt en dat voor mensen met een hoog inkomen er een groter risico is op inkomensverlies wanneer het bedrijf niet goed functioneert (Wagner & Sternberg 2004). Uit de resultaten volgt dus dat HBB's veelal vanuit een opportunity gedreven motivatie worden gestart aangezien het voor mensen met een hoog inkomen geen financiële necessity is.

Een laatste interessante uitkomst is dat op het moment dat het inkomen toeneemt de diversificatiemaat in de wijk afneemt (-0,244) en de specialisatiemaat licht toe (0,206). Het is lastig de precieze reden hier te vinden maar een reden kan zijn dat Beaudry & Schifffauerova (2009) na het onderzoeken van meerdere papers stellen dat MAR externaliteiten productiviteitsgroei het beste stimuleren. Er kan dus wellicht worden geredeneerd dat productiviteitsgroei bijdraagt aan de groei van het inkomen wat verdere specialisatie (MAR effecten) in de hand werkt. In die zin kan er gesproken worden over een zichzelf versterkende vicieuze cirkel, echter zal dit in toekomstig onderzoek verder moeten worden uitgediept.

5.6 BELEIDSIMPLICATIES

3. Hoe kan de gemeente, met haar ruimtelijk beleid, inspelen op deze veranderingen?

- *Wat zijn de lessen die hieruit getrokken kunnen worden?*
- *Hoe zou dit beleid vormgegeven kunnen worden?*

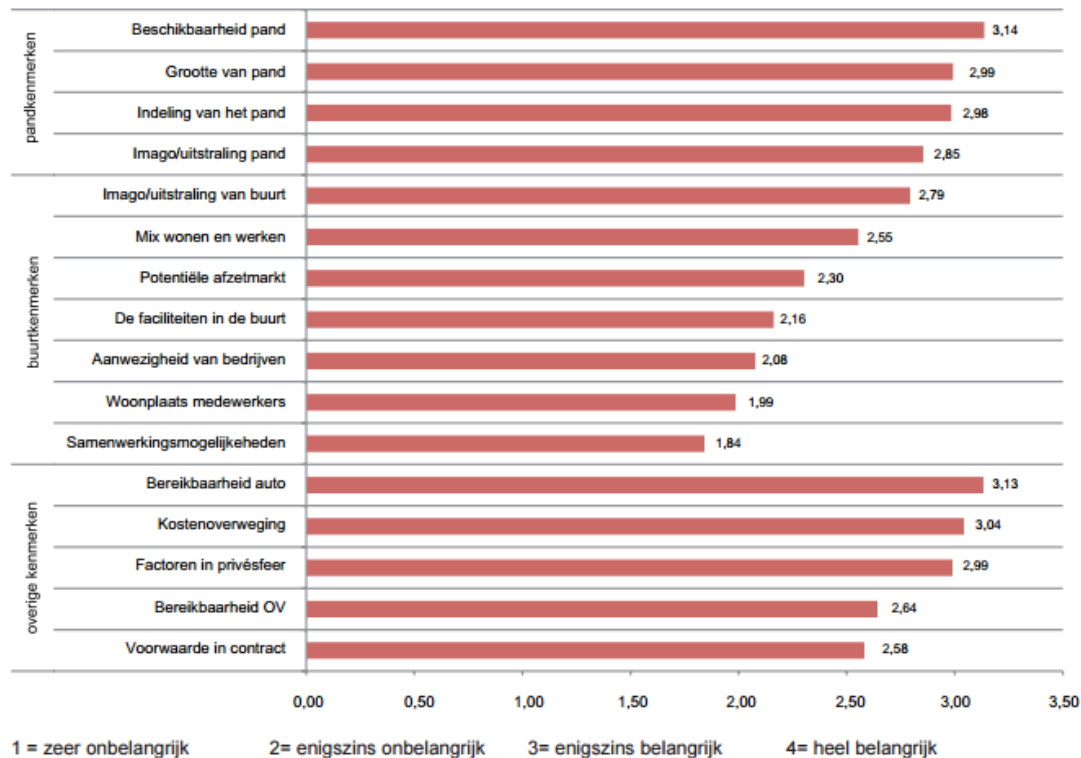
Na het zien en interpreteren van bovenstaande resultaten is het natuurlijk de vraag of je als gemeente beleid kan en wilt formuleren omtrent HBB's. Uit het bovenstaande komt naar voren dat er een erg grote toename is van het aantal bedrijven aan huis die actief zijn in een aantal specifieke SBI08 sectoren. Ook komt hieruit naar voren dat het aantal HBB's in de wijk afhankelijk is van meerdere economische- en fysiek stedelijke factoren. Hier komt bij dat de beweegredenen voor iemand om een bedrijf aan huis op te richten verschillen per persoon.

Een belangrijk gegeven is dus dat de resultaten van dit onderzoek aangeven dat HBB's de specialisatie- en diversificatiepatronen volgen van de overige bedrijven in de wijk. Deze Jacobs (diversiteit) en Marshall (specialisatie) externaliteiten lijken dus van kracht te zijn binnen wijken. Het is nu de vraag welk type externaliteit nodig is voor de economische ontwikkeling van een bepaalde regio (cluster aan wijken) en in welke mate deze externaliteit de regionale ontwikkelingsstrategie beïnvloed. Beaudry en Schiffauerova (2009) geven hierbij aan dat in regio's met volwassen laag technische industrieën beleid zich moet focussen op het ontwikkelen van een afgebakende set aan economische activiteiten om zo innovatie te bevorderen. In high-tech regio's daarentegen moet beleid zich focussen op het creëren van een diverse set aan economische activiteiten. Het probleem hierbij is dat het lastig is bepaalde wijken in steden te classificeren als high en low tech gebieden, vaak worden namelijk hele regio's zoals Eindhoven geclassificeerd als high-tech regio's. Steden zijn zeer complexe entiteiten en het is lastig om binnen deze steden alle relaties tussen bijvoorbeeld bedrijven en de uitwisselingen van kennis in kaart te brengen (Spencer, 2015). De vraag is dus in welke mate de HBB's in de wijk daadwerkelijk met elkaar interacteren en of er actieve kennisdeling is tussen de verschillende sectoren (diversificatie) en binnen een bepaalde sector (specialisatie). Vorley en Rodgers (2012) geven eveneens aan dat het lastig is beleid te voeren op deze specifieke vorm van ondernemerschap. Uit hun onderzoek komt namelijk naar voren dat het stimuleren van ondernemerschap aan huis via bijvoorbeeld trainingen en bedrijfsondersteuning lastig blijkt omdat mensen vaak vanuit eigen ervaring en soms ook noodzaak een bedrijf aan huis opstarten. Zo blijkt bijvoorbeeld uit het onderzoek van Raffo et al. (2000) dat ondernemers in de cultuur en recreatie industrie, een industrie sterk vertegenwoordigd binnen HBB's, nauwelijks gebruik maakte van bedrijfsondersteunende trainingen. Uit onderzoeken komt voornamelijk naar voren dat de persoonlijke netwerken van ondernemers erg belangrijk zijn bij het opstarten van een bedrijf (Jack, 2005; Witt, 2004). Deze persoonlijke netwerken zijn erg lastig te vatten binnen beleid en zeker binnen een complexe entiteit zoals de stad. Feit blijft wel dat dit onderzoek heeft aangetoond dat specialisatie- en diversificatiepatronen van HBB's een significant verband houden met die van bedrijven totaal.

In dit onderzoek zijn eveneens andere factoren van meer fysiek stedelijke structuur onderzocht. Zo werd dat duidelijk dat de aanwezigheid van een universiteit en de aanwezigheid van huishoudens met kinderen een positieve invloed hebben op het aantal HBB's in de wijk. Het is wederom lastig om als gemeente hier specifiek beleid op te voeren aangezien er niet gestuurd kan worden in gezinssituaties en de aanwezigheid van een universiteit is een gegeven. Wel zou een gemeente kunnen inzetten op het aantrekken van andere kennisinstellingen zoals dat nu gebeurt in Eindhoven die zich positioneren als high-tech regio van Nederland. Risselada en Folmer (2012), al reeds eerder benoemd in dit onderzoek, hebben de wijk economie van vijf Nederlandse steden vergeleken. In dit onderzoek staan alle typen bedrijven, zowel aan huis als daarbuiten, in de wijk centraal. Wanneer er

wordt gekeken naar de belangrijkste pullfactoren voor deze bedrijven in de desbetreffende wijk dan geven veelal de kenmerken van het pand de doorslag samen met kosten en bereikbaarheid. De uitkomsten zijn weergegeven in onderstaande figuur 3:

Figuur 30: pullfactoren 'Kunt u aangeven in hoeverre onderstaande factoren van belang waren voor de locatiekeuze van uw bedrijf?'

FIGUUR 3 PULLFACTOREN BEDRIJFSLOCATIE - BRON: BEDRIJVIGE WIJKEN IN BEDRIJVIGE STEDEN RISSELADA & FOLMER (2012)

Dit ligt redelijk in lijn met dit onderzoek. Zo zijn pandeigenschappen (koop) en de WOZ waarde van invloed op het aantal HBB's. Verder is er ook een significant verband tussen bereikbaarheid en het aantal HBB's. Het is ook interessant om te kijken naar wat het beleid is van een aantal steden uit deze G30 omtrent ondernemers met een bedrijf aan huis. In onderstaande tabel 18 zijn van een aantal steden in het kort een aantal beknopte hoofdlijnen van beleid weergegeven.

Gemeente	Beleidsdocument	Inhoud
Amsterdam (G10)	Ruimte voor ondernemers! Amsterdams ondernemers programma 2015-2018	<ol style="list-style-type: none"> 1. Verlaging lokale lasten voor individuele ondernemers. 2. Ondersteuning bij ondernemerschap. 3. Vermindering last door bouw in openbare ruimte.
Groningen (G10)	De Rode Loper – Groningen biedt ondernemers de ruimte	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beleid werklocaties afstemmen op vraag ondernemers. 2. Flexibiliteit en differentiatie op bedrijventerreinen en kantorenlocaties. 3. Verruiming planologische en juridische kaders. 4. Focus op actieve samenwerking met ondernemers.

Zwolle (G11-G20)	Coalitieakkoord 2014-2018 Zwolle	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ondernemers de ruimte geven. 2. Focus op topsectoren. 3. Koppeling ondernemers aan onderwijsinstellingen. 4. Extra impuls aan ZZP'ers en startups door goede balans met MKB en grote bedrijven. 5. Snelle dienstverlening van de gemeente aan ondernemers (afhandelingstermijnen). 6. Inzet op bereikbaarheid en gedeeld ruimtegebruik (modaliteiten).
Zoetermeer (G11-G20)	Toolbox Actieplan Economie Zoetermeer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Schrappen onnodige regels. 2. Sneller inspelen op ondernemersvragen. 3. Ruimte tot experimenteren in regelvrije zones. 4. Focus op ruimte voor de kleine ondernemer/ZZP'er om door te ontwikkelen.
Maastricht (G21-G30)	Meer en betere starters – gemeentelijk beleid Maastricht	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het stimuleren van startups door een sterke koppeling met bestaande ondernemers. 2. Stimulerende rol van de gemeente in het realiseren van bedrijfshuisvesting. 3. Centre voor entrepreneurship; stimuleren van ondernemerschap onder studenten, aanleren ondernemersvaardigheden, begeleiden en ondersteunen van het zelfstandig ondernemerschap.
Alkmaar (G21-G30)	De kracht van de stad – Coalitie akkoord Almere 2014-2018	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestaande bedrijfsleven moet de ruimte krijgen om goed te kunnen functioneren en uit te dijen. 2. Faciliteren van kansrijke initiatieven van ondernemers. 3. Aanjagen economische vernieuwing en binnenhalen nieuwe bedrijven.

TABEL 13 BELEID OMTRENT ONDERNEMERSCHAP GEMEENTEN - EIGEN BEWERKING

De tabel laat zien dat er binnen deze gemeenten niet echt specifiek beleid is gericht op HBB's. Veel gemeenten hebben het over ondernemerschap stimuleren, in de breedste zin van het woord, en ook het ondersteunen van dit ondernemerschap. Verder wordt er veelal ingezet op het verminderen van regels en lasten en de ondernemers meer ruimte geven. Als laatste wordt vaak genoemd dat een flexibele maar snel meewerkende en dienstverlenende overheid van belang is.

Het bovenstaande laat zien dat het erg lastig is om uniform beleid te voeren voor bedrijven aan huis. Dit kent een aantal oorzaken:

Ten eerste is het m.b.t. specialisatie en diversificatie lastig in kaart te brengen wat de precieze interacties zijn tussen deze bedrijven aan huis (relateert aan het schaalniveau zoals eerder benoemd). Vervolg onderzoek zal moeten uitwijzen hoe deze vorm van kennisdeling eruit ziet. Het vergemakkelijken van het opstarten van ondernemingen aan huis kan bijdragen aan een hogere diversiteit binnen een wijk en dus gemeente. Ten tweede is het erg van belang om te blijven realiseren dat de grootte van de regio en in dit geval de stad van belang is voor de mate van diversificatie.

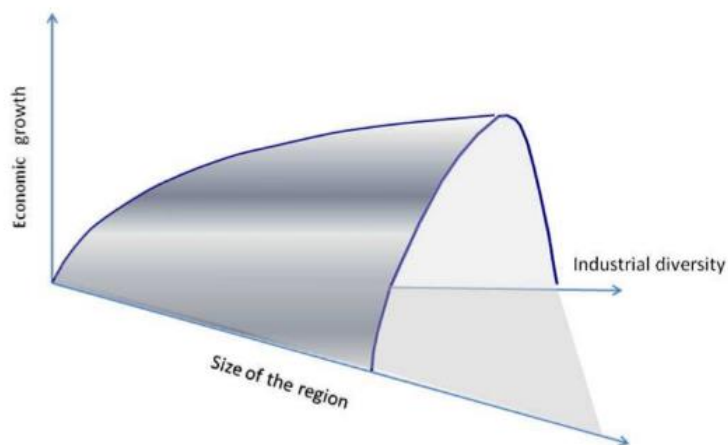

Fig. 4. Generalized view of the relationship between economic growth, industrial diversity and size of the region

FIGUUR 4 GROOTTE VAN DE REGIO & ECONOMISCHE DIVERSITEIT - BRON: SIMONEN ET AL. (2015)

Bovenstaande figuur 4 geeft aan dat de grootte van de regio een positieve invloed heeft op de mate van industriële diversiteit. Dit heeft vervolgens weer een invloed op de economische groei. Het is dus van belang in acht te nemen dat bij de vorming van beleid altijd rekening dient te worden gehouden met de grootte van de regio. Het bovenstaande verklaart deels het grote aantal HBB's in Amsterdam. Ten derde is het moeilijk en soms ook gevaarlijk om een compleet beleid af te stemmen op een aantal fysiek stedelijke en sociaal economische factoren (Risselada & Folmer, 2012). Want dit is ten eerste lastig voor de verschillende wijken die in een stad aanwezig zijn en nog wel belangrijker omdat de keuze voor het opstarten van een bedrijf en de daarbij behorende locatie verschilt per ondernemer. Veelal is het opstarten van een bedrijf, necessity of opportunity, een combinatie van levensstijlvoorkeuren, economische motieven en persoonlijke netwerken van een ondernemer (Risselada & Folmer, 2012).

Tezamen met hetgeen hier besproken en inzichten vanuit de literatuur kunnen de volgende beleidsimplicaties worden opgesteld:

1. Het stimuleren van kennisdeling tussen thuisondernemers. Dit kan worden gedaan door te zorgen voor een aantal randvoorwaarden zoals het aanleggen van glasvezel, het creëren van ontmoetingsplekken en wellicht het stimuleren van wijkondernemers avonden.
2. Beleid moet zich niet te expliciet focussen op de bedrijfseconomische redenen maar meer op persoonlijke en privé factoren. Aangezien dit een sterk groeiende groep ondernemers is, zal de gemeente veelvuldig in gesprek moeten gaan met deze groep om zo de behoefte van deze groep in kaart te brengen.
3. Bij het opstarten van een bedrijf aan huis spelen pandeigenschappen veelal een rol. Hierdoor is de grootte van het pand van belang, dit vergt onder andere de bouw van nieuwe meer flexibeler in te richten huizen en de mogelijkheid om een groter percentage van het oppervlak voor werkdoeleinden te gebruiken.
4. Als gemeente is het erg belangrijk om een juist schaalniveau te kiezen. Veelal is alleen kijken naar de wijk niet voldoende omdat interacties vaak tussen verschillende delen van een stad plaatsvinden. Dit schaalniveau is erg gekoppeld aan de doelstelling van de gemeente om deze vorm van ondernemerschap juist verder te stimuleren of niet. Zo kan er worden geprobeerd verschillend beleid doeltreffend met elkaar te koppelen. Kortom, maatwerk is van essentieel belang.

In de discussie van dit onderzoek zal dieper worden ingegaan op de vraag of deze ontwikkeling wel wenselijk is in een breder maatschappelijk perspectief. Mede doordat duidelijk is geworden dat er geen eenduidig beleid te formuleren is op deze groeiende vorm van ondernemerschap.

6. CONCLUSIE EN DISCUSSIE

6.1 CONCLUSIE

In dit onderzoek is gekeken naar de invloed van de stedelijke structuur op het aantal bedrijven aan huis (HBB's) in stedelijke woonwijken. In de afgelopen jaren is er in Nederland een erg grote toename geweest van het aantal ondernemers aan huis, zo is er in sommige steden wel een toename van meer dan vijftig procent in de afgelopen zeven jaar. In hedendaags onderzoek is het begrip HBB ook steeds meer een hot topic en wordt er onderzocht hoe het komt dat er zo een grote toename is van dit soort type bedrijvigheid. Een home based business kan worden beschreven als *'any business entity engaged in selling products or services into the market operated by a self-employed person, with or without employees, that uses residential property as a base from which the operation is run.'* Uit deze literatuur komt naar voren dat het starten van een onderneming op een bepaalde locatie bestaat uit drie dimensies namelijk; potentie (relatieve afstand tot de afzetmarkt), activiteit (agglomeratie effecten) en evaluatie (subjectieve waardering van de bedrijfsomgeving).

In dit onderzoek is er een sterke focus geweest op deze activiteits- en evaluatiedimensie doordat de stedelijke structuur centraal stond. De stedelijke structuur is in dit onderzoek opgeknipt in twee soorten namelijk, de economische en de fysieke structuur. Hiernaast is ook nog gekeken naar enkele sociaal economische factoren omdat er in de literatuur ook veel onderzoek is gedaan naar de invloed van factoren zoals inkomen, scholing, geslacht en leeftijd op het opstarten van een onderneming. In deze economische stedelijke structuur stonden specialisatie en diversificatie centraal, twee soorten agglomeratie ideeën met als bekendste namen Marshall en Jane Jacobs. Jane Jacobs ziet in diversificatie van economische bedrijvigheid de hoofdmotor van de economie omdat kennisdeling tussen bedrijven in verschillende sectoren bijdraagt aan innovatie en groei. Marshall ziet in specialisatie de hoofdmotor van de economie omdat bedrijven in dezelfde sector intra-industriële kennisoverdracht genereren.

De eerste vraag die is onderzocht in dit onderzoek was de volgende: *In welke steden, op G30 niveau, is er in de afgelopen 7 jaar een sterke groei, dan wel afname, van het aantal HBB's waar te nemen en in welke sectoren zijn HBB's voornamelijk actief?*

Uit de resultaten komt naar voren dat in alle gemeenten in dit onderzoek er een stijging van het aantal HBB's in de periode 2008 tot en met 2014 is waar te nemen. De stijging is verreweg het grootst in Amsterdam en is opvallend laag in Rotterdam, verder is te zien dat steden in de G10 (grootste tien gemeenten) de hardste groei kennen in het aantal bedrijven aan huis.

HBB's zijn voornamelijk actief in de volgende sectoren: advisering, onderzoek en zakelijke dienstverlening, bouwnijverheid, cultuur sport & recreatie en in de groot- en detailhandel. In dit onderzoek is geen direct contact gelegd met deze ondernemers aan huis, hierdoor is het lastig te bepalen waarom bepaalde sectoren oververtegenwoordigd zijn. Een reden kan zijn dat werkzaamheden in bovenstaande sectoren gemakkelijk vanuit huis uitvoerbaar zijn in combinatie met andere werkzaamheden.

De tweede vraag uit dit onderzoek is de volgende: *In hoeverre kan de groei van HBB's in stedelijke woonwijken worden gerelateerd aan de economisch stedelijke structuur?*

De impact van deze economisch stedelijke structuur op het aantal HBB's is op een aantal manieren getest. Ten eerste wordt duidelijk dat alleen de diversificatiemaat van HBB's direct gecorreleerd zijn tot het aantal HBB's in de woonwijken. Interessant om te zien is dat dit verband positief is voor diversificatie, met andere woorden in wijken met een divers aanbod aan HBB's zijn meer HBB's gevestigd dan in een gespecialiseerde wijk. Hierdoor kan worden geconcludeerd dat het gedachtegoed van diversificatie door Jane Jacobs beter aansluit op het aantal HBB's dan die van specialisatie. Ten tweede is er gekeken of er een significant verband was tussen de diversificatie- en

specialisatiemaat op basis van HBB's enerzijds en dezelfde maten op basis van bedrijven totaal anderzijds. Hieruit kwam naar voren dat deze maten op basis van HBB een verband hebben met bedrijven totaal, dit betekent dus dat zowel de ideeën van Jane Jacobs als Marshall kunnen worden bevestigd wanneer toegepast op HBB's. Dit wordt namelijk nogmaals bevestigd doordat de HBB maten in 2014 significant verband houden met deze maten in 2011 voor het totaal aantal bedrijven. Met andere woorden diversificatie- en specialisatiematen voor HBB's in 2014 volgen de patronen van het totaal aantal bedrijven in 2011. Dit betekent dus dat in wijken en stadsdelen er sprake is van kennisdeling tussen sectoren (diversificatie) en tussen bedrijven in een bepaalde sector (specialisatie). Ten derde is er gekeken of er een verband was tussen de procentuele verandering van deze maten tussen HBB's en bedrijven totaal. Uit de resultaten kwam eveneens naar voren dat er sprake is van dit verband en dit bevestigd dus het bovenstaande.

Naast deze economisch stedelijke structuur heeft dit onderzoek ook een focus gehad op de fysiek stedelijke structuur tezamen met sociaal economische factoren. De bijbehorende vraag hierbij is de volgende: *In hoeverre kan de groei van HBB's in stedelijke woonwijken worden gerelateerd aan de fysiek stedelijke structuur?*

Op basis van de literatuur naar vestigingsplaatsfactoren en sociaal economische factoren die een invloed hebben op de potentie om een eigen onderneming te starten zijn er een aantal onafhankelijke variabelen onderzocht. Er is gekeken hoe de volgende variabelen invloed hebben op het aantal HBB's: bereikbaarheid, voorzieningen, vastgoedfactoren, geslacht en leeftijd, aanwezigheid van universiteit, gezinssituatie en inkomen. De resultaten hebben laten zien dat er tussen het aantal HBB's en de bereikbaarheid, WOZ waarde, koopwoningen, de aanwezigheid van een universiteit, huishoudens met kinderen, inkomen, leeftijd, aantal basisscholen en de diversificatiemaat een significant verband is. Voor de universiteit, bereikbaarheid, huishoudens met kinderen, diversificatiemaat, koopwoningen en huishoudens met een hoog inkomen is dit een positief verband. Doordat alle onafhankelijke variabelen tegelijk in één model zijn gestopt kan worden geconcludeerd dat de diversificatiemaat een grote invloed heeft op het aantal HBB's in een stedelijke woonwijk.

Als laatste heeft dit onderzoek een focus gelegd op beleid, hierbij staat de volgende vraag centraal: *Hoe kan de gemeente, met haar ruimtelijk beleid, inspelen op deze veranderingen?*

Zoals duidelijk is geworden uit dit onderzoek is het lastig generiek en uniform beleid te voeren op HBB's. Veelal is het opstarten van een bedrijf, necessity of opportunity, een combinatie van levensstijlvoorkeuren, economische motieven en persoonlijke netwerken van een ondernemer. Veel gemeenten zetten in op het stimuleren van ondernemers door ze de ruimte te geven waarbij de overheid een faciliterende rol speelt en waarin adequaat op wensen van de ondernemers wordt ingespeeld. Dit onderzoek geeft n.a.v. de resultaten en inzichten vanuit de literatuur een aantal beleidsimplicaties over HBB's: (1) stimulering van kennisdeling tussen thuisondernemers, (2) beleid gericht op persoonlijke en privé factoren, (3) bouwen gestuurd op flexibele indeling van het pand met een vermindering van wettelijke verplichtingen. Het onderzoek heeft laten zien dat Nederland, in de dertig grootste gemeente, een zeer grote groei kent van het aantal HBB's. Het is van belang om als overheden en beleidsmakers (4) het juiste schaalniveau te kiezen waarop te handelen, er moet groter worden gekeken dan alleen wijken om zo de interacties duidelijk te krijgen. Dit gekozen schaalniveau moet worden gekoppeld aan de doelstelling van de gemeente om uiteindelijk deze vorm van ondernemerschap verder te simuleren en te faciliteren. Kortom, maatwerk is van essentieel belang.

6.2 DISCUSSIE

Deze discussie zal uit twee delen bestaan, ten eerste zal er worden ingegaan op de uitvoering van dit onderzoek en hoe mogelijk vervolg onderzoek kan worden ingestoken. Ten tweede zullen de resultaten van dit onderzoek in een breder maatschappelijk kader worden geplaatst. Zijn de ontwikkelingen wel wenselijk en sluiten ze aan bij andere ontwikkelingen in de maatschappij.

6.2.1 HET ONDERZOEK

Zoals in de methodologie is beschreven wordt in dit onderzoek uitsluitend secundaire data gebruikt. De belangrijkste bronnen hiervoor waren het CBS en dan vooral de kerncijfers over wijken en buurten en het LISA vestiging bestand verkregen door de Rijks Universiteit Groningen. Het voordeel hiervan is dat er een goede trendanalyse is uitgevoerd waardoor de groei van het aantal HBB's inzichtelijk is gemaakt, ook kon er op deze manier goed worden onderzocht welke factoren van invloed zijn op het aantal HBB's in deze stedelijke woonwijken. Uit de literatuur komt echter wel naar voren dat het opstarten van een onderneming vaak een combinatie is van levensstijlvoorkeuren, economische motieven en persoonlijke netwerken van een ondernemer. Hier is in dit onderzoek niet echt onderzoek naar gedaan omdat er geen direct contact gezocht is met deze thuisondernemers, hierdoor zijn specifieke motieven niet in kaart gebracht. Dit was echter ook niet het doel van het onderzoek omdat er in dit onderzoek is gekozen voor een omvangrijke analyse over dertig gemeenten over een periode van 7 jaar. Toekomstig onderzoek kan zich meer focussen om zo deze motieven van thuisondernemers nog beter in kaart te brengen.

Uit het onderzoek komt eveneens naar voren dat er sprake is van diversificatie en specialisatiepatronen bij HBB's die de patronen van bedrijven totaal volgen. Alleen is het in dit onderzoek niet duidelijk geworden hoe deze interacties tussen bedrijven er daadwerkelijk uitziet. De vraag is nu of er echt duidelijke interacties plaatsvinden tussen bedrijven in bepaalde wijken zoals de kwantitatieve resultaten doen vermoeden. Focus groepen met ondernemers kunnen opheldering bieden omdat hier kan worden gevraagd in hoeverre en op wat voor een manier er sprake is van kennisdeling tussen groepen thuisondernemers in- of tussen bepaalde sectoren. Op deze manier kan er ook beter beleid worden geformuleerd omdat in de beleidsparagraaf naar voren is gekomen dat maatwerk erg van belang is. Maatwerk kan lastig worden gebaseerd op alleen kwantitatieve gegevens, deze dienen te worden aangevuld met kwalitatieve inzichten. Wanneer er direct contact wordt gezocht met HBB ondernemers kan er ook duidelijkheid komen over de oververtegenwoordiging van deze bedrijven in bepaalde SBI08 sectoren.

In dit onderzoek is gekozen om specialisatie- en diversificatiematen te berekenen voor HBB's (op basis van LISA data) en deze zelfde maten voor bedrijven totaal. Nu is het zo dat HBB's bij de Kamer van Koophandel staan ingeschreven en dus in CBS data worden meegenomen in het totaal aantal bedrijven in de wijk. Hierdoor zijn de maten op basis van HBB en op basis van bedrijven totaal automatisch gedeeltelijk gecorrigeerd. Toch is er in dit onderzoek gekozen om deze manier uit te voeren omdat er vanuit LISA alleen de bedrijven aan huis zijn gekozen met een maximaal aantal werknemers van vijftig. Grotere aantallen zijn namelijk zeer onwaarschijnlijk in een pand met als hoofdfunctie wonen. Ook komt hierbij dat voor sommige jaren in sommige wijken er geen informatie omtrent het aantal HBB's aanwezig was vanuit LISA. Het was dus niet mogelijk om het aantal HBB's van het totaal aantal bedrijven in de wijk af te trekken omdat dit niet kon voor alle wijken, daarom is er gekozen om het relatief aantal HBB's te nemen in dit onderzoek. Zo zijn het totaal aantal HBB's aangegeven relatief tot het totaal aantal bedrijven in de wijk, hiernaast is er ook een pearson correlatie uitgevoerd die heeft laten zien dat er geen heel grote correlatie is tussen beide maten. Dit onderzoek heeft geen onderscheid gemaakt in de verschillende soorten wijken, zo kan er verwacht worden dat in wijken die dicht bij het centrum liggen er een sterkere interactie is doordat centra veelal sterk gespecialiseerd of gediversifieerd zijn. Wel zijn in alle toetsen controle variabelen

omtrent adressendichtheid en aantal inwoners toegevoegd om voor de grote van de wijk te compenseren in het onderzoek. Het is nogmaals goed om aan te geven dat de resultaten in dit onderzoek geen één op één weergave zijn van de werkelijkheid maar dat ze wel kunnen bijdrage, samen met kwalitatieve inzichten, aan de vorming van doelgericht beleid.

6.2.2 HOME BASED BUSINESSES – VESTIGINGSPLAATSTHEORIEËN – WIJKPOSITIONERING

Vestigingsplaatstheorieën

In dit onderzoek is er gekeken naar de invloed van de stedelijke structuur op het aantal bedrijven aan huis. Vestigingsplaatsfactoren zijn de factoren die van belang zijn bij de keuze van een bedrijf om zich ergens te vestigen. De klassieke en neoklassieke locatie theorieën zoals die van Christaller, Weber en Moses gaan al erg ver terug in de tijd en hebben als uitgangspunt dat het bedrijf op de locatie gaat zitten waar maximale winst behaald kan worden. In de literatuur behandeld in dit onderzoek is al naar voren gekomen dat het hebben van een bedrijf aan huis vaak wordt uitgevoerd in combinatie met andere werkzaamheden. Hier komt bij dat het bij een bedrijf aan huis ook nog vraag is of deze veelal vanuit een necessity of opportunity gedreven vorm van ondernemerschap ontstaat. Volgens de literatuur wordt de locatie van een bedrijf bepaald door drie dimensies: de *potentie dimensie (de centraliteit van de locatie)* de *activiteit dimensie (agglomeratie effecten)* en de *evaluatie dimensie (subjectieve waardering van de bedrijfsomgeving)*.

De vraag is nu in hoeverre je met bestaande locatie theorieën de locatie van een bedrijf aan huis kunt bepalen, dit omdat de locatie van het bedrijf namelijk een gegeven is. De locatie van een HBB is logischerwijs altijd gebonden aan de locatie van het woonhuis. Hierdoor is er sprake van een zekere kip of ei discussie omdat er kan worden afgevraagd of mensen een huis kopen die voldoet aan bepaalde pand- en locatie-eisen met het doel om daar in de toekomst een bedrijf aan huis te starten. In dit onderzoek is er gekeken naar de activiteit- en evaluatie dimensie en hieruit blijkt dat voornamelijk de activiteit dimensie een grote invloed heeft op het aantal bedrijven aan huis binnen de wijk. De evaluatie dimensie heeft ook een invloed op het aantal HBB's in stedelijke woonwijken. Waarbij de locatiekeuze van 'klassieke' bedrijven bereikbaarheid, voorzieningen en pandeigenschappen een grote rol spelen in de uiteindelijke locatiekeuze is dat voor HBB's ook deels het geval. HBB's voldoen in dit geval dus deels aan de verwachtingen van klassieke locatie theorieën maar het cruciale verschil is dat de locatie van een HBB een gegeven is. Het onderzoek heeft uitgewezen dat er specialisatie- en diversificatiepatronen te vinden zijn in stedelijke woonwijken en dat heeft weer een effect op het aantal HBB's in die wijken. In die zin zijn de agglomeratie theorieën (Marshall & Jacobs) dus sterk van toepassing op HBB's. De vraag is vervolgens of deze thuisondernemers dan daadwerkelijk ook veel interacteren met andere bedrijven door kennis en informatie te delen. Kwalitatief vervolg onderzoek dient dit verder te verduidelijken.

Er kan dus worden gesteld dat klassieke locatie theorieën deels toepasbaar zijn op HBB's aangezien de locatie een gegeven is. Agglomeratie effecten zijn van kracht wellicht zonder dat HBB eigenaren hier zelf bewust van zijn, kwalitatief onderzoek kan aantonen of thuisondernemers daadwerkelijk liever actief zijn in wijken met een diverse economische structuur. Een laatste aanvulling, hoewel erg abstract, kan zijn dat bepaalde locatie factoren toch ongemerkt van kracht worden als gevolg van het opstarten/vestigen van een HBB. Een voorbeeld hiervan is het positieve verband tussen huishoudens met kinderen en het aantal HBB's in de wijk. Er is tevens een verband tussen het aantal HBB's en het aantal basisscholen binnen een straal van drie kilometer. De keuze tot het starten van een HBB op een bepaalde locatie zal niet afhangen van het aantal basisscholen in de buurt maar doordat een HBB vaak als gegeven heeft dat het samen met kinderen wordt gerund wordt het aantal basisscholen in de buurt automatisch een soort van indirecte locatiefactor. Dit voert weer terug op het eerder genoemde kip en ei verhaal, de locatiekeuze van een HBB is dus in principe niet echt een keuze maar meer een gegeven. Locatie factoren (activiteit en evaluatie) kunnen dus niet direct worden toegepast op de verklaring van HBB locatie 'keuzes' maar ze dragen wel bij aan de verklaring van aantallen thuisondernemingen in wijken.

Wijkpositionering

Het is ook goed om nog even kort stil te staan bij de locatie van de wijken ten opzichte van elkaar en ten opzichte van bijvoorbeeld het centrum van de stad. Zoals al eerder aangegeven speelt het schaalniveau in de uitkomsten en interpretatie van deze resultaten een rol. Het is natuurlijk niet aannemelijk dat de deling van kennis en informatie tussen en binnen sectoren zich strikt houdt aan wijkgrenzen. In de centra van steden zijn minder HBB's gevestigd omdat daar meer 'klassieke' bedrijven actief zijn, dit zijn vaak ook bedrijven actief in vooral de detailhandel waardoor centra veelal gespecialiseerd zijn. Uit dit onderzoek is gebleken dat HBB specialisatie- en diversificatie patronen de patronen van overige bedrijven volgen, daardoor zijn HBB's in centra van steden ook veelal actief in een beperkt aantal sectoren. Voor de HBB's gevestigd in de wijken wat verder weg uit het centrum zullen wellicht wat gediversifieerder zijn doordat er meer ruimte in en rondom het huis is om verschillende activiteiten uit te voeren. Zo is in de resultaten bijvoorbeeld te zien dat de cultuur en recreatie sector ook sterk vertegenwoordigd is binnen HBB's, activiteiten in deze sector zouden zich wellicht beter lenen in wijken wat verder weg van het centrum omdat er meer ruimte is. Een kanttekening hierbij is wel dat in de binnenstad natuurlijk ook genoeg activiteiten binnen deze sector vallen, denk bijvoorbeeld aan stadswandelingen en kleine kunstateliers.

Vervolg onderzoek kan worden gedaan naar de locatie van wijken t.o.v. bijvoorbeeld de binnenstad of t.o.v. elkaar. Hierbij kan onderzocht worden wat de invloed van een sterk gediversifieerde wijk op omliggende wijken is. De uitdaging van dit soort onderzoek is de constante verschuiving van schaal, hierdoor kunnen bepaalde patronen wellicht nog duidelijker worden aangetoond en verklaard.

6.2.3 MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Nu duidelijk is dat er een grote groei is van het aantal HBB's de afgelopen jaren is het de vraag hoe dit te plaatsen in een breder maatschappelijk perspectief. Met andere woorden is het een ontwikkeling die de past binnen andere ontwikkelingen binnen de maatschappij of moeten beleidsmakers deze groei beter gaan beteugelen middels beleid. Het is de vraag of de groei van het aantal HBB's in wijken een invloed heeft op deze wijken en of de groei van de wijkeconomie een impact heeft op overige delen van de stad. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan leegstaande kantoorpanden en leegstand in voorheen drukke winkelstraten.

Toename zzp'ers

De afgelopen jaren is er in Nederland een erg grote groei geweest van het aantal zelfstandige zonder personeel, een groot gedeelte van deze zzp'ers voert een deel van de werkzaamheden ook vanuit huis uit. Hierbij valt te denken aan de aannemer met de klus-bus en de lokale pedicure op de hoek van de straat, echter sinds 2016 geeft het CBS (2016b) aan dat de groei van het aantal zzp'ers stopt. Zo waren er in het derde kwartaal van 2016 minder zzp'ers dan in hetzelfde jaar daarvoor. Wel blijkt uit de gegevens dat zzp'ers voornamelijk hoogopgeleid zijn, veertig procent van alle zzp'ers in Nederland is hoogopgeleid. Dit verklaart deels ook de positieve invloed van de aanwezigheid van de universiteit op het aantal HBB's. Het is dus goed om te realiseren dat op het moment van schrijven van dit onderzoek de meest recente data omtrent HBB's uit het jaar 2014 afkomstig was, sinds één jaar zie je nu ook een stop van de groei en zelfs een lichte afname van het aantal zzp'ers. Zzp'ers en HBB's kunnen niet één op één worden vergeleken maar de kans is aanwezig dat deze afname ook doorspeelt binnen het aantal HBB's. Het bovenstaande kan eveneens worden gekoppeld aan het aantrekken van de economie de afgelopen twee jaar na een zware economische crisis.

Het nieuwe werken

De toename van het aantal HBB's en het aantal zzp'ers kan ook worden gekoppeld aan de bredere trend binnen de maatschappij, namelijk het nieuwe werken. Het nieuwe werken kan worden gedefinieerd als een flexibele organisatie van werken waarbij werknemers kunnen bepalen wanneer en waar ze werken, ondersteund door een communicatiemedium (Ten Brummelhuis, Bakker, Hetland & Keulemans, 2011). Volgens het CBS(2012) is er een toename van dit nieuwe werken en dan voornamelijk binnen de zakelijke en nieuwe dienstverlening, de twee sectoren die ook erg sterk zijn vertegenwoordigd in het aantal HBB's. Uit het onderzoek van Spiegelare et al. (2013) komt naar voren dat principes van het nieuwe werken (zelfsturend werken, vrije toegang en circulatie van kennis en flexibele arbeidsrelaties) positief bijdragen aan het innovatief gedrag van werknemers (autonomie, kennisdeling). Nu is het vaak wel het geval dat het nieuwe werken wordt uitgevoerd als werknemer onder loondienst bij een werknemer, maar de technologische ontwikkelingen die dit mogelijk maken kunnen ervoor zorgen dat het opstarten van een HBB ook verder wordt vergemakkelijkt en gestimuleerd. Tevens kan de stimulering van dit innovatieve gedrag, tezamen met diversificatie dan wel specialisatie, een bijdrage leveren aan een verdere groei van het aantal HBB's.

Wijkeconomie en leefbaarheidsproblematiek

Het planbureau voor de leefomgeving heeft onderzoek gedaan naar bedrijvigheid en leefbaarheid in stedelijke woonwijken (2010). Hieruit komt naar voren dat leefbaarheidsproblemen in deze woonwijken, zoals verloedering, leegstand en overlast ertoe kunnen leiden dat bedrijven eerder vertrekken uit deze wijken (PBL,2010). Omgekeerd geldt dat een toename in de bedrijvigheid in een stedelijke woonwijk juist leidt tot een afname in de leefbaarheidsproblematiek. Stimulering van bedrijvigheid in stedelijke woonwijken, waaronder ook die van HBB's, kan dus een positieve impact hebben op de leefbaarheid binnen deze wijk. Wel toont het onderzoek van het PBL (2010) dat de impact van kleinere detailhandel zaken geringer is omdat sociaal economische factoren in de wijk (leeftijdsopbouw en opleidingsniveau) een grotere rol spelen. Wel fungeren deze wijken als broedplaats voor nieuwe bedrijven, omdat nergens anders zoveel bedrijven worden opgericht dan in

woonwijken. Hetgeen hierboven beschreven kan dus worden teruggevoerd op de essentie van maatwerk en het juiste schaalniveau in beleid omtrent HBB's. Een gemeente kan er namelijk voor kiezen om een actief beleid te voeren waarin twee beleidsterreinen worden samengevoegd om zo synergiën te bewerkstelligen. Beleid ter stimulering van ondernemerschap in de wijk kan dus goed gekoppeld worden aan leefbaarheidsbeleid in de wijk. Toekomstig onderzoek dient uit te wijzen in welke mate de aanwezigheid van HBB's bijdraagt aan het verminderen van leefbaarheidsproblemen in de woonwijken.

De toekomst van bedrijventerreinen en kantoorlocaties

Het voorgaande maakt duidelijk dat wijken als broedplaatsen fungeren voor nieuwe bedrijvigheid, in het licht van het nieuwe werken en een sterker wordende wijk economie is het de vraag wat de toekomst van kantoorlocaties en bedrijventerreinen is. Het PBL heeft in 2017 een onderzoek afgerond naar de toekomst van kantoren (een scenariostudie naar de ruimtebehoefte). Uit dit onderzoek komt naar voren dat de huidige kantorenvorraad in kwantitatieve zin aan de vraag kan voldoen tot aan 2050. Dit geldt zowel voor een stijging en daling van deze toekomstige behoefte, de vraag naar kantoorruimte zal afhangen van economische groei en sectorale ontwikkelingen (PBL, 2017). Wanneer mensen er steeds meer voor kiezen om vanuit huis te werken dan kan dit een effect hebben op de leegstand van kantorenvorraad, deze leegstand neemt alleen verder toe als de daling van de behoefte groter is dan de daling van de voorraad. Deze leegstand kan vervolgens negatief doorslaan op het omliggende gebied doordat er verloedering optreedt en achteruitgang van sociale veiligheid. De vraag blijft dus in hoeverre de behoefte naar kantoorruimte wordt beïnvloed door de snelle opkomst van het aantal HBB's in het licht van het nieuwe werken, toekomstig onderzoek kan uitsluitsel geven. Platform 31 heeft in 2015 onderzoek gedaan naar de markt voor bedrijventerreinen, dit onderzoek kwam in navolging van de taskforce herontwikkeling bedrijventerreinen in 2009. Die taskforce had als voornaamste doel om de vaak verloederde en verouderde bedrijventerreinen te herstructureren en opnieuw te ontwikkelen. Nu enkele jaren later en na een zware crisis, de opkomst van een sterke wijk economie en andere hierboven genoemde ontwikkelingen is het de vraag wat de markt van bedrijventerreinen op dit moment is. Het onderzoek concludeert dat Nederland nu in een vergaand proces naar een kenniseconomie is, dit betekent dat vastgoed als productiefactor voor bedrijven minder belangrijk is geworden. Dit ligt ook in lijn met de opkomst van HBB's die veelal ook in de kenniseconomie sectoren actief zijn en waarbij vastgoedfactoren ook minder van belang zijn. Wanneer bedrijventerreinen dus puur als vastgoedconcepten worden gezien concludeert het onderzoek dat ze overbodig zijn geworden (Platform 31, 2015). Wel is het zo dat bedrijventerreinen ervoor zorgen dat veelal grote bedrijven zich clusteren in een bepaalde ruimte waardoor kennisdeling en kenniscirculatie wordt gefaciliteerd. Bedrijventerreinen worden op deze manier knooppunten van kennisontwikkeling, kenniscirculatie en innovatie (Platform 31, 2015). Deze kennisdeling vindt, zoals dit onderzoek heeft aangetoond, ook plaats binnen woonwijken maar dat is voornamelijk tussen kleine bedrijven. Bedrijventerreinen als kennisknooppunten voor grotere bedrijven die zich niet in wijken kunnen vestigen zullen meer en meer van belang worden in de toekomst waarin we verder doorgroeien naar een kenniseconomie.

Naar aanleiding van dit onderzoek kan er naar mijn mening wel worden gesteld dat de snelle groei van het aantal HBB's in woonwijken een wenselijke ontwikkeling is voor de maatschappij. De ontwikkeling van thuisbedrijven kan namelijk worden gekoppeld aan bredere maatschappelijke ontwikkelingen (ZZP'ers, het nieuwe werken) en ze vormen een belangrijke motor voor de Nederlandse economie (MKB). Het is tevens een zeer interessant onderwerp voor onderzoek omdat de vraag blijft hoelang deze groei zich zal doorzetten en wat dit bijvoorbeeld voor een invloed heeft op de stedelijke omgeving. Beleid omtrent HBB's zal altijd sterk plaatsgebonden zijn omdat dit onderzoek heeft aangetoond dat meerdere factoren een invloed hebben op de aantallen HBB's in woonwijken.

LITERATUURLIJST

A

Acs, Z. J., Desai, S., & Hessels, J. (2008). Entrepreneurship, economic development and institutions. *Small business economics*, 31(3), 219-234.

Aiginger, K., & Davies, S. W. (2004). Industrial specialization and geographic concentration: two sides of the same coin? Not for the European Union. *Journal of Applied Economics*, 7(2), 231.

Arthur, W. B. (1990). 'Silicon Valley' locational clusters: when do increasing returns imply monopoly?. *Mathematical social sciences*, 19(3), 235-251.

Audretsch, D. B. (2002). The dynamic role of small firms: Evidence from the US. *Small Business Economics*, 18(1), 13-40.

Audretsch, D. B., Lehmann, E. E., & Warning, S. (2005). University spillovers and new firm location. *Research policy*, 34(7), 1113-1122.

B

Baptista, R., & Mendonça, J. (2010). Proximity to knowledge sources and the location of knowledge-based start-ups. *The Annals of Regional Science*, 45(1), 5-29.

Batty, M. (2003). Using geographical information systems. In N. Clifford, S. French, G. Valentine (Red.), *Key Methods in Geography* (pp. 408- 422). Sage.

Beaudry, C., & Schiffauerova, A. (2009). Who's right, Marshall or Jacobs? The localization versus urbanization debate. *Research policy*, 38(2), 318-337.

Besussi, E., Chin, N., Batty, M., & Longley, P. (2010). The structure and form of urban settlements. In *Remote sensing of urban and suburban areas* (pp. 13-31). Springer Netherlands.

Block, J., & Sandner, P. (2009). Necessity and opportunity entrepreneurs and their duration in self-employment: evidence from German micro data. *Journal of Industry, Competition and Trade*, 9(2), 117-137.

Brouwer, A. E., Mariotti, I., & Van Ommeren, J. N. (2004). The firm relocation decision: An empirical investigation. *The Annals of Regional Science*, 38(2), 335-347.

Ten Brummelhuis, L. L., Bakker, A. B., Hetland, J., & Keulemans, L. (2012). Do new ways of working foster work engagement? *Psicothema*, 24(1), 113-120.

Brummelkamp, G. W. (2011). *Startende ondernemers. Ontwikkelingen, betekenis en beleid*. Zoetermeer: Panteia/EIM.

C

Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Tijd- en plaats onafhankelijk werken in 2010 – op weg naar het nieuwe werken?*. Den Haag: centraal bureau voor de statistiek.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). *Kerncijfers wijken en buurten 2014*. Geraadpleegd op 12-10-2016 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=82931NED>.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2015a). *Toelichting Wijk- en Buurtkaart 2013, 2014 en 2015*. Den Haag: CBS.

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2015b). *De Staat van het MKB 2015*. Den Haag: centraal bureau voor de statistiek.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2016a). *Steeds meer ondernemers in Nederland*. Geraadpleegd op 19-09-2016 via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/16/steeds-meer-ondernemers-in-nederland>.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2016b). *Toename aantal zzp'ers stukt*. Geraadpleegd op 22-05-2017 via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/46/toename-aantal-zzp-ers-stukt>.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2017). *Pensioenleeftijd werknemers in 2016 niet gestegen*. Geraadpleegd op 26-11-2017 via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/12/pensioenleeftijd-werknemers-in-2016-niet-gestegen>.

Cressy, R. (1996). Pre-entrepreneurial income, cash-flow growth and survival of startup businesses: model and tests on UK data. *Small Business Economics*, 8(1), 49-58.

D

Davies, A., & Tonts, M. (2010). Economic diversity and regional socioeconomic performance: An empirical analysis of the Western Australian grain belt. *Geographical Research*, 48(3), 223-234.

Dijk, J., van & Pellenburg, P. H. (1999). Firm relocation decisions in The Netherlands: An ordered logit approach. *Papers in Regional Science*, 79(2), 191-219.

Dijk, J., & Pellenburg, P. H. (2000). Spatial perspectives on firm demography. *Papers in Regional Science*, 79(2), 107-110.

Dolton, P. J., & Makepeace, G. H. (1990). Self employment among graduates. *Bulletin of Economic research*, 42(1), 35-54.

Duranton, G., & Puga, D. (2000). Diversity and specialisation in cities: why, where and when does it matter?. *Urban studies*, 37(3), 533-555.

Duranton, G., & Puga, D. (2004). Micro-foundations of urban agglomeration economies. In: J. V. Henderson, J. F. Thisse (Red.), *Handbook of Regional and Urban Economics: Volume 4 Cities and Geography* (pp. 2063–2117). North-Holland: Elsevier.

Dutch Daily News (2016). *More and More Small Businesses in The Netherlands*. Geraadpleegd op 20-09-2016 via <http://www.dutchdailynews.com/more-and-more-small-businesses-in-the-netherlands/>

E

Ellison, G., & Glaeser, E. L. (1994). Geographic concentration in US manufacturing industries: a dartboard approach. *Journal of Political Economy*, 105(5), 889-927.

Evans, D. S., & Jovanovic, B. (1989). An estimated model of entrepreneurial choice under liquidity constraints. *Journal of Political Economy*, 97(4), 808-827.

F

Fotheringham, A. S., Brunsdon, C., & Charlton, M. (2000). *Quantitative geography: perspectives on spatial data analysis*. Sage.

Frenken, K., Van Oort, F., & Verburg, T. (2007). Related variety, unrelated variety and regional economic growth. *Regional Studies*, 41(5), 685-697.

Frenken, K. (2004). Entropy and information theory. In Horst, H. And A. Pyke (Eds). *The Elgar Companion to Neo-Schumpeterian Economics*. Cheltenham: Edward Elgar.

G

Gemeente Almere (2014). *De kracht van de stad – coalitie akkoord Almere 2014-2018*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Amsterdam (2015). *Het Amsterdams ondernemersprogramma*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.

Gemeente Groningen (2014). *De rode loper – Groningen biedt ondernemers de ruimte*. Groningen: Gemeente Groningen.

Gemeente Maastricht (2017). *Meer en betere starters*. Geraadpleegd op 20-05-2017 via <https://www.gemeentemaastricht.nl/bestuur-en-beleid/beleid/bouwen-wonen-en-grondzaken/starters/>

Gemeente Zoetermeer (2015). *Actieplan economie*. Geraadpleegd op 16-05-2017 via http://www.zoetermeer.nl/ondernemers/actieplan-economie_46614/

Gemeente Zwolle (2014). *Coalitie akkoord 2014-2018*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Glaeser, E. L., Kallal, H. D., Scheinkman, J. A., & Shleifer, A. (1992). Growth in cities. *Journal of political economy*, 100(6), 1126-1152.

Global entrepreneurship monitor (2015). *2014 global report*.

Granovetter, M. (1992). Economic institutions as social constructions: a framework for analysis. *Acta Sociologica*, 35(1), 3-11.

H

Hamers, D. (2016). *De innovatieve stad*. PBL-publicatienummer 2185. Den Haag: PBL (Planbureau voor de Leefomgeving).

Henderson, V., Kuncoro, A., Turner, M. (1995). Industrial development in cities. *Journal of Political Economy*, 103, 1067–1085.

I

Institute for the future/intuit (2007a). *Intuit Future of Small Business Report. First Instalment: Technology Trends and Small Business*.SR-1037A.

J

Jack, S. L. (2005). The role, use and activation of strong and weak network ties: A qualitative analysis. *Journal of management studies*, 42(6), 1233-1259.

K

Koster, S., Brouwer, A. E., & Van Leeuwen, E. S. (2011). The welfare effect of economic diversity in rural regions: an analysis of Dutch municipalities. In G. A. Alsos, S. Carter, & E. Ljunggren (Red.), *The handbook of research on entrepreneurship in agriculture and rural development* (pp. 241- 255). Edward Elgar Publishing.

Koster, S., & Venhorst, V. A. (2014). Moving shop: residential and business relocation by the highly educated self-employed. *Spatial Economic Analysis*, 9(4), 436-464.

Krugman, P. (1991). Increasing returns and economic geography. *Journal of political economy*, 99(3), 483-499.

L

LISA (2016). *Welkom bij Lisa*. Geraadpleegd op 02-03-2017 via <https://www.lisa.nl/home>.

Lynch, P. A. (2005). The commercial home enterprise and host: a United Kingdom perspective. *International Journal of Hospitality Management*, 24(4), 533-553.

M

Mason, C., Carter, S., & Tagg, S. (2011). Invisible businesses: The characteristics of home-based businesses in the United Kingdom. *Regional Studies*, 45(5), 625-639.

Maurel, F., & Sédillot, B. (1999). A measure of the geographic concentration in French manufacturing industries. *Regional Science and Urban Economics*, 29(5), 575-604.

McCann, P. (2013). *Modern urban and regional economics*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press.

McCann, B. T., & Folta, T. B. (2008). Location matters: where we have been and where we might go in agglomeration research. *Journal of Management*, 34(3), 532-565.

Meester, W. J., & Pellenbarg, P. H. (2006). The spatial preference map of Dutch entrepreneurs: Subjective rating of locations, 1983, 1993 and 2003. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 97(4), 364-376.

Mukkala, K. (2004). Agglomeration economies in the Finnish manufacturing sector. *Applied Economics*, 36, 2419–2427.

O

Overman, H. G., Redding, S. J., & Venables, A. J. (2001). The economic geography of trade production and income: a survey of empirics. *CEPR Discussion Paper*, 2978.

P

Planbureau voor de leefomgeving (2010). *Bedrijvigheid en leefbaarheid in stedelijke woonwijken*. Den Haag/Bilthoven: PBL.

Planbureau voor de leefomgeving & centraal bureau voor de statistiek (2017). *De toekomst van kantoren. Een scenariostudie naar de ruimtebehoefte*. Rapport 2182. Den Haag: PBL & CBS.

Platform 31 (2015). *De markt voor bedrijventerreinen: uitkomsten van onderzoek en beleid*. Den Haag: Platform 31.

Pred, A.R. (1967). *Behavior and location, foundation for a geographic and dynamic location theory*. Part 1. Lund: Department Geography University of Lund.

R

Raffo, C., O'Connor, J., Lovatt, A., & Banks, M. (2000). Attitudes to formal business training and learning amongst entrepreneurs in the cultural industries: situated business learning through 'doing with others'. *Journal of Education and Work*, 13(2), 215-230.

Rhoades, S. A. (1993). Herfindahl-Hirschman index, the. *Fed. Res. Bull.*, 79, 188.

Risselada, A., Schutjens, V., & Van Oort, F. (2013). Real Estate Determinants of Firm Relocation in Urban Residential Neighbourhoods. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 104(2), 136-158.

Risselada, A., Folmer, E. (2012). *Bedrijvige Wijken in Bedrijvige Steden, De wijkeconomie in vijf Nederlandse steden vergeleken*. Den Haag: Digital4.nl.

S

Sieben, I., & Linssen, L. (2009). Logistische regressie analyse: een handleiding. Geraadpleegd op 5-04-2017 via www.ru.nl/publish/pages/525898/logistischeregressie.pdf.

Simonen, J., Svento, R., & Juutinen, A. (2015). Specialization and diversity as drivers of economic growth: Evidence from High-Tech industries. *Papers in Regional Science*, 94(2), 229-247.

Sleutjes, B., & Völker, B. (2012). The role of the neighbourhood for firm relocation. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 103(2), 240-249.

Span, T., van Stel, A., & van den Berg, R. (2014). Global Entrepreneurship Monitor the Netherlands 2014.

Spencer, G. M. (2015). Knowledge neighbourhoods: urban form and evolutionary economic geography. *Regional Studies*, 49(5), 883-898.

De Spiegelaere, S., Van Gyes, G., Benders, J., & Van Hootegem, G. (2013). Wat werkt van het Nieuwe Werken? Het Nieuwe Werken en het innovatief gedrag van werknemers.

Stam, E. (2007). Why butterflies don't leave: locational behaviour of entrepreneurial firms. *Economic Geography*, 83(1), 27-50.

T

Taylor, M. P. (2001). Self-employment and windfall gains in Britain: evidence from panel data. *Economica*, 68(272), 539-565.

Townroe, P. M. (1991). Rationality in industrial location decisions. *Urban Studies*, 28(3), 383-392.

V

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2015). *De Staat van de Gemeenten 2015*. Drukkerij Excelsior, Den Haag.

Vorley, T., & Rodgers, P. (2014). Home is where the business is: Incidents in everyday life and the formation of home-based businesses. *International Small Business Journal*, 32(4), 428-448.

W

Waarstaatjegemeente (2016). *Economische structuur*. Geraadpleegd op 13-09-2016 via <https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Bedrijvigheid-en-economie--cgd7zutnOjhv/>.

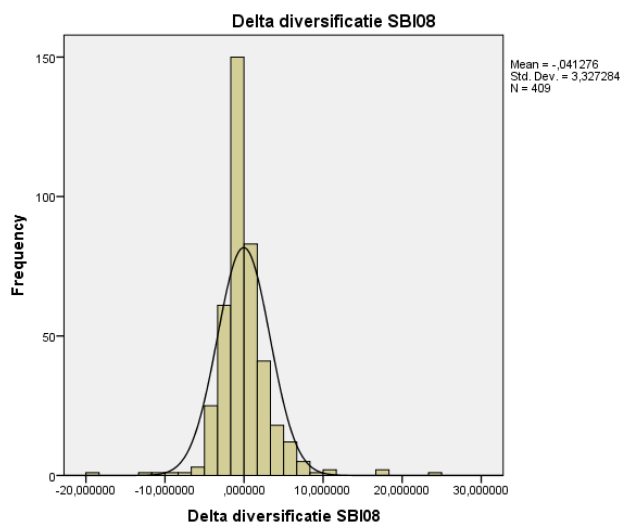
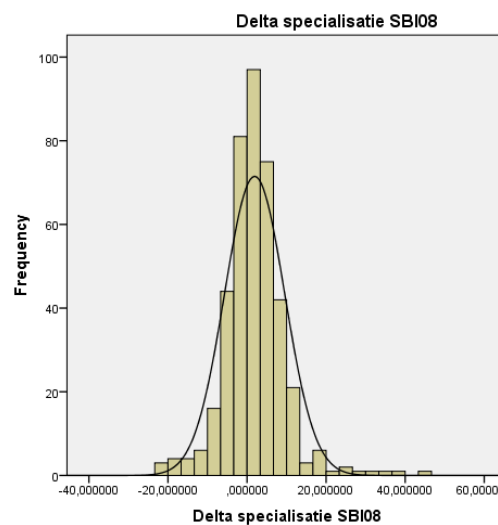
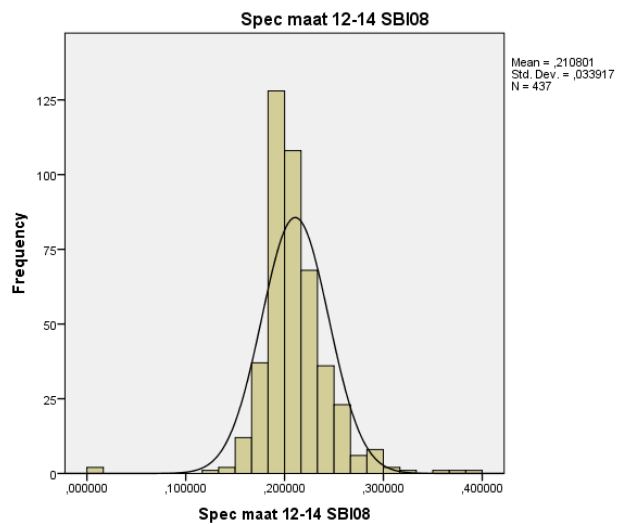
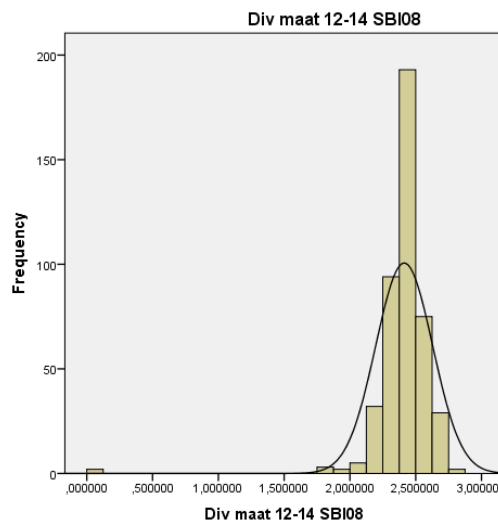
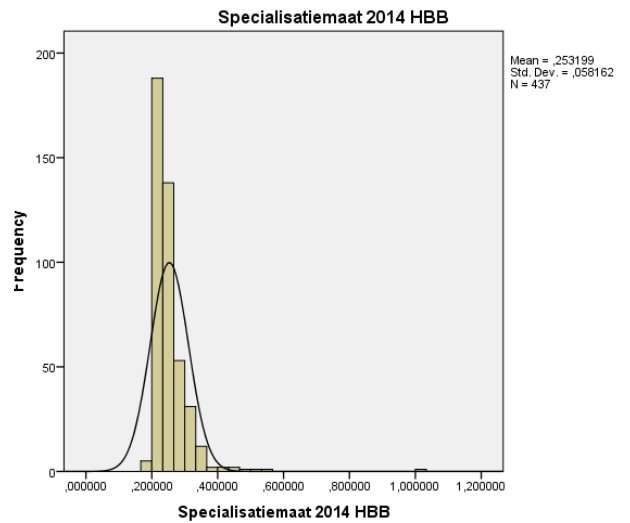
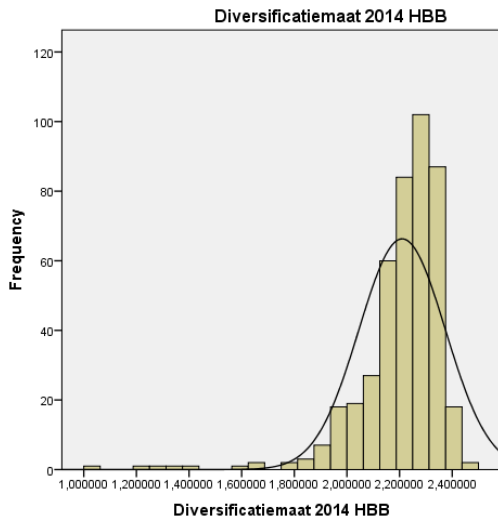
Wagner, J., & Sternberg, R. (2004). Start-up activities, individual characteristics, and the regional milieu: Lessons for entrepreneurship support policies from German micro data. *The annals of regional science*, 38(2), 219-240.

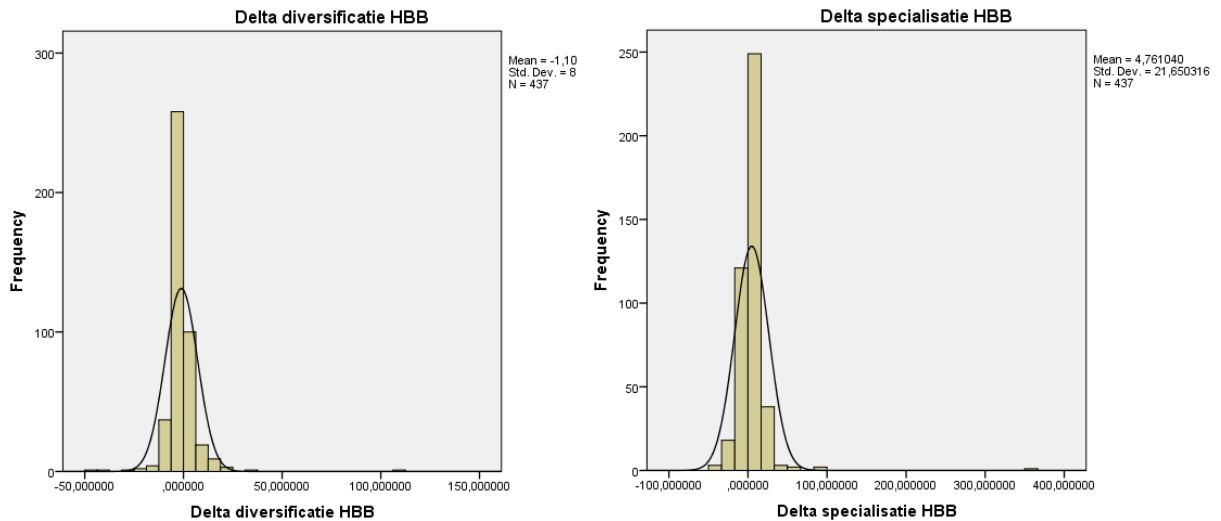
White, P. (2010). Making use of secondary data. In Clifford, N. & French, S. & Valentine, G (2010), *Key methods in geography* (pp. 61-76). Thousand Oaks: Sage.

Witt, P. (2004). Entrepreneurs' networks and the success of start-ups. *Entrepreneurship & Regional Development*, 16(5), 391-412.

BIJLAGE

NORMAAL VERDELINGEN DIVERSIFICATIE EN SPECIALISATIE MATEN

FIGUUR 1 NORMAAL VERDELINGEN MATEN

Correlatie Pearson

Correlatie			
		Diversificatie maat 2014 HBB	Div maat 12-14 SBI08
Diversificatiemaat 2014 HBB	Pearson Correlation	1	,376**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	437	437
Div maat 12-14 SBI08	Pearson Correlation	,376**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	437	437

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

TABEL 1 CORRELATIE DIVERSIFICATIE MAAT HBB – BEDRIJF TOTAAL 2014 – EIGEN BEWERKING

Correlatie			
		Spec maat 12-14 SBI08	Specialisatie maat 2014 HBB
Spec maat 12-14 SBI08	Pearson Correlation	1	,321**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	437	437
Specialisatiemaat 2014 HBB	Pearson Correlation	,321**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	437	437

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

TABEL 2 CORRELATIE SPECIALISATIE MAAT HBB – BEDRIJF TOTAAL 2014 – EIGEN BEWERKING

 ECONOMISCH STEDELIJKE STRUCTUUR UITKOMSTEN LINEAIRE REGRESSIES

TABEL 3 – 4 – 5 UITKOMSTEN TOETS 1 DIVERSIFICATIE - EIGEN BEWERKING

Model Samenvatting				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,459 ^a	,211	,202	,146815838
a. Predictors: (Constant), Div maat 12-14 SBI08, AANT_INW_mean				
Afhangelijke variabele Diversificatiemaat 2014 HBB				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2,481	5	,496	23,024	,000 ^b
	Residual	9,290	431	,022		
	Total	11,772	436			
a. Dependent Variable: Diversificatiemaat 2014 HBB						
b. Predictors: (Constant), Div maat 12-14 SBI08, AANT_INW_mean						

Coëfficiënten						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1,521	,081		18,739	,000
	AANT_INW_mean	9,331E-7	,000	,108	2,429	,016
	Div maat 12-14 SBI08	,280	,034	,369	8,340	,000
Afhangelijke variabele: Diversificatiemaat 2014 HBB						

TABEL 6 – 7 – 8 UITKOMSTEN TOETS 1 SPECIALISATIE - EIGEN BEWERKING

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,331 ^a	,110	,106	,055008285

a. Predictors: (Constant), Spec maat 12-14 SBI08, AANT_INW_mean

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,162	2	,081	26,714	,000 ^b
	Residual	1,313	434	,003		
	Total	1,475	436			

a. Dependent Variable: Specialisatiemaat 2014 HBB

b. Predictors: (Constant), Spec maat 12-14 SBI08, AANT_INW_mean

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,141	,017		8,429	,000
	AANT_INW_mean	-2,440E-7	,000	-,079	-1,752	,080
	Spec maat 12-14 SBI08	,547	,078	,319	7,032	,000

a. Dependent Variable: Specialisatiemaat 2014 HBB

TABEL 9 – 10 – 11 UITKOMSTEN TOETS 2 [FACTOR TIJD] DIVERSIFICATIE - EIGEN BEWERKING

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,219 ^a	,048	,043	,162368786

a. Predictors: (Constant), Div maat 08-11 SBI08, AANT_INW_mean

ANOVA^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,540	2	,270	10,239	,000 ^b
	Residual	10,730	407	,026		
	Total	11,270	409			

a. Dependent Variable: Diversificatiemaat 2014 HBB

b. Predictors: (Constant), Div maat 08-11 SBI08, AANT_INW_mean

Coefficients^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1,967	,065		30,462	,000
	AANT_INW_mean	1,075E-6	,000	,125	2,584	,010
	Div maat 08-11 SBI08	,094	,027	,170	3,499	,001

a. Dependent Variable: Diversificatiemaat 2014 HBB

TABEL 12 – 13 – 14 UITKOMSTEN TOETS 2 [FACTOR TIJD] SPECIALISATIE - EIGEN BEWERKING

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,240 ^a	,057	,053	,057828500

a. Predictors: (Constant), Spec maat 08-11 SBI08, AANT_INW_mean

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,083	2	,041	12,370	,000 ^b
	Residual	1,358	406	,003		
	Total	1,440	408			

a. Dependent Variable: Specialisatiemaat 2014 HBB

b. Predictors: (Constant), Spec maat 08-11 SBI08, AANT_INW_mean

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,179	,018		9,985	,000
	AANT_INW_mean	-2,444E-7	,000	-,080	-1,648	,100
	Spec maat 08-11 SBI08	,377	,083	,219	4,519	,000

a. Dependent Variable: Specialisatiemaat 2014 HBB

TABEL 15 – 16 – 17 UITKOMSTEN TOETS 3 [DELTA VERANDERINGEN] DIVERSIFICATIE - EIGEN BEWERKING

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,249 ^a	,062	,058	6,142619356
a. Predictors: (Constant), Delta diversificatie SBI08, AANT_INW_mean				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1015,790	2	507,895	13,461	,000 ^b
	Residual	15319,100	406	37,732		
	Total	16334,889	408			
a. Dependent Variable: Delta diversificatie HBB						
b. Predictors: (Constant), Delta diversificatie SBI08, AANT_INW_mean						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-1,278	,379		-3,375	,001
	AANT_INW_mean	-1,424E-5	,000	-,044	-,899	,369
	Delta diversificatie SBI08	,456	,092	,240	4,943	,000
a. Dependent Variable: Delta diversificatie HBB						

TABEL 18 – 19 – 20 UITKOMSTEN TOETS 3 [DELTA VERANDERINGEN] SPECIALISATIE - EIGEN BEWERKING

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,177 ^a	,031	,027	21,59800988

a. Predictors: (Constant), Delta specialisatie SBI08, AANT_INW_mean

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	6149,694	2	3074,847	6,592	,002 ^b
	Residual	189854,931	407	466,474		
	Total	196004,625	409			

a. Dependent Variable: Delta specialisatie HBB
b. Predictors: (Constant), Delta specialisatie SBI08, AANT_INW_mean

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	4,038	1,348		2,997	,003
	AANT_INW_mean	1,908E-5	,000	,017	,346	,730
	Delta specialisatie SBI08	,504	,140	,176	3,596	,000

a. Dependent Variable: Delta specialisatie HBB

TABEL 21 – 22 – 23 UITKOMSTEN TOETS 4 [INVLOED OP AANTAL HBB'S] DIVERSIFICATIE - EIGEN BEWERKING

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,294 ^a	,086	,082	,25172

a. Predictors: (Constant), Diversificatiemaat 2014 HBB, AANT_INW_mean

ANOVA^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2,592	2	1,296	20,454	,000 ^b
	Residual	27,436	433	,063		
	Total	30,028	435			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

b. Predictors: (Constant), Diversificatiemaat 2014 HBB, AANT_INW_mean

Coefficients^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,438	,163		-2,688	,007
	AANT_INW_mean	8,801E-7	,000	,062	1,331	,184
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,447	,074	,280	6,040	,000

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

TABEL 24 – 25 – 26 UITKOMSTEN TOETS 4 [INVLOED OP AANTAL HBB'S] SPECIALISATIE - EIGEN BEWERKING

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,171 ^a	,029	,025	,25948

a. Predictors: (Constant), Specialisatiemaat 2014 HBB, AANT_INW_mean

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,875	2	,438	6,502	,002 ^b
	Residual	29,153	433	,067		
	Total	30,028	435			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

b. Predictors: (Constant), Specialisatiemaat 2014 HBB, AANT_INW_mean

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,706	,057		12,340	,000
	AANT_INW_mean	1,208E-6	,000	,085	1,780	,076
	Specialisatiemaat 2014 HBB	-,638	,215	-,141	-2,973	,003

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

FYSIEK STEDELIJKE STRUCTUUR UITKOMSTEN LINEAIRE REGRESSIES

TABEL 27 – 28 – 29 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] HOOFDMODEL

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,392 ^a	,154	,127	,23880

Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,173	13	,321	5,629	,000 ^b
	Residual	22,924	402	,057		
	Total	27,098	415			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

Coëfficiënten						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,129	,303		-,426	,670
	AANT_INW_mean	9,231E-7	,000	,067	,304	,761
	HOOFDweg	,038	,014	,138	2,651	,008
	Treinstation	-,009	,006	-,081	-1,536	,125
	AV3_SUPERM_first	-,002	,002	-,065	-,775	,439
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,069	,630	,529
	AV3_KDV_first	-5,257E-5	,000	-,009	-,121	,904
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,259	-2,687	,008
	WOZ_mean	-,001	,000	-,252	-4,481	,000
	P_WONV2000_mean	,000	,001	,033	,668	,505
	Universiteit	,090	,032	,154	2,804	,005
	GEBOO_TOT_mean	7,440E-5	,000	,075	,339	,734
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,280	,111	,164	2,516	,012
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,408	,278	,091	1,467	,143

Afhankelijke variabele: AanHBB_bedrijftotaal

TABEL 30 – 31 – 32 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] KOOPWONINGEN

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,418 ^a	,175	,146	,23615

Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,734	14	,338	6,064	,000 ^b
	Residual	22,363	401	,056		
	Total	27,098	415			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,147	,300		-,491	,623
	AANT_INW_mean	1,015E-6	,000	,074	,338	,735
	Treinstation	-,012	,006	-,109	-2,072	,039
	HOOFDweg	,033	,014	,119	2,313	,021
	AV3_SUPERM_first	-,003	,002	-,125	-1,482	,139
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,173	1,533	,126
	AV3_KDV_first	8,687E-5	,000	,015	,201	,841
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,258	-2,707	,007
	WOZ_mean	-,001	,000	-,349	-5,501	,000
	P_WONV2000_mean	,000	,001	,024	,484	,628
	Universiteit	,069	,033	,119	2,134	,033
	GEBOO_TOT_mean	7,775E-5	,000	,078	,359	,720
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,268	,110	,157	2,436	,015
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,423	,275	,094	1,538	,125
P_KOOPWON_mean	,003	,001	,207	3,172	,002	

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

TABEL 33 – 34 – 35 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] HUURWONINGEN

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,418 ^a	,174	,146	,23620

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,725	14	,338	6,050	,000 ^b
	Residual	22,372	401	,056		
	Total	27,098	415			
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,172	,315		,547	,585
	AANT_INW_mean	1,170E-6	,000	,085	,390	,697
	Treinstation	-,012	,006	-,116	-2,181	,030
	HOOFDweg	,033	,014	,121	2,344	,020
	AV3_SUPERM_first	-,003	,002	-,133	-1,565	,118
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,176	1,556	,120
	AV3_KDV_first	8,790E-5	,000	,015	,203	,839
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,257	-2,691	,007
	WOZ_mean	-,001	,000	-,364	-5,512	,000
	P_WONV2000_mean	,000	,001	,025	,520	,603
	Universiteit	,069	,033	,119	2,131	,034
	GEBOO_TOT_mean	7,089E-5	,000	,071	,327	,744
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,264	,110	,155	2,403	,017
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,422	,275	,094	1,534	,126
P_HUURWON_mean	-,003	,001	-,218	-3,145	,002	
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

TABEL 36 – 37 – 38 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] GESLACHT -MAN

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,400 ^a	,160	,131	,23825
Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,335	14	,310	5,455	,000 ^b
	Residual	22,762	401	,057		
	Total	27,098	415			
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						
Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,139	,303		-,459	,646
	AANT_INW_mean	3,426E-5	,000	2,499	1,715	,087
	Treinstation	-,008	,006	-,077	-1,466	,143
	HOOFDweg	,038	,014	,138	2,666	,008
	AV3_SUPERM_first	-,001	,002	-,051	-,611	,541
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,071	,648	,517
	AV3_KDV_first	,000	,000	-,021	-,290	,772
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,246	-2,546	,011
	WOZ_mean	-,001	,000	-,253	-4,516	,000
	P_WONV2000_mean	,001	,001	,044	,878	,381
	Universiteit	,083	,032	,141	2,546	,011
	GEBOO_TOT_mean	8,064E-5	,000	,081	,369	,713
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,292	,111	,171	2,625	,009
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,377	,278	,084	1,356	,176
AANT_MAN_mean	-6,838E-5	,000	-2,454	-1,689	,092	
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

TABEL 39 – 40 – 41 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] GESLACHT VROUW

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,400 ^a	,160	,131	,23825

Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

ANOVA^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,336	14	,310	5,457	,000 ^b
	Residual	22,761	401	,057		
	Total	27,098	415			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

Coefficients^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,139	,303		-,458	,647
	AANT_INW_mean	-3,426E-5	,000	-2,499	-1,634	,103
	Treinstation	-,008	,006	-,077	-1,466	,143
	HOOFDweg	,038	,014	,138	2,666	,008
	AV3_SUPERM_first	-,001	,002	-,051	-,611	,542
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,070	,647	,518
	AV3_KDV_first	,000	,000	-,021	-,291	,771
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,246	-2,545	,011
	WOZ_mean	-,001	,000	-,253	-4,516	,000
	P_WONV2000_mean	,001	,001	,044	,879	,380
	Universiteit	,083	,032	,141	2,545	,011
	GEBOO_TOT_mean	8,059E-5	,000	,081	,369	,713
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,292	,111	,171	2,624	,009
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,377	,278	,084	1,354	,176
AANT_VROUW_mean	6,866E-5	,000	2,547	1,695	,091	

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

TABEL 42 – 43 – 44 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] LEEFTIJD TOT 14

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,498 ^a	,248	,222	,22540

Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	6,724	14	,480	9,454	,000 ^b
	Residual	20,373	401	,051		
	Total	27,098	415			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,291	,287		-1,014	,311
	AANT_INW_mean	2,851E-6	,000	,208	,991	,322
	Treinstation	-,013	,005	-,123	-2,454	,015
	HOOFDweg	,037	,014	,133	2,706	,007
	AV3_SUPERM_first	-,002	,002	-,069	-,871	,384
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,154	1,482	,139
	AV3_KDV_first	,000	,000	,024	,350	,726
	AV3_BSO_first	-,006	,002	-,289	-3,175	,002
	WOZ_mean	-,001	,000	-,258	-4,871	,000
	P_WONV2000_mean	-,002	,001	-,158	-2,930	,004
	Universiteit	,032	,032	,054	1,006	,315
	GEBOO_TOT_mean	,000	,000	-,173	-,819	,413
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,278	,105	,163	2,650	,008
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,330	,263	,073	1,257	,209
P_00_14_JR_mean	,022	,003	,402	7,086	,000	

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

TABEL 42 – 43 – 44 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] LEEFTIJD15-24

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,403 ^a	,162	,133	,23795

Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,393	14	,314	5,542	,000 ^b
	Residual	22,705	401	,057		
	Total	27,098	415			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,005	,309		-,018	,986
	AANT_INW_mean	1,607E-6	,000	,117	,528	,598
	Treinstation	-,010	,006	-,090	-1,715	,087
	HOOFDweg	,034	,014	,124	2,369	,018
	AV3_SUPERM_first	-,001	,002	-,061	-,734	,463
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,077	,707	,480
	AV3_KDV_first	4,131E-5	,000	,007	,095	,925
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,259	-2,694	,007
	WOZ_mean	-,001	,000	-,272	-4,779	,000
	P_WONV2000_mean	,000	,001	,032	,646	,519
	Universiteit	,068	,034	,116	1,996	,047
	GEBOO_TOT_mean	2,847E-6	,000	,003	,013	,990
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,279	,111	,164	2,521	,012
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,438	,278	,097	1,579	,115
P_15_24_JR_mean	-,005	,003	-,107	-1,969	,050	

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

TABEL 45 – 46 – 47 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] LEEFTIJD 25-44

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,410 ^a	,168	,139	,23714
Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,547	14	,325	5,775	,000 ^b
	Residual	22,551	401	,056		
	Total	27,098	415			
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,165	,322		,512	,609
	AANT_INW_mean	-1,115E-6	,000	-,081	-,358	,721
	Treinstation	-,013	,006	-,118	-2,176	,030
	HOOFDweg	,035	,014	,126	2,438	,015
	AV3_SUPERM_first	-,002	,002	-,068	-,822	,411
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,136	1,220	,223
	AV3_KDV_first	-4,763E-5	,000	-,008	-,110	,912
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,244	-2,549	,011
	WOZ_mean	-,001	,000	-,320	-5,182	,000
	P_WONV2000_mean	,001	,001	,098	1,777	,076
	Universiteit	,075	,033	,128	2,310	,021
	GEBOO_TOT_mean	,000	,000	,223	,984	,326
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,269	,110	,158	2,440	,015
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,357	,277	,079	1,288	,198
P_25_44_JR_mean	-,007	,003	-,188	-2,578	,010	
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

TABEL 48 – 49 – 50- UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] LEEFTIJD 45-64

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,394 ^a	,155	,125	,23897
Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,198	14	,300	5,251	,000 ^b
	Residual	22,900	401	,057		
	Total	27,098	415			
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,096	,308		-,312	,755
	AANT_INW_mean	1,204E-6	,000	,088	,393	,695
	Treinstation	-,008	,006	-,072	-1,322	,187
	HOOFDweg	,039	,014	,143	2,718	,007
	AV3_SUPERM_first	-,001	,002	-,060	-,710	,478
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,057	,515	,607
	AV3_KDV_first	-7,972E-5	,000	-,013	-,182	,855
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,261	-2,706	,007
	WOZ_mean	-,001	,000	-,236	-3,890	,000
	P_WONV2000_mean	,000	,001	,017	,315	,753
	Universiteit	,095	,033	,161	2,877	,004
	GEBOO_TOT_mean	5,467E-5	,000	,055	,247	,805
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,282	,111	,166	2,536	,012
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,398	,279	,088	1,429	,154
P_45_64_JR_mean	-,002	,003	-,042	-,659	,510	
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

TABEL 51 – 52 – 53- UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] LEEFTIJD 65 EN OUDER

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,393 ^a	,155	,125	,23900

Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,193	14	,299	5,243	,000 ^b
	Residual	22,905	401	,057		
	Total	27,098	415			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,114	,305		-,374	,709
	AANT_INW_mean	1,085E-6	,000	,079	,356	,722
	Treinstation	-,009	,006	-,080	-1,519	,129
	HOOFDweg	,039	,014	,140	2,683	,008
	AV3_SUPERM_first	-,002	,002	-,068	-,817	,414
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,067	,610	,542
	AV3_KDV_first	-4,909E-5	,000	-,008	-,113	,910
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,262	-2,713	,007
	WOZ_mean	-,001	,000	-,244	-4,238	,000
	P_WONV2000_mean	,000	,001	,020	,357	,721
	Universiteit	,092	,032	,158	2,848	,005
	GEBOO_TOT_mean	6,128E-5	,000	,062	,278	,781
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,280	,111	,164	2,514	,012
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,412	,278	,091	1,480	,140
P_65_EO_JR_mean	-,001	,002	-,032	-,581	,561	

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

TABEL 54 – 55 – 56 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] GEZINSSITUATIE – ZONDER KINDEREN

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,397 ^a	,158	,129	,23854
Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,280	14	,306	5,373	,000 ^b
	Residual	22,817	401	,057		
	Total	27,098	415			
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,058	,307		-,190	,849
	AANT_INW_mean	6,951E-7	,000	,051	,229	,819
	Treinstation	-,007	,006	-,062	-1,153	,250
	HOOFDweg	,041	,014	,147	2,811	,005
	AV3_SUPERM_first	-,001	,002	-,046	-,548	,584
	AV3_DAGLMD_first	7,850E-5	,000	,029	,253	,801
	AV3_KDV_first	-9,687E-5	,000	-,016	-,222	,824
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,274	-2,830	,005
	WOZ_mean	-,001	,000	-,215	-3,456	,001
	P_WONV2000_mean	,000	,001	,009	,167	,868
	Universiteit	,099	,033	,168	3,010	,003
	GEBOO_TOT_mean	8,489E-5	,000	,086	,388	,699
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,286	,111	,168	2,572	,010
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,384	,278	,085	1,381	,168
P_HH_Z_K_mean	-,004	,003	-,096	-1,372	,171	
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

TABEL 57 – 58 – 59 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] GEZINSSITUATIE – MET KINDEREN

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,440 ^a	,194	,166	,23339
Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	5,255	14	,375	6,891	,000 ^b
	Residual	21,842	401	,054		
	Total	27,098	415			
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,135	,296		-,457	,648
	AANT_INW_mean	8,841E-7	,000	,064	,298	,766
	Treinstation	-,015	,006	-,142	-2,666	,008
	HOOFDweg	,034	,014	,123	2,430	,016
	AV3_SUPERM_first	-,002	,002	-,080	-,980	,328
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,152	1,408	,160
	AV3_KDV_first	,000	,000	,022	,306	,760
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,265	-2,816	,005
	WOZ_mean	-,001	,000	-,278	-5,042	,000
	P_WONV2000_mean	-,001	,001	-,061	-1,158	,247
	Universiteit	,046	,033	,079	1,401	,162
	GEBOO_TOT_mean	2,217E-5	,000	,022	,103	,918
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,254	,109	,149	2,331	,020
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,429	,272	,095	1,579	,115
P_HH_M_K_mean	,006	,001	,269	4,457	,000	
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

TABEL 60 – 61 – 62 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] INKOMEN – GEM. INKOMEN PER PERSOON

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,393 ^a	,155	,125	,23902

Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,187	14	,299	5,235	,000 ^b
	Residual	22,910	401	,057		
	Total	27,098	415			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,160	,310		-,517	,605
	AANT_INW_mean	6,838E-7	,000	,050	,222	,824
	Treinstation	-,008	,006	-,076	-1,436	,152
	HOOFDweg	,037	,014	,134	2,571	,010
	AV3_SUPERM_first	-,002	,002	-,066	-,790	,430
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,068	,625	,532
	AV3_KDV_first	-5,428E-5	,000	-,009	-,125	,901
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,264	-2,719	,007
	WOZ_mean	-,001	,000	-,282	-3,415	,001
	P_WONV2000_mean	,000	,001	,033	,676	,500
	Universiteit	,089	,032	,152	2,754	,006
	GEBOO_TOT_mean	9,188E-5	,000	,093	,414	,679
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,286	,112	,168	2,555	,011
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,401	,279	,089	1,438	,151
	Gemiddeld inkomen per inwoner	,002	,004	,039	,497	,619

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

TABEL 63 – 64 – 65 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] INKOMEN – HUISHOUDENS MET LAAG INKOMEN

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,422 ^a	,178	,149	,23474

Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,754	14	,340	6,162	,000 ^b
	Residual	21,987	399	,055		
	Total	26,740	413			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,339	,322		1,053	,293
	AANT_INW_mean	-1,037E-7	,000	-,008	-,035	,972
	Treinstation	-,014	,006	-,130	-2,446	,015
	HOOFDweg	,031	,014	,112	2,170	,031
	AV3_SUPERM_first	-,003	,002	-,137	-1,621	,106
	AV3_DAGLMD_first	,001	,000	,194	1,721	,086
	AV3_KDV_first	,000	,000	,025	,342	,733
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,264	-2,763	,006
	WOZ_mean	-,001	,000	-,391	-5,606	,000
	P_WONV2000_mean	,000	,001	-,018	-,351	,726
	Universiteit	,052	,033	,090	1,568	,118
	GEBOO_TOT_mean	,000	,000	,119	,544	,587
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,254	,109	,150	2,318	,021
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,407	,274	,091	1,484	,139
P_LAAGINKH_mean	-,005	,001	-,281	-3,808	,000	

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

TABEL 66 – 67 – 68 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] INKOMEN – HUISHOUDENS MET HOOG INKOMEN

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,423 ^a	,179	,150	,23458

Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,785	14	,342	6,211	,000 ^b
	Residual	21,956	399	,055		
	Total	26,740	413			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,074	,298		-,247	,805
	AANT_INW_mean	-8,409E-7	,000	-,062	-,279	,780
	Treinstation	-,012	,006	-,109	-2,088	,037
	HOOFDweg	,033	,014	,122	2,364	,019
	AV3_SUPERM_first	-,003	,002	-,125	-1,494	,136
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,181	1,627	,105
	AV3_KDV_first	,000	,000	,018	,245	,807
	AV3_BSO_first	-,006	,002	-,291	-3,040	,003
	WOZ_mean	-,002	,000	-,543	-5,562	,000
	P_WONV2000_mean	-,001	,001	-,051	-,966	,334
	Universiteit	,060	,033	,103	1,838	,067
	GEBOO_TOT_mean	,000	,000	,178	,810	,419
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,306	,109	,180	2,793	,005
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,381	,274	,085	1,389	,166
	P_HOOGINKH_mean	,009	,002	,393	3,884	,000

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

TABEL 69 – 70 – 71 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] INKOMEN – HUISHOUDENS ROND SOCIAAL MINIMUM

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,414 ^a	,171	,142	,23390

Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,494	14	,321	5,867	,000 ^b
	Residual	21,720	397	,055		
	Total	26,213	411			

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,213	,309		,688	,492
	AANT_INW_mean	-6,304E-7	,000	-,047	-,211	,833
	Treinstation	-,012	,006	-,114	-2,149	,032
	HOOFDweg	,034	,014	,123	2,385	,018
	AV3_SUPERM_first	-,004	,002	-,164	-1,907	,057
	AV3_DAGLMD_first	,001	,000	,232	1,997	,046
	AV3_KDV_first	,000	,000	,023	,316	,752
	AV3_BSO_first	-,006	,002	-,281	-2,917	,004
	WOZ_mean	-,001	,000	-,348	-5,344	,000
	P_WONV2000_mean	,000	,001	,014	,286	,775
	Universiteit	,071	,032	,123	2,213	,027
	GEBOO_TOT_mean	,000	,000	,183	,829	,407
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,242	,111	,142	2,193	,029
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,335	,274	,075	1,225	,221
	P_SOCMINH_mean	-,011	,003	-,244	-3,702	,000

a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal

TABEL 72 – 73 – 74 UITKOMSTEN [INVLOED OP AANTAL HBB'S] INKOMEN – AANTAL PERSONEN IN DE WW

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,412 ^a	,170	,141	,23688
Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal				

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,596	14	,328	5,851	,000 ^b
	Residual	22,501	401	,056		
	Total	27,098	415			
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,107	,301		-,355	,723
	AANT_INW_mean	8,413E-6	,000	,614	2,071	,039
	Treinstation	-,008	,006	-,078	-1,500	,134
	HOOFDweg	,046	,014	,166	3,161	,002
	AV3_SUPERM_first	-,002	,002	-,081	-,976	,330
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,064	,590	,555
	AV3_KDV_first	,000	,000	-,039	-,528	,598
	AV3_BSO_first	-,005	,002	-,252	-2,633	,009
	WOZ_mean	-,001	,000	-,299	-5,125	,000
	P_WONV2000_mean	,000	,001	,016	,324	,746
	Universiteit	,096	,032	,163	2,987	,003
	GEBOO_TOT_mean	,000	,000	,241	1,059	,290
	Diversificatiemaat 2014 HBB	,280	,110	,165	2,542	,011
	Specialisatiemaat 2014 HBB	,396	,276	,088	1,435	,152
PERWW	,000	,000	-,722	-2,745	,006	
a. Dependent Variable: AanHBB_bedrijftotaal						

Invloed op diversificatiemaat HBB 2014**TABEL 75 – 76 – 77 UITKOMSTEN [INVLOED OP DIV MAAT HBB 2014) HOOFDMODEL**

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,541 ^a	,293	,274	,127857655
Dependent Variable: Diversificatiemaat 2014 HBB				

ANOVA^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2,741	11	,249	15,240	,000 ^b
	Residual	6,621	405	,016		
	Total	9,361	416			
a. Dependent Variable: Diversificatiemaat 2014 HBB						

Coefficients^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2,338	,044		53,043	,000
	AANT_INW_mean	4,220E-6	,000	,540	2,720	,007
	HOOFDweg	,004	,008	,025	,531	,596
	Treinstation	-,001	,003	-,023	-,472	,637
	AV3_SUPERM_first	,000	,001	-,021	-,271	,786
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	-,281	-2,865	,004
	AV3_KDV_first	,000	,000	-,061	-,913	,362
	AV3_BSO_first	-,001	,001	-,081	-,928	,354
	WOZ_mean	-,001	,000	-,421	-9,205	,000
	P_WONV2000_mean	,000	,000	,037	,834	,405
	Universiteit	,036	,017	,105	2,147	,032
	GEBOO_TOT_mean	,000	,000	-,335	-1,672	,095
a. Dependent Variable: Diversificatiemaat 2014 HBB						

Koop & huur woningen

Koop

P_KOOPWON_mean	,000	,001	,058	,971	,332
----------------	------	------	------	------	------

Huur

P_HUURWON_mean	-,001	,001	-,076	-1,196	,232
----------------	-------	------	-------	--------	------

Geslacht

Man

AANT_MAN_mean	4,732E-5	,000	2,979	2,228	,026
---------------	----------	------	-------	-------	------

Vrouw

AANT_VROUW_mean	-4,709E-5	,000	-3,060	-2,217	,027
-----------------	-----------	------	--------	--------	------

Leeftijd

Tot 14

P_00_14_JR_mean	-,001	,002	-,026	-,475	,635
-----------------	-------	------	-------	-------	------

15-24

P_15_24_JR_mean	-,001	,001	-,040	-,812	,417
-----------------	-------	------	-------	-------	------

25-44

P_25_44_JR_mean	6,725E-5	,001	,003	,046	,964
-----------------	----------	------	------	------	------

45-64

P_45_64_JR_mean	,003	,002	,089	1,533	,126
-----------------	------	------	------	-------	------

65 en ouder

P_65_EO_JR_mean	,000	,001	-,012	-,233	,816
-----------------	------	------	-------	-------	------

Model gezinssituatie

Met kinderen

P_HH_M_K_mean	,001	,001	,085	1,519	,130
---------------	------	------	------	-------	------

Zonder kinderen

P_HH_Z_K_mean	,003	,002	,112	1,773	,077
---------------	------	------	------	-------	------

Inkomen

Gemiddeld inkomen per persoon

Gemiddeld inkomen per inwoner	-,007	,002	-,244	-3,490	,001
-------------------------------	-------	------	-------	--------	------

Huishoudens met laag inkomen

P_LAAGINKH_mean	-,001	,001	-,118	-1,753	,080
-----------------	-------	------	-------	--------	------

Huishoudens met hoog inkomen

P_HOOGINKH_mean	-,002	,001	-,143	-1,536	,125
-----------------	-------	------	-------	--------	------

Huishoudens rond sociaal minimum

P_SOCMINH_mean	-,001	,002	-,032	-,527	,599
----------------	-------	------	-------	-------	------

PERSONEN WW

PERWW	-9,107E-6	,000	-,034	-,143	,886
-------	-----------	------	-------	-------	------

Invloed op specialisatiemaat HBB 2014**TABEL 78 – 79 – 80 UITKOMSTEN [INVLOED OP SPEC MAAT HBB 2014] HOOFDMODEL**

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,460 ^a	,212	,190	,051025344
Dependent Variable: Specialisatiemaat 2014 HBB				

ANOVA^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,283	11	,026	9,891	,000 ^b
	Residual	1,054	405	,003		
	Total	1,338	416			
a. Dependent Variable: Specialisatiemaat 2014 HBB						

Coefficients^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,191	,018		10,854	,000
	AANT_INW_mean	-9,963E-7	,000	-,337	-1,609	,108
	HOOFDweg	,002	,003	,033	,658	,511
	Treinstation	-,001	,001	-,058	-1,151	,250
	AV3_SUPERM_first	,000	,000	,027	,341	,733
	AV3_DAGLMD_first	,000	,000	,164	1,580	,115
	AV3_KDV_first	,000	,000	,108	1,543	,124
	AV3_BSO_first	7,017E-5	,000	,016	,171	,865
	WOZ_mean	,000	,000	,406	8,397	,000
	P_WONV2000_mean	5,903E-5	,000	,020	,420	,675
	Universiteit	-,004	,007	-,033	-,645	,519
	GEBOO_TOT_mean	4,850E-5	,000	,224	1,060	,290
a. Dependent Variable: Specialisatiemaat 2014 HBB						

Koop & huur woningen

Koop

P_KOOPWON_mean	,000	,000	-,053	-,833	,406
----------------	------	------	-------	-------	------

Huur

P_HUURWON_mean	,000	,000	,063	,939	,348
----------------	------	------	------	------	------

Geslacht

Man

AANT_MAN_mean	-1,993E-5	,000	-3,320	-2,354	,019
---------------	-----------	------	--------	--------	------

Vrouw

AANT_VROUW_mean	1,994E-5	,000	3,427	2,354	,019
-----------------	----------	------	-------	-------	------

Leeftijd

Tot 14

P_00_14_JR_mean	,001	,001	,056	,967	,334
-----------------	------	------	------	------	------

15-24

P_15_24_JR_mean	,001	,001	,071	1,369	,172
-----------------	------	------	------	-------	------

25-44

P_25_44_JR_mean	-,001	,001	-,088	-1,244	,214
-----------------	-------	------	-------	--------	------

45-64

P_45_64_JR_mean	-,001	,001	-,107	-1,737	,083
-----------------	-------	------	-------	--------	------

65 en ouder

P_65_EO_JR_mean	,000	,000	,029	,547	,585
-----------------	------	------	------	------	------

Model gezinssituatie

Met kinderen

P_HH_M_K_mean	,000	,000	-,067	-1,127	,260
---------------	------	------	-------	--------	------

Zonder kinderen

P_HH_Z_K_mean	-,001	,001	-,135	-2,012	,045
---------------	-------	------	-------	--------	------

Inkomen

Gemiddeld inkomen per persoon

Gemiddeld inkomen per inwoner	,002	,001	,206	2,767	,006
-------------------------------	------	------	------	-------	------

Huishoudens met laag inkomen

P_LAAGINKH_mean	,000	,000	,097	1,362	,174
-----------------	------	------	------	-------	------

Huishoudens met hoog inkomen

P_HOOGINKH_mean	,000	,001	,084	,858	,391
-----------------	------	------	------	------	------

Huishoudens rond sociaal minimum

P_SOCMINH_mean	5,734E-6	,001	,001	,009	,993
----------------	----------	------	------	------	------

PERSONEN WW

PERWW	-6,184E-6	,000	-,061	-,243	,808
-------	-----------	------	-------	-------	------

TABEL 81 CORRELATIE TABEL

Correlations					
		Spec maat 12-14 SBI08	Div maat 12- 14 SBI08	Spec maat 08-11 SBI08	Div maat 08- 11 SBI08
Spec maat 12-14 SBI08	Pearson Correlation	1	-,154**	,729**	-,238**
	Sig. (2-tailed)		,001	,000	,000
	N	437	437	409	410
Div maat 12-14 SBI08	Pearson Correlation	-,154**	1	-,248**	,586**
	Sig. (2-tailed)	,001		,000	,000
	N	437	437	409	410
Spec maat 08-11 SBI08	Pearson Correlation	,729**	-,248**	1	,049
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,322
	N	409	409	409	409
Div maat 08-11 SBI08	Pearson Correlation	-,238**	,586**	,049	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,322	
	N	410	410	409	410

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).